

Acta des Suydhollantschen sijnodi, ghehouden binnen Leyden, begonnen den 23^{en} Julij des jaers 1619 ende gheejndicht den 17^{en} Augusti incluijs.

Het ghebedt [gedaen synde]¹⁾ door HENRICUS ARNOLDI, presidem des voorgaende particularen sijnodi, zijn door de meeste stemmen der broederen vercoren tot presidem FESTUS HOMMIUS, tot assessorem HENRICUS ROSAEUS ende tot scribam BALTHASAR LIJDIUS. Sijn met behoorlicke credentien op desen sijnodum verschenen dese naevolghende personen:

Uijt de classe van Dordrecht:

BALTHASAR LIJDIUS,	}	bedienaren des	{	Dordrecht,	
GERARDUS VERSTEGIUS,				h. evangeliï tot	Nieuleckerlant,
EVERARDUS SCHUIJLIUS,					Westmase,

ende WIJNANT JANSZ [RUTGERS]¹⁾, ouderling tot Dordrecht.

Uijt de classe van Delff:

HENRICUS ARNOLDUS,	}	bedienaers des	{	Delff,	
MARTINUS NICOLAI,				h. evangeliï tot	Lijer,
JOHANNES FENACOLIUS,					Maeslantsluijs,

ende FRANCOIJS ALLERTSSZ, ouderling tot Delff.

Uijt de classe van Leijden:

FESTUS HOMMIUS,	}	bedienaers des	{	Leyden,	
CAROLUS AGRICOLA,				h. evangeliï tot	Rheijnsburch,
JOHANNES A LODENSTELJN,					Soeterwoude,

ende JOHANNES DE LAET, ouderling tot Leijden.

Wt de classe van der Goude:

SAMUEL VAN DE BORRE,	}	bedienaers des	{	Grootammers,	
JOHANNES TALJUS,				h. evangeliï tot	Nieuwerkerck,
JOHANNES ROSAEUS,					Leckerkerck,

ende RUTGER²⁾ HUGENSSZ, ouderling tot Schoonhoven.

Uijt de classe van Rotterdam:

PETRUS A NIJENROIJ, ³⁾	}	bedienaers des	{	Rotterdam,	
ELEAZAR SWALMIUS,				h. evangeliï tot	Schiedam,
SAMUEL GRUTERUS,					Delfshaven,

ende DOUE⁴⁾ JORISSZ, ouderling tot Schiedam.

¹⁾ Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit and. codd. ²⁾ „Rutger” K² en R hebben „Ruth.” ³⁾ „Nijenroij” K² heeft „Nieuwerode,” Q „Nieuwenroij”, I en R „Nieuwoey.” ⁴⁾ „Doue” I, K² en R hebben „Doen,” Q heeft „Doe.”

Uijt de classe van Gorichem :

LUDGERUS VOGELSANCK ,
 GUJBERTUS VOETIUS ,
 DIONISIUS SPRANCKHULJSEN ,
 ende ADAM SARVAESSZ , ouderling tot Gorichem.

Uijt de classe van den Briel :

WILLEM QUIRINSS ,
 GOSVINUS BUIJTENDIJK ,
 HENRICUS NOLTHENIUS ,
 ende JAN JANSZ TEERLINGH , ouderling in den Briel.

Uijt de classe van den Haghe :

HENRICUS ROSAEUS ,
 ABRAHAMUS LEEUWEN ,
 WIJNANDUS SCHUIJLIUS ,
 ende mr. JACOB SWERIUS , raetsheer in den Raet van Brabant , ouderlingh in den Haghe.

Uijt de classe van Woerden :

JACOBUS CRAIJLINGIUS ,
 ISAACUS WASSENBURCH ,
 ende ADAM VAN DER MIJLE , burgemeester ende ouderlingh tot Woerden ,
 ende JEREMIAS DIRCKXSSZ , ouderlingh tot Nieucoop.

Uijt de classe van Bueren :

MICHAEL VAN DER LOVEREN ,
 JOHANNES MULHOVIUS ,
 bedienaers des h. evangelii tot Acquoij ,
 bedienaers des h. evangelii tot Leerdam .

Uijt de classe van Breda :

ANTHONIUS PLANCIUS ,
 GUALTHERUS POMERANUS ,
 bedienaers des h. evangelii tot Oosterhout ,
 bedienaers des h. evangelii tot De Luer .

Sijn oock in desen sijnnode van weggen de E. Mo. heeren van Hollant ende Westvrieslant verschenen de hoochgeleerde , zeer wijse ende voorzienighe heeren , mijnheer ADRIANUS JUNIUS , raet ordinaris in den Hove van Hollant , ende mijnheer GERRIT LEENAERTSSZ , burghemeester der stadt Leijden.

Tot onderhoudinghe van de onderlingen correspondentie sijn van weggen die van Noorthollandt verschenen PETRUS PLANCIUS ende HARMANNUS GERARDI , bedienaeren des h. evangelii tot Aemsterdam ende Enckhuijsen . Als ghedeputeerde des sijnodi van Suijd hollandt zijn ghecompareert ABRAHAMUS MUUSHOLIUS , MICHAEL HOGIUS , HUGO BEYERUS , EDZARDUS FREDERICI , dienaec-

ren des h. evangelii tot Breda, Sevenberghen, sGravenhaghe ende Ameijde respective.

MARTINUS NICOLAI, mede ghedeputeerde des sijnodi zijnde, is ghecompareert op desen sijnodum als ghedeputeert van zijne respective classe.

JOHANNES MULHOVIUS heeft volgens de oude ende goede ghewoonte tot den aenvangh des sijnodi een vermaninghe ghedaen uijt den 80^{en} Psalm vers 15, 16, 17, ende is over deselvighe van D. preside bedanckt uijt den naeme deser vergaderinghe. Is goetgevonden de vergaderinghe des sijnodi te houden voor den middach van acht tot elff ende nae den middach van drie tot ses uijren.

Articulus I.

[*Alle Remonstrantsche ende oock om andere oorsaecken van haren dienst ghesuspendeerde predicanten werden successive ontboden.*] ¹⁾ — D. praeses heeft den sijnodum ghevraecht, off deselve gheraden vont de kerckendienaren in dese provincie, zijnde van het ghevoelen der Remonstranten maer noch niet van hare diensten ghedeporteeert, voor dese vergaderinghe te ontbieden om haer aff te vrighen, off sij haer de decreten des nationalen sijnodi, onlanckx tot Dordrecht ghehouden, wilden onderwerpen, off dat men dese saecke, om desen sijnodum te becorten, de respective classen, daeronder sij resorteren, zal bevelen. De vergaderinghe, op alles rijpelijk ghelet hebbende, vint geraden ende tot meeste stichtinghe te dienen, dat men sodanige personen alsoock om andere saecken van haren dienst gesuspendeerde voor den sijnodum successive sal ontbieden, opdat alles niet alleen ten aenhooren ende met raet van mijnheeren de gecommiteerden maer oock met gemeen advijse van alle de leden deses sijnodi moghe verhandelt ende affgedaen worden, twelck men verstaet, dat in de classen soo ghevoechlick ende met suleke autoriteijt niet en soude connen gheschieden. Ende opdat de geciteerde niet soude praetenderen eenige ignorantie van de decreten des sijnodi nationalis over de vijff artijckelen, is goetghevonden neffens de missive aen een ijder van de geciteerde te zijnden de ²⁾ Canones, opdat se nae het leesen derselven ter beter geprepareert tot de antwoord op desen tegenwoordigen sijnodum moghen verschijnen. De missiven zijn met twee expresse boden een ijder van de gheciteerde persoonen den 24^{en} ³⁾ Julij toeghesonden.

II.

[*Voorslaggh van een ander repartitie sommigher classen te maken.*] — Sijn opgelesen de acte des voorgaenden sijnodi particularis, gehouden binnen

¹⁾ De tusschen [ ] geplaatste marginalia zijn overgenomen uit K². ²⁾ „de” de and. odd. hebben „een exemplar van de” ³⁾ „24^{en}” I, K² en R hebben „23^{en}”. Zoo ook Kist.

Delft, ende door occasie van den vijerden articul, bij welken die van Breda vergunt wort, dat se voor een halve classe sullen erkent worden, heeft de preses voorghestelt, off men niet gevoechlick een ander repartitie van de classen soude connen maecken, dewijle eenighe merckelick grooter sijn als d'ander ende sooverre van malcanderen verspreijt sijn, dat se niet ghevoechlick connen by malcandren comen insonderheydt bij wintertijdt. De broeders hebben geantwoort, dat se van haer classen geen last hadden om van dese saecke te spreekken, dat sulcke repartitie volgens de resolutien, daerover voor desen ghemaect, moste geschieden met goetbelieven van de kercken ende van de heeren, onder dewelcke soodanighe kercken resor-teren, dat oock in dese teedere staet der kercke sulcke veranderinge seer sorchlick waren, ende dat sommige ¹⁾ kerckendienaeren daertoe niet en souden verstaen om verscheijden ende gewichtighe redenen. Is derhalven besloten, dat de gedeputeerde des sijnodi op dese saecke haer neerstich sullen informeeren ende op de naeste sijnodus van haer wedervaren rappoort doen om alsdan naer bevint der saecke naerder hierover te resolveren, tot welken eijnde het dienstlick zijn zal, dat de voornoemde gedeputeerde een project maecken van de nieuwe repartitie ende den sijnodo alsdan verthoonen.

III.

[*Van het reformeren der universiteyt binnen Leyden.*] — Den 15^{en} art. des voorgaenden sijnodi gelesen sijnde, in welken van de reformatie van de universiteijt van Leijden wordt gesproeckken, hebben de ghedeputeerde des sijnodi rappoort gedaen van hare besoigne in desen, alsdat se eerst alleen ende daerna, dewijle de saecke die vant Noorderquartier mede aengingh, ghesamentlick met de gedeputeerde des sijnodi van Noorthollant by de heeren curateuren der academie aengehouden hadden, dat de theologische faculteijt ende het collegium theologicum wel zouden bestelt ende verzijen worden, ende dat se voor antwoort hadden gecregen, dat de heeren curateuren niet alleen op de theologische faculteijt wilden letten maer daertoe arbeyden, dat de geheele universiteijt werde gereformeert ende haren vorighen luijster cryge, dat oock de heeren curateuren alrede tot de professie in de theologie gedelibereert waren te beroepen D. PETRUM MOLINAEUM ende D. ANTONIUM WALAEUM ende tot het regentschap in het collegie D. FESTUM HOMMIUM ende tot subregentem M. DANIELEM SINAPIUM. De sijnodus heeft hieraen een goet ghenoeghen gehadt ende hare gedeputeerde vermaent vorder op dese saecke te letten ende bij de heeren curateurs ende by zijne Pr. Exellentie aen te houden, dat hetgene twelek wel

---

¹⁾ „sommige” de andere codd. hebben „vele.”

begonnen is, in alle andere faculteyten ende professien, insonderheydt van de talen ende philosophie, vorder met alle vlijdt, dewijle aen dese saecke seer veel tot welstant van de kercke Christi is gheleghen, ten vollen uijtgevoert mogen worden.

III.

[*Besendinghe aen de heeren curateurs tot bevorderinghe van de reformatie der universiteyt van Leyden.*] — Also men verstant, dat geduerende dese deliberatie de heeren curateurs van de academie tegenwoordich waren binnen Leijden, ghecomen om eenige besoignien d'unijversiteijt betreffende, is goetgevonden, dat eenige persoonen uijt dese vergaderinghe, die oock meteenen daertoe zijn genomineert etc., hare Achtb. souden bedancken voor tgene alrede in de reformatie van de universiteijt ende het collegie van Leijden was gedaen ende haer meteenen bidden om alsoo voort te varen, opdat niet alleen de theologische faculteijt ende het collegium theologicum van rechtgevoelende professores ende regenten wijerde versijen, maer oock de professien in alle andere faculteyten ende artibus alsoo wijerde bestelt, dat de Gereformeerde religie, met sulcke moeijte ende onkosten onlanckx gerestablieert, door de professoren van de voornoemde professien, ongesond in de leere zijnde, op het nieuwe geen schade en lijde, dat de gedeputeerde persoonen om met de heeren curateuren te spreecken, neffens tgene over een jaer in sijnodo Delphensi aengaende de reformatie van de universiteijt ende het collegie theologicum was beslooten, haer onder malcanderen zouden bespreecken van tgeene de heeren curateuren dient aengeseijt te worden.

[*Advijns van een professor theologiae practicae.*] — Is bij dese occasie verhandelt het 26^e gravamen, daerin gevraecht wert, off¹⁾ het niet dienstich en ware, dat een professor theologus in de academie tot Leijden beroepen wijerde om den studenten der h. theologiae Ethicam Christianam, daerdoor men Theologiam Practicam verstaet, te leeren. Hierop is gheantwoort, dat sulcx nodich is, ende dat de heeren curateuren ten eijnde voornoemt sal voorgheslagen [worden] D. GUILIELMUS AMESIUS, welcken de tegenwoordige sijnodus tot dese professie achtet seer bequaem te zijn.

[*Van een professor textus bibliae.*] — Ende alsoo het seer dienstich zoude sijn voor de studenten in de h. theologie om binnen de drie ofte vier jaren den cursum studii theologici te eijndigen, dat onder de professores theologiae een ware, die binnen den tijt van weijnich jaren den gehelen bibel cortelick verclaerden, alleenlick aenwijsende den eijgen sin van de woorden, soo is mede goetgevonden ditselve den heeren curateuren ernste-

¹⁾ In marg. staat hierbij: „26 gravamen.”

lick te recommanderen ende tot dese professie hare Achtb. voor te slaen den persooone D. ANTHONII THUISII, professoris s.s. theologie tot Harderwijk. Dese dinghen syn nae de middach te vijf uijren den heeren curateuren in hare vergaderinge voorgedraghen ende op het hooghste gerecommandeert ende hebben hare Achtb. den sijnodie bedanckt van de sorge, die sij in desen voor d'universiteit ende kercken deser landen draghen, ende belooft dese dinghen voor gerecommandeert te houden ende van de voorghestelde saecke met zyn Pr. Excellentie ende de andere heeren, die ad hunc actum bij hare E. Mo. de heeren curateuren waren bygevoecht, te spreeken ende niet te doen sonder goetduncken van zijne Pr. Excellentie. Tgene aen de heeren curateuren was geremonstreert. Is daerna bij occasie mondeling aen zyn Pr. Excellentie verthoont, die insgelijckx belooft heeft de goede hant aen dit werck te willen houden. Is niettemin besloten een remonstrantie uijt den naeme deses sijnodi te stellen, gelijk oock daernae geschiet is ende van den sijnodo is geaprobeert om deselve daert behoort te praesenteren, opdat de voornoemde verbeteringe der academie ende des collegie theologici des te ernstiger bevordert mogen worden.

V.

[*Van het jus patronatus te weeren.*] — Dewijl de tegenwoordighe sijnodus vergadert is om te letten op alle tgene, dat bij de kercken dient ghedaen te worden tot ruste ende vrede der kercken, soo is onder andere dinghen mede gesproocken gheworden de jure patronatus, daerdoor de kercke Christi in dese provincie lichtelick wederom zouden connen getroubleert worden. Ende is goetgevonden, alsoo hetselve jus patronatus ¹⁾ noch in Godes h. woordt noch in eenighe vaste reden is gegrondet ende een suerdeessem is van de Roomsche kercke ende naedeelich het beroep ²⁾ van de kerckendienaeren, daeruijt veele onrusten doorgaens ontstaet ende self enige inconvenienten voor de republikeke sijn te vresen, dat uijt den name deses sijnodi een remonstrantie sal gestelt worden, twelek oock daerna gheschiet ende in desen sijnodo opgelesen ende gheaprobeert is, daerbij hare E. Mog. ootmoedelick souden werden versocht in dese provincie met het jus patronatus de kercken niet te beswaren. Ende zullen de gedeputeerde des sijnodi deselve remonstrantie in de naeste dachvaert aen hare E. Mog. overleveren ende van haer wedervaren metten eersten den classen verwittighen.

VI.

Correspondentie met de E. magistraet int beroepen der predicanten te houden, sooverre die behoort te strecken. — Om volgens den 4^{en} ende 5^{en} artyckel

¹⁾ In marg. staat hierbij: „Dit gaet aen het 2^e gravamen, verhandelt art. 79.”
²⁾ „beroop” de and. codd. hebben „wettelick beroep.”

van de kerckenordeninghe, in de laeste sijnodo nationali geresumeert ende bij de hooghe overicheijdt gearresteert, in de verkiesinghe van de kercken-dienaeren goede correspondentie te houden mette christelicke magistraet, sal de kerckenraet met de diaconen, haer ooge geslaghen hebbende op een persoon ofte personen, deselve den E. magistraet voordraghen, eer men tot beroepinghe van een kerckendienaer treet ofte het gebet van de gemeijnte over de verkiesinge versoeckt, ende daerover met de magistraet, doende professie van de Ghereformeerde religie, communiceren om te vernemen, off deselvige enige ghewichtige redenen zoude moghen hebben, waerom de voorgheslaghen persoon off personen voor haer plaetse niet dienstich en zoude verstaen worden. Indien de kerckenraet ende magistraet in den voorgeslagen persoon ofte personen ackorderen, zal de kerckenraet met de diaconen na voorgaende vasten ende bidden voorts procederen om ofte deselve persoon ofte uijt deselve personen te verkiesen degene, die volgens de voorsz. ordre der kercken door de meeste stemmen des kerckenraets ende der diaconen de bequaemste sal geoordeelt worden ende daernae over de gedaene verkiesinge approbatie van de magistraet versoecken. Indien de magistraet tsij in communicatie ofte in de approbatie soude mogen swaricheijdt maecken, zal de kerckenraet door alle behoerlicke middelen arbeijden om de magistraet onderdanichlicken to onderrichten ende tot bewillinge te inducieren ende tot eenicheijdt met den kerckenraet te brengen. Ende in gevalle dat sulckx door de kerckenraet niet gevoechlick zal connen gheschieden, zoodat over dese saecke tusschen de magistraet ende kerckenraet eenich misverstant soude mogen ontstaen, sal eerst door tusschenspreecken des classis, onder dewelcke de kercke sorteert, ende soo het daerdoor niet te wege can gebracht worden, door het oordeel desselven classis het misverstant wechgenomen werden, met advijs der gedeputeerde des sijnodi des noot zijnde.

VII.

[*Van de correspondentie met de andere provincien int houden van de jaerlicksche synoden.*] — Alsoo in den 39^{em} art. van de kerckenordeninghe goetghevonden is, dat correspondentie met de andere provincien sal gehouden werden, vint de sijnodus goet, dat deselve vooral met die vant Noorderquartier (met dewelcke wij maer een provintie sijn) dient ghecontinueert te worden. Ende wat de andere provintien aengaet, sullen de gedeputeerde des sijnodi vernemen, hoe deselve daertoe gesint zijn, ende vooral die van Zeelant ende Stift van Utrecht, als die ons naest gelegen zijn. Ende bijaldien dat se bevinden, dat enighe daertoe zijn genegen, zullen sij allen saecken daerhenen dirigeren, dat het blijcke, dat wij in geen ghebreecke gheweest ¹⁾

¹⁾ „gheweest” ontb. in K² en R.

zijn van de voornoemde correspondentie t'onderhouden ende te bevorderen.

VIII.

[*Van een algemeene huwelicksche ordonnantie.*] — Om een algemeijne ende gestabilieerde huwelicxordinantie te becomen, hebben de ghedeputeerde des sijnodei nationalis verclaert, uijt den name desselven sijnodei aen de H. Mo. heeren Staten Generael bij haer aengehouden te wesen. Ende is voorts goetgevonden, dat bij de classen metten eersten aen de ghedeputeerde des sijnodei sullen overgesonden worden die casus ende beswaringe, die in dese materije de kercken meest drucken, opdat hare H. Mo. door onse gedeputeerde gebeden moghen worden daerop te letten ende nae haren voorsichtigen raet over zulcke beswaringe, zooveele sulckx mogelijk zal zijn, in hare ordonnantie eenige decisien te maecken.

IX.

[*Van de augmentatie der tractamenten der kerckendienaren.*] — De gedeputeerde des sijnodei hebben rappoort gedaen van haer gebesoigneerde in de saecke van de augmentatie der tractamenten van de kerckendienaren in cleijne steden ende ten platten lande, ende voorgelesen hare requeste, aen hare E. Mo. nopende dese saecke gepresenteert, ende wat apostille daerop gevolcht is. Ende also men daeruijt bevint, dat bij hare E. Mo. voornoemde versoeck noch niet en is inghewillicht, soo worden de gedeputeerde belast, insiende den hoochdringenden nood van de kerckendienaren, neerstich ende ernstich bij hare E. Mo. aen te houden, dat een goede resolutie daerop genomen werde, ende tot dien eijnde oock aensprecken de heeren ontfangers COOLWIJCK ende COMMERSTELJN, opdat deselve favorabel advijs over dese saecke geven, ende mede aen de ontfangers voorsz. uijt den naeme deses sijnodei te remonstreren van de abdije van Bern, dat de cours des h. evangelii in die contreije niet weijnich daerdoor verhindert wort, dat de landen, tot die abdije behoorende, bij die van de Roomsche kercke werden beseten ende verpacht aen lieden van gelijcke ghesintheijt, alsoo dat niet alleen die geestelicke ¹⁾ incoomsten door dit middel hier te lande minder zijn, maer oock veele menschen aldaer verhindert worden van de Gereformeerde religie professie te doen.

X.

[*Van de kercke ter Heyden.*] — Tot bevorderinge van de kercke ter Heyden zullen de ghedeputeerde des sijnodei bij sijne Princelycke Excellentie aenhouden, dat de opgeboude kercke aldaer dien van de Gereformeerde religie mogen vergunnet worden, te meer dewijle voor de trefves noijt in

¹⁾ „geestelicke” K² heeft „geheele.”

deselve plaetse misse ghedaen is ende daerom nu veel minder deselve aldaer dient ghedaen te worden.

XI.

[*Van de schuldbekeninghe* JOAN. TAURINI *ende de relaxatie van syne suspentie.*] — De ghedeputeerde des sijnodi hebben gerapporteert, dat JOHANNES TAURINUS, ghewesene dienaer des godtlicken [woorts] tot Delff ende in sGravenhage, in den laesten sijnodo van den dienst des woorts gesuspendeert zijnde, zoo mette kereke ende classe van Delff door openbaere schultbekenentisse, schriftelicken met sijn eijgen hant geteijckent ende de gemeijnte voorgelesen, alsoock in de vergaderinge der gedeputeerde des sijnodi, met de kerck was gereconcilieert, ende dat hem daerop van de gedeputeerde des sijnodi acte van relaxatie van de suspensie was verleent, waerdoor hij verclaert wert wederom beroepelick te wesen ende den kercken dienst wederom te moghen bedienen, gelijk de ghecommitteerde des classis van Delff oock verclaerden, dat hij sedert in hare classe met groot ¹⁾ contentement van de rechtgevoelende gemeente op verscheijden plaetsen ende voornaemelick tot Maeslant ghedaen heeft.

XII.

[*Advijns op het beroepen eens kerckendienaers ter Goude.*] — Sijn uyt den name van de Gereformeerde kercke van der Goude verschenen BARTHOLOMAEUS NICOLAI, kerckendienaer aldaer, ende THOMAS DE ROO als ouderlingh, verclarende dat se geerne zouden treden tot de beroepinghe van een tweeden ²⁾ kerckendienaer, maer dat se daertoe niet wel en connen comen, doordien de E magistraet van der Goude genoeghsaem de ordre van tjaer 91 wilde onderhouden ende den art. in de kerckenordeninge, spreekende dat de verkiesinge van de predicanten moet gescieden bij de kerckenraet met correspondentie van de heeren magistraten, tot desen eijnde allegeerde. Vraechde daerom, wat haer in desen te doen stont tot meeste stichtinge der kereke. De sijnodus antwoordt, dat voor dese tijt om praegnante redenen oorboirlickxt sijn zal, dat de kereke van der Goude voor een tijt van het verkiesen van een kerckendienaer sal supersederen ende haer met leeninge behelpen, ende dat, om de kereke van der Goude ende andere, alwaer eenich misverstant over de maniere van correspondentie zoude moghen vallen, ³⁾ te helpen, de interpretatie, daerover bij desen sijnode gemaeckt, ⁴⁾ metten eersten door de gedeputeerde des sijnodi harer E. Mo. Gecommitteerden Raden zal bekent gemaeckt worden, opdat door deselve dese saecke in de poincten van beschrijvinge op de dachvaert specialick uijtge-

---

¹⁾ „groot” K² heeft „goet.” ²⁾ „tweeden” ontr. in I, K² en R. ³⁾ „alwaer eenich — vallen” ontr. in K². ⁴⁾ „gemaeckt” I, K² en R hebben „artic. 6 ghemaectt.”

druckt werde om daerop te letten, ten eijnde alle de kercken van Suijd-hollant een eenparige voet in de beroepinge van de kerckendienaers mogen onderhouden.

XIII.

[*D'afghesette kerckenraden van Vlaerdinghen ende Maeslant weygheren het kerckenboeck ende rekeninghe der diaconie over te leveren aen de teghenw. kerckenraden.*] — Is verhaelt, dat de kerckenraden van Vlaerdinghen ende Maeslant, die nu affgezet zijn, weijgerich vallen het kerckenboeck ende de reeckeninghe der diaconen in handen van den tegenwoordigen kerckenraet over te leveren. De tegenwoordige sijnodus, niet hebbende constringerende macht, heeft goetgevonden door de heeren commissarisen hare E. Mo. autorijteijt hiertoe te versoecken.

XIII.

[*De kerckendienaren, bij de ghedeputeerde des synodi int visiteren der classen gesuspendeert van hare diensten, worden ontboden.*] — Dewijl dese sijnodus merckt, dat bij de gedeputeerde des sijnodi veele kerckendienaren naer vertijsch van saecken zijn van hare diensten gesuspendeert ende voor die tijt niet formelick gedeporteert ende dat se niettemin, doordien sij den gestelden tijt om haer met de kercken te versoenen hebben laten overstrijcken ende noch geen aensoeck aen desen sijnodus doen noch eenich leetwesen betonen, voor ghedeporteert zijn te houden, soo ist dat dese tegenwoordige sijnodus, opdat voor alle de werelt blijcke, dat dese E. vergaderinge in alle langmoedicheijdt ende sachtmoedicheijdt heeft gehandelt, goetgevonden heeft aen deselve een missive te zejnden, bij welcke wij onse affectie ende genegentheijt tot haer welvaren zouden verclaren ende te kennen geven, dat indien zij hier comende hertelick berou ende leetwesen over vorige handelingh betonen, de sijnodus tot haer voordeel doen sal al tgene de behoudinge der waerheijt ende de stichtinge der kercken zal connen lyden.

XV.

[*Copia van sekere missive, bij de Ghecomm. Raden aen desen synodum ghesonden.*] — Den 26^{en} Julij nae de middach is aen de heere gecommiteerde van de E. Mo. heeren Staten, kerckendienaren ende ouderlingen, sijnodaliter vergadert binnen Leijden, een missive gecomen, luidende aldus:

De Gecommitteerden [Raden]¹⁾ van de Staten van Hollant ende Westvrieslant. Welgeleerde, wijse, lieve, besondere. Hier gaet bijgevoecht dubbelt van de acte, die by de Ho. Mo. heeren Staten Generael verstaen ende ons toegesonden is, dat voor den welstant, ruste ende vrede van de Ver-

¹⁾ Aangevuld uit de andere codd.

eenichde Nederlanden, steden ende leden ¹⁾ van deselve, bij de alrede affgesette ende alsnoch aff te sette predicanten van haren dienste behoort ende sal moeten geteijckent worden. Ende is midtsdien onse ernstighe begeerte, dat bij ul. sal worden ghelet, dat alle alsulcke affgesette ende alsnoch aff te sette predicanten in de steden ende platten landen van Hollant ende Westvrieslant metten aldereersten daertoe werden gehouden, dat se deselve acte aennemen, teyckenen ende beloven hem daernae te reguleren sonder eenige swaricheijt, ende soo eenighe van hen de voorsz. teyckeninghe, aenneminge ende beloften van hem daernae te reguleren weijgeren, ons daervan ende van de namen van sulcke, ende waer se predicanten gheweest zijn, te adviseren om voor ons beschreven te worden, ende weygerich blijvende bij onse ordre ende autorijteijt van de Ho. Mo. heeren Staten Generael, ons bij haer voorschrijven gegeven, uijt de Verenichde Nederlanden ende het sovereyn resort van deselve gedaen te worden vertrecken, waertoe wij ons sullen verlaeten. Hijermede, welgeleerde, wijse, lieve, bijzondere, uwe L. in de schuts des Almogenden bevelende, geschreven in den Hage den 26^{en} Julij anno 1619. Onder stont: ter ordinantie van de Ghecommitteerde Raden. Ende was gheteijckent: A. DUJCK.

[*Copia van de acte, by den afghesetten predicanten te teyckenen.*] — De acte, daervan in den voornoemden missive gesproken is, is dese:

Ick ondergheschreven belove ende verclare mitsdesen in goeder consciencie ende oprechtelick, dat ick mij van nu aff ende voortaan zal onthouden van alle kerekelicke diensten ende bedieningen ende wat daeraff dependeren mach, ²⁾ int heijmelick ofte int openbaer, directelick ofte indirectelick, soewel in als buijten de steden, dorpen ende plaetscher van de Geunieerde Provintien ende het resort van dien, maer dat ick mij burgerlick in alle modestie ende stilheijdt als een particulijer ingesete sal comportereren ende dragen ende mijn nae de bevelen van de overheijt sal reguleren ende deselve ghehoorsamen. In oirconden der waerheijdt is dese bij mij onderteijckent op den, etc.

Dienvolgende is goetgevonden alle de gedeporteerde kerckendienaers met den aldereersten te ontbieden ende aen elckeenen, die voor desen bij den sijnode geciteert ende ghedeporteert zijn ofte noch gedeporteert sullen moeten worden, nae hare deportement de voornoemde acte voor te draghen om deselve te onderteijckenen, ende bij gebreecke van dien de namen der soodanighe volgens den inhoudt van den voornoemden missijve hare E. Mo. bekent te maecken.

---

¹⁾ „leden” Kist heeft „landen.” ²⁾ „dependeren mach” Kist heeft „dependerende was.”

XVI.

[ARNOLDUS OOSTERHAREN.] — ARNOLDUS OOSTERHAREN, dienaer des h. evangelii tot Nootdorp in de classe van Delff, is voor den sijnodo volgens den ghedane citatie verschenen. Gevraecht zijnde, off hij sich het oordeel des sijnodi nationalis wilde onderwerpen ende hem in sijne predicatien daernaer reguleren, heeft gheantwoort, dat hij des vorighen daechs in de classe van Delff ghesegt hadde ende alsnoch daerbij persisteerde, dat hij met geen goede conscientie soude connen aennemen de Canones ende die onderschrijven, dewijle hij eenighe dinghen, die daer in sijn, niet voor goet kende, als bij exempel dat Christus alleen de sijne salich maeckt, item tgene canone 6, 10, 15 in sijnodo nationali over de eerste articul der Remonstrantanten is gedefinieert. Heeft oock den sijnodo schriftelicken sijn gevoelen overgelevert over de vijff pointen, twelck bynaest met de eijgen woorden der Remonstrantanten was uijtgedruckt, daerin hij, spreekende van de Canones sijnodi nationalis, schrijft dat hij alle heerlicke schriftuerplaetsen, doorgaens in de vijff pointen gebruijckt, bekent te wesen het h. woort Godts. Wat aengaende de leere, dat Godt enige in de gemene elende zoude laeten, dat dit voor hem al te harde note was te craecken, dat sijne tanden daertoe al te swack waren. Versocht mede, indien hij affgeset soude worden, dat men voor hem bij hare E. Mo. wilde intercederen, dat hij eenich tractement soude moghen verrijgen. De sijnodus, op alles gelet hebbende ende verstaen met droefheijt¹⁾, dat zijne eene kereke van Wilsveen, alwaer hij de grootste gemeijnte hadde, hem alrede hadde verlaten ende dat hij dese weeck, daer hij nochtans op ander tijden alleen des Sondaechs gepredickt, een extraordinare predikatie gedaen hadde, zijn oorloff nemende aen de gemeente, twelck vrij wat veel nae onrust smaecte, dat hij oock verclaerde bij sijn gevoelen te willen leven ende sterven ende dat niet een²⁾ binnen Nootdorp soude ter kereke comen, indien daer anders gepredickt werde als sijn gemeijnte was ghewent, heeft hem volgens het decreet des nationalen sijnodi ende d'approbatio van de Ho. Mo. heeren Staten Generael, lettende op de stichtinghe ende vrede³⁾ der kereke, dadelick ontset van zijnen dienst, ende de classe van Delff belast van nu voortaan den dienst in de kereke te versorghen. Lettende nochtans op sijne hooghen ouderdom ende syn comportement voor den tijt van de geresen differenten, heeft goetgevonden eenige alimentatie bij hare E. Mo. te versoecken, midts conditie dat ARNOLDUS OOSTERHAREN eerst sal verclaren, dat hij nergens anders eenich onderhoud geniet ende in gener manieren schuldich en is aen de

---

¹⁾ „met droefheijt” ontbr. in Q. ²⁾ „een” ontbr. bij Kist. ³⁾ „de stichtinghe ende vrede” Kist heeft „den vrede, strijdig.”

ligue, binnen Rotterdam gemaect, ende hem voorteaen sal blijven houden aen het gehoor van Godts woort ende sijn gemeente daertoe vermanen. Soo niet, en sal geen intercessie voor hem geschieden.

Ende alsoo de broederen des classis van Delft geen tijd hebben gehad om ARNOLDO OOSTERHAREN aen te seggen, dat hij van den dienst was gedepor-teert, hetwelcke in sijn absentie geschiet was, zoo is hij wederom voor den sijnodo verschenen ende heeft sich willen behelpen met de schriften D. HENRICI BULLINGERI, waerop hem geantwoort is, dat in sijnodo nationali uijt de eygen handt BULLINGERI ghebleecken was, dat hij in desen het ge-voelen HIERONIMI SANCHI heeft geaprobeert, ende daeromme de Remonstran-ten haer te vergefs met BULLINGERO soecken te behelpen. Vorder heeft ARNOLDUS OOSTERHAREN verclaert, dat hij in alles bleeff bij sijn schrift, den sijnodo overgelevert, daerbij doende dat hij noch ¹⁾ wel een jaer van doen hadde om sich nader ²⁾ te bedencken ende dat niet coste verstaen, dat de goede wercken vruchten sijn der verkiesinghe. Insgelijckx heeft hij in de volgende articulen hem verclaert te sijn vant gevoelen der Remon-stranten. Is derhalven hem de sententie van zijn deportement voorgelesen ende daerna de acte van hare Ho. Mo., dewelcke hij heeft gheteeckent. Ende is hem op sijn versoek beloofd, voor hem te doen al tgene de staet der kercke sal connen lijden ende van hare E. Mo. mildicheijdt sal connen vereregen worden.

XVII.

[*Comparitie van verscheyden predicanten voor den synodum, hare antwoor-den ende afsettinghen.*] — Syn voor desen sijnodo ontboden ende gecompaa-reert ABRAHAMUS VLIETIUS, predicant tot Maeslant in de classe van Delft, THEODORUS SWANIUS, predicant tot Berckel in de classe van Delft, JAN COR-NELISSZ, predicant tot Lemuijen in de classe van Woerden, HENRICUS OOS-TERHAREN, predicant tot Hillegon, JAN JANSZ, predicant tot Leijderdorp, REIJNERUS ANDRAEAE ³⁾, predicant tot Sassenhem, ende HUGO STEUR ⁴⁾ pre-dicant tot Oostvooren in de classe van Voorn ende Putten, ende is hem van de praeside aengesegt, dat de sijnodus nationalis, onlanckx binnen Dordrecht gehouden, verclaert hadde, dat geen kerckendienaeren hier te lande in den dienst mochten getolereert worden, als die de Canones sijnodi nationalis verclaerden met goeder consciencie te connen onderteijckenen ende haer na deselve in het leeren te conformeren, dat oock hare Ho. Mo. dit oordeel des sijnodi nationalis hadden gheaprobeert, dat wij oock niet en twijffelden, off hare E. hadden dese Canones, haer toegesonden, gesien ende

---

¹⁾ „hij noch” Kist heeft „men”. ²⁾ „nader” Kist heeft „weder.” ³⁾ „Reijnerus An-draeae” ontbr. bij Kist. Q heeft „Regnerus Andraeae Walenburg.” ⁴⁾ „Steur” Kist heeft „Storm.”

in de vrese des Heeren overwogen, ende daerom hare E. rondelick haer soudou believen te verclaren, off sij in dese onderschryvinge eenige swaricheijt maecten offe niet.

Waerop ABRAHAMUS VLIETIUS geantwoort heeft, dat hij deselve gesien, gelesen ende overgewogen hadde, maer dat hij deselve behoudens goede conscientie niet en conde onderschrijven, alsoo hij deselve bevont onschriftmachtich te zijn. THEODORUS SWANIUS verclaerde, des voerigen daechs in sijne classe nae dese saecke gevraecht sijnde, geantwoort te hebben, dat hij deselve niet en conde aennemen, dat hij alsnoch bij dese antwoorde per sisteerde ende daer niet bij te doen en hadde. JAN CORNELISSZ seyde soo groot verstant niet te hebben, dat hij strackx in dese saecke conde resolversen, bekende tegenwordich noch te sijn in het gevoelen der Remonstranten, ende dat hij in Canonibus alrede gevonden hadde enighe saecken, die hij niet voor goet en kende. Vermaent zijnde, dat hij hem tot morgen zoude bedencken, weijgerde sulcx te doen, omdat de tijt te cort was. HENRICUS OOSTERHAREN verclaerde, dat hij soovele alrede in Canonibus gevonden hadde, dat hij beswaert was deselve te onderschrijven¹⁾. JAN JANSZ seyde anno 1586 zijn gevoelen over de gecontroverteerde pointen verclaert te hebben, dat hij vooralsnoch daerbij bleeff, dat hij doen daerin getolereert was. Soo de sijnodus nu hetselve niet en wilde doen, dat se dan met hem mochten doen, sooals se goetvont ende voor Godt wilde verdedigen. Gevraecht synde, off hij de goede wercken bekende te sijn vruchten der verkiesinge, zijde: moet ick hierop antwoorden, soo doet liever met mij, wat u goetdunckt. Wederomme gevraecht sijnde, off het ware gelove geheel verlooren wert, zijde: doet met mij, sooals ghij het verstaet. Ende alsoo men merckte, dat de geciteerde daerop zeer²⁾ stuenden, dat voor desen eenige tolerantie over de leere van de praedestinatie is gepractiseert gheweest, soo heeft men de geciteerde gevraecht, off sij onder die ghetolereerde eenich mensche wisten, die daerop getolereerdt was, dat hij nochtans lochende de goede wercken te vloeijen uijt de verkiesinge, off oock soodanigen getolereerde, die de vier³⁾ andere pointen der Remonstranten goetghekent ende op den predikstoel off in het particulier met stilswijgen der kercke ende oochluyckinge desselve gedreven hadde, waarop de geciteerde niet en hebben weten te excipieren.

REIJNERUS ANDRAE, predicant tot Sassenhem, zeyde een corten tijt gehadt te hebben om de Canones sijnodi nationalis te overwegen, maer evenwel sooveel daerin gevonden te hebben, dat hij wel verstont, dat se stredeu mette Remonstranten vijff artijckelen, die hij noch voor goet kende

¹⁾ „Henricus Oosterharen — onderschrijven” ontbr. in Q. ²⁾ „zeer” Kist heeft „zelfs”.
³⁾ „de vier” Kist heeft „en”.

ende daeromme niet en conde de voornoemde Canones onderschrijven, opdat hij hemselven niet en beschuldichde van veranderinghe in de leere, die hij eens hadde aengenomen.

HUGO STUER¹⁾ zeyde de Canones voor desen niet gesien te hebben, nochtans alrede eenighe dingen daerin gevonden te hebben, die hij niet en conde onderschrijven. Gevraecht synde nae de vijff artijculen der Remonstranten, wat hij alsnoch daarvan gevoelde, zeyde niet te connen beloven, dat hij der Contraremonstranten contrarie ghevoelen oojt voor goet soude erkennen.

Alles overwoghen sijnde in des Heeren vrese, heeft de tegenwoordige synodus volgens het besluit des synodi nationaelis de voornoemde persooenen affgeset van hare kerckelicke diensten ende bedieninghen ende wat dien aenleeft.

[*Antwoorden der voorsz. afghesette predicanten op het voorhouden van de onderteyckeninghe van de acte van stilstant van haren dienst.*] — Hierop zeyde JAN CORNELISZ, als haer nae de affsettinge de acte van hare Hoohmogentheden wijert voorgehouden om deselve te teijckenen, dat het was conscientiedwangh ijemant to verhinderen, dat hij sijne gaven niet en mochte gebruycken tot stichtinge.

HUGO STUER¹⁾ seyde syn talentpont niet te moghen begraven. HENRICK OOSTERHAREN wilde wel beloven niet te predicken in de publijcke kercken maer vorder niet, zeyde dat hij geresolveert was voor seven ofte acht ofte meer int particulier vermaninge te doen.

JAN JANSZ zeyde, dat het ten aensien van sijn jaren tijt was om te rusten, dat hij nu veelmeer, affgeset sijnde, van syn dienst rusten wilde, maer dat in de voornoemde acte wat anders schuijld.

Ghesamentlick hebben sij begeert tijt om haer naeder te bedencken. De synodus heeft haer tijt gegeven totten volgenden dach²⁾, op welcken tijt JAN JANSZ verschenen zijnde, verclaerde noch langer tijdt te begeren om sich te bedencken, dewijle veele dinghen onder de acte verborgen waren.

REIJNERUS ANDREAE zeyde daerin beswaert te zijn, dat de acte oock scheen te verbieden andere in den gelove der Remonstranten te verstercken.

ARRAHAMUS VLIETIUS, JAN CORNELISSZ, HENRICUS OOSTERHAREN, HUGO STUER¹⁾ hebben schriftelick verclaert, dat sij alsnoch niet en condon de acte onderteyckenen maer noch tijt behoefden om haer te bedencken, die haer wederomme vergunt is.

JAN JANSZ ende REIJNERUS hebben aengenomen³⁾, de absenten dit te ver-wittighen om ter bestemder tijt voor den synodus te verschijnen.

¹⁾ „Stuer” Kist heeft „Storm”. ²⁾ „volgenden dach” Q heeft „...” ³⁾ „hebben aengenomen” ontbr. bij Kist.

THEODORUS SWANIUS heeft de acte onderteykent, verstaende dat hij daerdoor in syne conscientie niet en wiert gedwongen.

Sijn daerna ten bestemden daghe persoonlijk verschenen JAN JANSZ, HENRYCUS OOSTERHAREN, REIJNERUS ANDREAE, weijgerende de voornoemde acte te teykenen.

REIJNERUS ANDREAE ¹⁾ zeyde, dat het geen manier en was straffe te ordenen voor degene, die noch niet ghesondicht hebben, maer wel tegen sonde, die alrede begaen was. Vraechde, off hem wel soude gheoorloft sijn zijnen dienst te quijteren, daer hij de kercke in syne bevestinge sijn dienst hadde toegeseijt. Alsoo men hem zeyde, dat hij nu door de kercke van die beloften was ontslagen, antwoorde hij, dat Christus hem noch niet ontslagen hadde van synen dienst, leverde oock over een calumnies schrift, daerinne hij erchlistelick verdraeijde eenige woorden der heeren commissarisen ende des sijnode alsoock des classis van Leijden in syne aenneminghe tot den dienst, daerop hem punctuelick is gheantwoort ende insonderheijt daerop, dat hij schreeff, dat de acte van hare Ho. Mo. bij de tegenwoordige vergaderinghe alsoo was verlaert, dat daerdoor den afgesetten kerkendienaren toegelaten wiert die vrijheijt, die andere secten hier te lande hadden, daer nochtans hem geseijt was, dat de sijnodus niet aennam de verclaringe van de voornoemde acte te doen, maer dat hij uijt het placcaet van hare Ho. Mo. besloot, dat de vrijheijt der conscientie by dese acte niemant verhindert en wijert ende dat de gedeporteerde predicanten haers bedunckens die vrijheijt zouden hebben, die andere privépersoonen hier te lande in hare conscientie ghenoten. Is ghedelibereert, wat men met dit schrift REIJNERI ANDREAE doen zoude, oft men hem tselve zoude wedergeven ofte niet. Is eijntlick besloten hem aen te seggen, dat de sijnodus dit overgelevert schrift niet aennam als waer sijnde, maer als calumnies bewaerde tot zijne oertuijginghe.

Syn oock voorgelesen de schriftelicke antwoorden van JAN JANSZ ende JAN CORNELISSZ, daerin sij de onderschrijvinge weijgeren met vreemde redenen, streckende tot disreputatie van hare Ho. Mo. en dese tegenwoordige vergaderinghe, die bewaert worden om deselve aen hare E. Mo. over te zejnden.

ABRAHAMUS VLIETIUS heeft geseijt, dat hij alsnoch van sin was niet te prediken, maer dat hem dochte, dat d'acte wat meer inhijelt, dat hij noch niet en conde deselve aennememen, dat het hem vreemt dochte, dat men hem niet met vrede liet, daer hij geen kerckendienaar meer en was, dat de woorden in de acte uijtgedrukt „van nu voortaan” vrij wat inhadden.

HUGO STUER ²⁾ ende HENRICUS OOSTERHAREN hebben oock weygerich geweest,

¹⁾ „Andrae” Q heeft „Andrae Swanenburg”. ²⁾ „Stuer” Kist heeft „Storm”.

die voornoemde acte te teijckenen. Is daerom allen ende ¹⁾ eenen ijder aengesijt, dat zij haer ten besten wilden bedencken ende beraden met den Heere buijten alle verkeerde passien ende onbehoorlicke verbintenissen, dat wij van alles hare Ed. Mo. ghetrouwelick zouden rappoort doen.

XVIII.

[REGNERUS BORREMANS.] — REIJNERUS BORREMANS, predicant in Rhoon in de classe van Schielant, is volgens het schrijvens aen hem gedaen verschenen, ende ghevraecht zijnde, off hij de resolutie des sijnode nationalis wilde aennemen ende sijn predicatie daernaer reguleeren, heeft verclaert, dat hij altijts van dat gevoelen gheweest was sich het oordeel des sijnode nationalis te onderwerpen ²⁾, soo hij in sijn gemoet conde bevinden tselve den woorde Godts conform te sijn, zoo niet, dat hij alsdan van den kerkendienst wilde supersederen ende zijn ziele in gedult ³⁾ wilde besitten, dat hij de Canones des sijnode nationalis hadde gelesen ende daer wel ⁴⁾ goede dinghen in vant, maer daer oock verscheyden dinghen in waren, daerom hij beswaert was deselve te onderschrijven, dat hij alnoch was in het gevoelen der Remonstranten ende daerbij dachte te blijven, ten ware hij beter conde onderrecht worden, ende dat hij hem altijt leersaem wilde aenstellen ende middelertijt van alle kerckelicke bedieninge sich onthouden. Ende als hem de acte van hare Ho. Mo. wijert voorgelesen, heeft hij eevenwel gheweyjert deselve t'onderschrijven, seggende dat de woorden „ende wat daervan dependeert,” zoover zouden connen ghetrocken worden, dat daerdoor oock verboden wiert den krancken een troostelick woort aen te spreekken ofte sijn ghevoelen van de vijff poincten te verklaren. Als hem gezecht wijert, dat hem geoorloft soude zijn alle tgene te doen, dat ander burgers, van gevoelen der Remonstranten zijnde, toegelaten wiert, heeft hij evenwel hem met dese verclaringe niet laten contenteren. De sijnodus, op alles lettende, heeft hem aengesijt, dat het haer van harten leet was sulcke verclaringe van hem te hooren, dat zij daerom, volgende de sententie des sijnode nationalis, geapprobeert bij de Hoochmogende heeren Staten Generael, genootsaeckt was hem van zijnen dienst te ontslaen, gelyck sij hem ontsloech midts desen ⁵⁾, hem vermanende volgens zijne beloften, te vooren ghedaen, van alle kerckelicke diensten voortaan te supersederen, dat zij nietemin, wat tot zyne onderechtinge zoude connen dienen, geerne doen wouden ende hem de hant bieden in alle saecken, die niet en streden tegen de eenicheijt der leere ende ruste der kercke, ende alsoo hij de acte van hare Ho. Mo. weygerde te onderschrijven, dat de sijnodus, volgens den last

¹⁾ „ende” Kist heeft „van.” ²⁾ „te onderwerpen” Kist heeft „conform te zijn.” ³⁾ „gedult” Q heeft „lydsaemheyte ende geduldigheyte.” ⁴⁾ „wel” I, K², Q en R hebben „vele.” ⁵⁾ „gelyck sij — desen” ontbr. bij Kist.

haer gegeven, tselve hare E. Mo. zoude moeten te kennen geven, ende dat hij aldaer sijne beswaringen ende interpretatie over eenighe woorden in deselve soude mogen te kennen geven ende versoecken, dewijle de tegenwoordighe vergaderinghe niet geauthorijseert was om deselve acte nader te interpreteren ende hem daarvan, ghelijck hij versocht, schriftelicke acte te geven, hetwelcke een saecke zoude zijn van quade consequentie ende die bij veelen zoude connen misduijdet worden.

XIX.

[NICOLAUS LUDDINGH.] — NICOLAUS LOEDINCK, predicant tot Reynsaterwoude in de classe van Woerden, geciteert zijnde om te onderschrijven de Canones sijnodi nationalis, heeft verclaert deselve noch niet te vollen gelesen te hebben ende dat hij deselvige, ten ware dat zij anders verclaert wijerden als zij luijden, niet en soude connen onderschrijven, daerbij doende dat hij verstont, dat het gelove eerst in den mensche moste zijn, eer hij vercoren wert. Als men hem seijde, dat hij zijn beraet zoude nemen tot den volgenden dach ende middelertijt de Canones neerstich in de vrese des Heeren overweghen, heeft hij gesecht, dat sulcx onnodich was, dewijle hij alrede soovele daerin gelesen hadde, dat hij verclaerde deselve niet te connen onderschrijven ende in syne predicatien hem daernaer te connen reguleren. Is daeromme bij desen sijnodum volgens de sententie des synodi nationalis van zijnen kerckendienst affgeset. Is hem daarna voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., de affgesette predicanten aengaende, die hij onderteijckent heeft, alleen daerbij doende, dat hij verstont bij deselvighe hem toegelaten te zijn, tgene de vrijheyte der conscientie aengaet ende andere privé personen, van de gesintheijt der Remonstranten zijnde, toegelaten wort.

XX.

[CORNELIUS MARTINI.] — CORNELIUS MARTINI, predicant tot Swammerdam in de classe van Woerden, ontboden zijnde om de Canones sijnodi nationalis over de vijf gecontroverteerde poincten te onderschrijven, is verschenen ende heeft verclaert deselvige noch niet ten vollen overwogen te hebben, dat hij daer wel eenighe goede dinghen in vant, maer dat hij sommighe dingen soo hooch niet en conde begrijpen. Gevraecht zijnde nae sijn gevoelen over de vyff articulen, heeft hij eerst seer getergiverseert maer ten laesten bekent de remonstrantie van den jare 1610 onderteyckent te hebben ende tgevoelen van de Remonstranten toe te staen. Vermaent zijnde, dat hij rondelick hem verclaren zoude, wat hij nu gevoelde, heeft ten laesten ¹⁾ bekent alsoech te gevoelen, dat de vijf articulen der Remonstranten den worde Godts conform waren, biddende dat men hem in de lijffde zoude

---

¹⁾ „laesten” Kist heeft „eerste.”

draghen, ende soo hij niet en mochte als een kerckendienaer gheleden worden, dat hij als een privé persoone ende gehoorsaem ondersaet in desen lande soude mogen woonen ende dat men voor hem soude intercedeeren bij hare E. Mo. om eenich subsidie, alsoo hij de kercke des Heeren twee en dertich jaren in eenen vromen wandel bedient hadde ende nu van den Heere met lammicheijt was besocht. Vermaent sijnde, dat hij als een emeritus, van synen dienste ontslagen sijnde, tot Swammerdam soude te kercke gaen ende des Heeren avontmael soude ghebruijcken, seijde daerin te willen houden de vrijheijdt van sijne conscientie. De acte van hare Ho. Mo. om sich van alle kerckelicke diensten te onthouden heeft hij vooreerst geweijsert te onderteykenen, seggende dat se hem mede verboot zijne verdedinge te doen tegen de beschuldigingen, daermede de Remonstranten beswaert wijerden, waerop, alzoo men zeijde, dat de acte van hare Ho. Mo. geen conscientie en dwonck¹⁾, heeft hij evenwel tot volgenden daechs sijn beraet begeert, twelck hem vergunt is. Des volgende daechs verschenen sijnde, heeft hij de voornoemde acte onderteijkent, versoekende op de E. vergaderinghe, dat nae sijn doot zijn weduwe het tractament, bij hare E. Mo. den weduwen der overleden kerckendienaren vergunt, soude moghen volgen. De sijnodus heeft geantwoort, dat sij sulckx niet en conde beloven, maer dese saecke haerder E. Mo. gedeputeerde op desen sijnodum favorabelick zoude recommanderen, daerbij voegende, dat dese dingen beter souden vallen ende gelucken, bijaldien hij hemselven, nu van sijnen dienst gedeporteert sijnde, stille droech ende syne vorighe gemeente door sijn uijtblijven uijt de kercke niet vorder en ontruste, waerop hij antwoorde, ghelijck te vooren, daerin te willen behouden zijne vrijheijt. De sijnodus daerop lettende, dat sijnen dienste voortaan ontstichtelick zijn soude ende dat hij synen dienst van selfs geresigneert hadde in hande deses sijnodi, dat hij oock een man was van tsestich jaren, nu oock van den Heere met een specie van beroertheijdt²⁾ was besocht ende twee en dertich jaren in dienst gewest was ende geen middelen hadde om te leven, heeft goetgevonden hem een particulier acte ende sententie, niet in conformiteijt van de andere gedeporteerde, mede te delen ende voor te houden, ende te arbeijden, dat bij hare E. Mo. hem eenich subsidium vitae uijt speciale gratie zoude mogen toegeleijt worden.

XXI.

[NANNIUS GEYSTERANUS.] — NANNIUS GEYSTERANUS, predicant in den Briel [in de classe van Voorne ende Putten]³⁾ is mede ten eijnde menichmael verhaelt verschenen, heeft alhier verclaert over de Nederlantsche Confessie

¹⁾ „geen conscientie en dwonck” Kist heeft „hem drong.” ²⁾ „beroertheijdt” de andere codd. hebben „geraektheyt.” Zoo ook Kist. ³⁾ Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd.

ende Catechismum gheen swaricheijt te maecken, maer wat aengaet de Canones des sijnodi nationalis, dat hij deselve niet en conde onderschrijven ende een ruymen tijdt soude moeten hebben om deselvige te overdencken. De ghedeputeerde des sijnodi hebben daernaec, als hij uijtgestaen was, verhaelt dat hij in den Briele seltsame predicatien gedaen hadde, streckende tot groote altaratie van de goede ingesetene van den Briele, ende dat sij hem van syne dienst zouden ghesuspendeert hebben, ten ware zij verhindert waren gheweest ten aensien van de ghelegentheijt derselviger kercke, die geen ander dienaer en hadde als hem, doordien dat THEOPHILUS RIJCKEWEERD was geciteert op den sijnodus nationalem binnen Dordrecht ende BURCHVLIET van sijnen dienst ghesuspendeert was. De sijnodus, alles ghehoort hebbende, heeft volgens het decreet des nationalen sijnodi den voornoemden NANNIUS GEIJSTERANUS van sijnen dienst gedeporteert, hem evenwel haren dienst in sijne onderrichtinge aanbiedende, ende hem voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., die hij geweygert heeft te onderteijckenen, seggende dat het swaer was sijn pont te begraven ende de kercke te verlaten, die hem ende sijns gelijcken niet en begeerden te ontslaen. Heeft nae alle onderrichtinge, ter contrarije aen hem gedaen, begeert sijn beraet tot den volgenden dach, twelck hem de E. vergaderinge vergunt heeft, alhoewel zij niet en ziet eenige oorsaecke van de weijgeringe der onderteijckeninghe. Des volgenden daechs wedercomende, heeft hij verclaert alsnoch in dese onderteijckeninghe perplecx te zijn, versoeckende twee dinghen, eerstelick dat dese woorden in zijne sententie souden werden geroyeert, te weten dat hij naemaels, wederkerende tot de kercke, niet alleen in de vijff ghecontroverteerde pointen maer oock in alle andere leerstukken de kercke soude gehouden sijn te voldoen, dewyle hij hierdoor suspect gemaeckt wort van andere dwalingen, daer hij nochtans bujten de vijff pointen niet anders en hadde; ten tweeden dat hij wederomme na den Hage soude mogen vertrecken ende het Ed. Hoff van Hollant van de weijgeringe der ¹⁾ subscriptie reeckenschap geven. Het laeste is hem vergunt. Belangende teerste is geantwoort, dat de sijnodus met de voornoemde woorden voor desen tijt hem niet beswaerde boven de vijff pointen, maer dat dese clause in de sententie moste blijven, opdat men alle mogelicke versekerheijt mochte hebben van de suijscheijt der leere van alle degene, die wederom tot de gemeenschap der kercken werden opgenomen, ende dat men tot dien eijnde sulcke persoonen van nieuws zal examijneeren, alsoff sij noijt in den dienst geweest waren.

XXII.

[JACOBUS CARPENTARIUS.] — JACOBUS CARPENTARIUS, predicant in Middelharnisch in classe van Voorn ende Putten, geciteert zijnde van den sijnodo

---

¹⁾ „weijgeringe der” ontbr. in I, K², R en bij Kist.

ten eynde als vooren, heeft geseijt, dat hij niet in den kerckendienst sijnde maer te vooren, eer hij tot denselvigen opgenomen wijert, naer het gevoelen der Remonstranten ten meestendeel gehelt hadde, ende dat hij daerop totten kerckendienst was toegelaten, dat het hem derhalven swaer soude vallen zijn gevoelen te verlaten door het onderschrijven van de Canones des sijnodi nationalis, die hij niet en achtete den woorde Godes conform te zijn, willende niettemin sich leersaem stellen onder Godes woort. ¹⁾

Is hem aengeseijt, dat in voorleden tijden men veele dingen hadde moeten over thooff zien, die men voor dien tijt niet en conde door het ongeluck der tijden verbeteren, dat de sijnodus met droeffheijdt verstont, dat hij bij zijn gevoelen, in sijnodo nationali verworpen, persisteerde ende derhalven de sijnodus genootsaeckt wiert hem van zijnen dienst aff te setten, gelijk sij hem affsetten midts desen, hem meteenen voorhoudende, dat hij sich van nu voortaan volgens de acte, bij hare E. Mo. ons toegesonden, als een pryvè persoon zoude draghen. Waerop hij seijde, dat hij niet verstont, wat hare Ho. Mo. met die woorden „ende wat daarvan dependeert” item „directelick off indirectelick” in den sin hadden. Heeft gevraecht, off hij met goede conscientie zijn dienst zoude moghen naelaten. Hem is geantwoort: jae; ende dat hij van conscientie wegen schuldich was de acte van hare Ho. Mo. te gehoorsamen, dewijle sijne conscientie niet en wiert gedwongen aengaende sijn gevoelen, dat hij oock die vrijheijdt soude hebben, die ander burgers in saecken van religie gegunt wort. Daerop hij replieeerde, dat de burgers, van ander gesintheit zijnde, geoorloft was haer gevoelen voort te planten, dat desen eysch voor hem ende sijns gelijk swaer ²⁾ viel naer te comen, dat hij hem noch langer hierover moste beraden. Is hem derhalven gegunt de tyt van drie daghen. Ende alsoo men verstontd, dat in de kercke van Middelharnisch het deportement van CARPENTARI voornoemt, van den predickstoel affgelesen zijnde, wel ³⁾ onruste in de plaetse zoude mogen baren door de onstuijmicheijdt van zommige visschers van die plaetse, die voor dezen D. NICOLAUM DAMMIUM, die daer quam om te predijken, zouden met stenen geworpen hebben, ten ware dat sij door den grooten regen genootsaeckt waren gheweest te delogeren, dat sij oock daernae VALERIUM TOPHUSIUM, insgelijck gecomen zijnde om den stoel te beleden, schandelick mishandelt hadden, zoo sijn de E. heeren gedeputeerde van hare E. Mo. gebeden hierop acht te willen nemen, dat hierin tegen Sondach naestcomende wiert verzijen. Drije dagen na desen is CARPETARIUS wederomme gecomen ende heeft de acte van hare Ho. Mo. geteyckent ten huijse D. praesidis.

---

¹⁾ Hier eindigt I. Eerst bij art. 78 begint dit HS weer. ²⁾ „swaer” K², R en Kist hebben „te swaer.” ³⁾ „wel” Kist heeft „veel.”

XXIII.

[HENRICUS HOLTENUS.] — HENRICUS HOLTENUS, predicant tot Waddinekxveen in de classe van Woerden, is volgens de citatie des sijnodi verschenen. Gevraecht zijnde, hoe hij beraden was ende off hij de Canones des sijnodi nationalis, hem toegesonden, onderschrijven wilde ende hem in sijn leeren daerna schicken, heeft geantwoort, dat hij geen tijt hadde gehad rijpelijk deselve te overweghen, maer dat hij alrede eenighe dingen daerin hadde gevonden, die hij niet en conde onderteijcken. Is oock desen sijnodo aengedient, dat hij seer lebbich van de religie menichmael gesproocken ende seer quade diensten de kercke gedaen hadde, waardoor de sijnodus beweecht is geworden om hem van sijnen dienst te deporteren, daerover hij hem qualick gehouden heeft, seggende dat hij op het gevoelen der Remonstranten in de classe tot een lidt desselven was aengenomen, ende dat hem doen van de Contraremonstranten, zoo men die noemt, de hant der broederschap gegeven was. Hem is daerop gheantwoort, gelyck als oock CARPENTARIO ende andere, dat die tijden dese tegenwoordighe geen wet en connen stellen, dat hij voortaan volgens de acte van hare Ho. Mo. van alle kerckelicke diensten ende bedieninge moste supercederen, waerop hij verclaerde, dat hij sulcx niet en conde voor desen tijt doen, alsoo hij niet en verstont, wat de woorden inhadden „ende wat daarvan dependeert”, item wat men daarmede meende „directelick ofte indirectelick”. Hem is geseijt tgene hem hoorde vernoecht te hebben, maer alsoo hij die onderrechingen niet aen en nam maer meerder tijt vereijste, is hem uytstel vergunt tot op den derden dach ¹⁾, op welke hij weijgerich gevallen is, gelijk blijckt bij syne missive, de acte voornoemt te onderschrijven, omdatter geschreven staet: „ende gij bekeert sijnde, bekeert uwen broeder”, ende dat hetgene heden bij hem ende de zijne gecontroverteert wort, is ²⁾ een nootsaeckelicke waarheyt ³⁾, ende dat het vreemt is, dat een vrij Nederlander door dese acte in sulcx een parket gebracht wort.

XXIIII.

[BERNARDUS LA FAILLIE.] — Also BERNHARDUS LA FAILLE, predicant in sGravenhaghe, bij de gedeputeerde des sijnodi van sijnen dienst was ghesuspendeert voor de tijt van ses maenden ende verclaert was ⁴⁾ te sullen gehouden worden voor gedeporteert, ten ware hij binnen de tijt, hem daertoe bij de voornoemde gedeputeerde geprefigeert, de kercke satisfactie dede, ende dat dese tijt nu al lange verstreecken was, zonder dat BARNHARDUS LA FAILLE voornoemt eenige aensoeckinge dede, ende daeromme naer

¹⁾ „den derden dach” Kist heeft „Donderdag.” ²⁾ „is” R en Kist hebben „in.”

³⁾ „waarheyt” Kist heeft „waarheid wordt veranderd.” ⁴⁾ „verclaert was” Kist heeft „verkiest.”

uijterste recht zoude moghen gehouden worden voor ghedeporteert, soo ist dat diesniettegenstaende dese tegenwoordige sijnodus ten overvloet, om te thoonen haer sachtmoedicheijt ende anderen, die int tgene voor desen tegen hem gestatueert is, ongerust zijn, de mate vol te meten, goetgevonden heeft BARNHARDUS voor dese vergaderinge te ontbieden ende hem mondelick door WIJNANDUS SCHULIUS onse goede affectie ¹⁾ tot de reconciliatie, indien het stichtelick sal connen geschieden, te doen verclaren, ghelijck oock daerna geschiet is, doch te vergeeffs, alsoo LA FAILLE vernoemt schriftelick geweygert heeft te coomen, daerby doende dat hij hem houdt voor gedepoorteert. De tegenwoordighe synodus, siende tot haren groten leetwesen dese syne hardicheijt, heeft nodich geacht midtsdesen te verclaren, dat zij de uijtspraeck, door hare gedeputeerde voor desen gedaen ende bij BARNHARDUS LA FAILLE, blykende bij syne missive, geratificeert, voor bundich houdt, ende vermaent hem sich te comporteren als een privé persoon, van welke sententie des synodi hem een acte ten eersten gelegentheijt sal toegesonden worden.

Den III^m Augustij is BARNARDUS LA FAILLE selfs gecompareert, welke verclaerde bij geschrifte, eerstelick dat hij t'onrecht was gesuspendeert ²⁾ ende gedepoorteert ³⁾, ten anderen dat hij is een prijevè persoon, ten derden wilde niet, dat sijn saecke zoude worden geresumeert, maer dat hij sich als een prijevè persoon wilde draegen. Waerop dat de gedeputeerde des sijnodus antwoorden, dat se bereijt waren van hare handelinghe met hem ende sententie openinghe ende rekenschap te geven voor dese eerwaerdighe vergaderinge, hetwelcke BARNARDUS heeft affgeslagen. tSynodus heeft besloten, dat BARNARDUS sal aengeseyt worden, gelijk oock D. preses gedaen heeft, eerstelick dat een predicant niet lichtelick hem behoort uijt den dienst te begeven tot een privaet leven, ende dat hij sich naeder ⁴⁾ behoorde te bedencken om de Canones sijnodi nationalis te approberen ende te teijkenen ⁵⁾, opdat alsoo de saecke geprepareert mochte worden om met de kereke wederom te versoenen. Ten tweeden, dat dese sijnodus verstaet, aengesijen hij tegen de sententie sich niet en wilde stellen, dat de sententie der gedeputeerde zal stant houden, ende dat hy deselve alsoo niet en behoort tegen te sprecken. Ten derden is vermaent, dat hij sich van de gemeijnschap der Gereformeerde kereke niet en behoorde te scheijden, maer de predicatien te frequenteren. Ten vierden, dat hij sal teijkenen de acte der Ho. Mo. heeren Staten. Heeft op tvijerde ⁶⁾ geantwoort, dat hij dese acte voor de heeren Staten soude teijkenen.

---

¹⁾ „affectie” Kist heeft „attentie.” ²⁾ „gesuspendeert” Kist heeft „gedispenseert.”
³⁾ „ende gedepoorteert” ontbr. in K² en R, alsmede bij Kist. ⁴⁾ „naeder” ontbr. bij Kist. ⁵⁾ „ende te teijkenen” ontbr. in Q. ⁶⁾ „tvijerde” Kist heeft „het eerste.”

XXV.

[NICOLAUS OOSTERHAREN.] — NICOLAUS OOSTERHAREN, predyckant te Noorden in de classe van Woerden, gecompareert sijnde ende gehoort hebbende van D. preside, waeromme hij ontboden was, heeft geseijt, dat hij met weijnich woorden den synodo zoude antwoorden, namentlick dat hij geensins in conscientie verstaen can de Canones synodi nationalis te teijkenen. Is hem daeromme de sententie van zijn affsettinge van den dienst voorgelesen, waerop hij zeijde, dat dit was een sware sententie, maer dat de Heere leefde. Als hem daarna de acte van hare Ho. Mo. was voorgelesen, heeft hij geweygert deselve te gehoorsamen, omdat hem daerbij verboden wijert yet te doen tot stijvingh van de vijf artyckelen, ende dat hij syn talent niet en dachte te begraven, dat het bedroeft was, dat de conscientien hijer te lande soo wyerden gedwonghen, dat hij ooc alle dese dingen niet en zeijde uijt een lossicheijt ofte onbedachttheijt, maer eerst deselve wel overwoghen hebbende. De synodus heeft ghearbeijt om hem beter te onderrichten, doch te vergeeffs. Ende is derhalven uijt de vergaderinge gegaen met sulcke gebeerden, die zijne insolentie voor dese Eerw. vergaderinge genoeg te kennen gaven.

XXVI.

[NICOLAUS HERTSOECKER.] — NICOLAUS HERTSOECKER, predicant tot Iselsteijn in de classe van Bueren, is van D. preside gevraecht, alsoo hij voor desen den gedeputeerden des Suydhollantschen synodi belooft hadde sich het oordeel des synodi nationalis te onderwerpen, off hij de Canones gelesen hadde ende in sijnen dienst hem int leeren nae deselve gesint was te draghen. Heeft geantwoort, van conscientie wegen sulekx niet te connen doen. Is derhalven hem de sententie van zijn deportement voorgelesen ende daarna de acte van hare Ho. Mo. Dese heeft hij voor die tijt geweygert te onderschrijven, begerende tyt van beraet, die hem gegunt is, maer deselve geexpireert zijnde, heeft hij gepersisteert bij de voorgaende weygeringhe.

XXVII.

[JOANNES PYTHIUS.] — JOHANNI PYTHIO, predicant tot Arlanderveen in de classe van Woerden, was by de gedeputeerde des synodi aengeseijt, dat hij moste verplactst worden. Is hem daeromme door D. praesidem aengedient, dat men, om sulekx met stichtinge ende goede conscientie te doen, weten moste, off hij oock in zijne predikation sich wilde reguleren naer tgene in den synodo nationali was besloten. Hierop heeft hij geseyt, dat de tyt om sich daerover te bedencken te cort geweest was, dat hem eenige dingen in de Canonibus behaechden, sommige voor desen tijt mishaecheden, maer dat hij misschien deselvige mede soude voor goet kennen, zoo hij langer tijt hadde om sich te bedencken, daerop hem geseijt is, dat hij

daervan mochte verseeckert zijn, dat de vijf Remonstrantsche articulen in den voornoemden sijnodo waren geoordeelt onschriftmatich ende dat hij derhalven om dat te weten, off de Canones sijnodi met der Remonstranten vijf articulen accordeeren, geen tyt van beraet en hoefde, maer byaldien hij naer Godes h. woort deselvige noch begeerde¹⁾ te overwegen, dat men daertoe hem tyt vergunnen soude, dewyle hij verclaerde geen gelegentheijt gehadt te hebben om deselve te coopen, leesen ende t'overwegen. Dit gehoort hebbende, heeft hij begeert eenen rijmen tijt, maer alzo de sijnodus niet en mach te lange opgehouden worden, is hem aengeseijt, dat hem drye dagen gegunt worden tot naeder bedenckinge. Is daerna op den geprefigeerden tijt wederomme gecomen, verclarende dat hij, het gantsche corpus Canones insiende, tselve niet en can teijkenen noch oock de acte van hare Ho. Mo., omdat hij namaels zoude mogen berou hebben van sulcke ondertejkeninge, namelick wanneer de zaecken der Remonstranten bij hare E. Mo. zouden mogen alzo verstaen worden, dat den Remonstranten oock haer bijzondere versamelingen soudon mogen toegestaen worden. De sijnodus, wat beter antwoorde van hem te vergeeffs verwacht hebbende, heeft hem eijndelick van zynen dienst, gelijk de andere, ontslagen. Eenige daghen daerna heeft hij hem anders bedacht ende is gecomen in de sijnodo om de acte van hare Ho. Mo. te teijkenen, gelijk hij oock dadelick gedaen heeft.

XXVIII.

[ROBERTUS AUDART.] — ROBERTUS AUDART, predicant tot Cappelle in de classe van Schielant, heeft verclaert geen tijt gehat te hebben om de Canones des nationalen sijnodi te overlesen, ende, gesien hebbende het placcaet van hare Ho. Mo., sijn afscheijt van zijne kercke genomen te hebben, dat hij om de vrijheijt zijner conscientie te behouden in dese landen was gecomen ende nu om deselve oorsaecke uijt dese lande gesint was te vertrecken ende daerom ongehouden was de Canones sijnodi nationalis te onderschrijven; bekende evenwel te staen in het gevoelen der Remonstranten. Gevraecht sijnde, off hij tyt begeerde om hem naeder te bedencken, heeft gesecht: neen; ende dat hij noijt de vergaderingh dat soude nahouden, dat sij hem geen tyt van bedenckinge gegeven hadde. Is derhalven van zynen dienst gedeporteert, waerna hem voorgehouden is de acte van hare Ho. Mo. om deselve te onderteijkenen, twelck hij weijgerde, seggende dat hij hem niet en vont gedisponeert om sulckx te doen ende dattet onnodich was, dewijle hij geresolveert was uijt het lant te vertrecken, ende dat hij hem de straffe onderwerpen wilde, zoo hij bevonden werde de placcaten deser landen te overtreden.

¹⁾ „begeerde” Kist heeft „beliefde.”

XXIX.

[JOANNES DE VRIES.] — JOHANNES DE VRIES, predicant op de Stat in de classe van Voorn en Putten¹, hadde den gedeputeerden des synodi gezeijt, dat hij hem het oordeel des synodi nationalis gesint was te onderwerpen. Is hem daerom gevraecht, off hij de Canones des voornoemden synodi gezien, gelesen ende overwogen hadde ende hem daernae in zijne predikatie voortae wilde reguleeren, waerop hij geantwoort heeft, dat sommige Canones hem behaechden, dat sommige met het gevoelen der Remonstranten overeenquamen, doch dat hij se generalick, soo sij luijden, niet en conde onderteijckenen. In de conferentie, met hem gehouden, zeyde hij onder anderen, dat Godt belooft¹) heeft het gelove te geven, die hem geschickt dragen, item dat de genade Godts daerin bestaet, dat de menschen connen geloven, item als een Indiaen Godts woort wort gepredickt, dat hij alsdan geschickt is om te geloven. De synodus, dit hoorende, heeft hem voorgelosen zijn sententie van deportement, maer also se meteenen merckte zijn bedroeffheijt nae de uijtgesproecken sententie ende verstont, dat hij student zijnde ingetogen van leven was geweest, niet halstarrich noch wrevelich en was ende geen middelen en hadde om daervan te leven, heeft goetgevonden bij hare E. Mo. voor hem te intercederen, te meer alzo hij de acte van hare Ho. Mo. gewillich onderteijckent hadde, dat hij voor dit jaer sijn tractement behouden mochte. Is hem oock aengeseijt, dat hij hem voortae stille soude dragen ende niet met de Remonstranten soude aenspannen, ende soo syn gelegentheijt zulckx toeleijt, binnen Leijden gaen woenen om door goede lessen ende onderrichtinghe uijt Godts woort tot het rechte verstant wederomme gebracht te worden, waerop hij belooft heeft den goeden raet der broederen te zullen volghen, haer danckende voor de goede affectie²), die zij hem betoonden. Is desselven daechs met HUGONE BELJERO ende de raetsheer SWERIUS na den Haghe getrocken, dewelcke daerna wedergecomen zijnde verhaelt hebben, dat hare E. Mo. Gecommitteerde Raden consenteerden, dat JOANNES DE VRIES, gewesen predikant op de Stat, zijn tractement voor een halff jaer sal genieten om middelertijt te letten, hoe hij hem sal draghen. Hij heeft daerna noch versocht, dat boven het halff jaer gagie hij soude mogen genieten het vierendeel jaers, in twelcke hij nu alrede getreden was. Ende is hem voorschrijven van dese vergaderinge aen de heeren Gecommitteerde Raden om dit te verwerven medeghedejlt.

XXX.

[ISAACUS NERANUS.] — ISAACUS NERANUS, predikant tot Vlaerdinghen in de classe van Delff, gehoort hebbende tot wat eijnde hij van den synodo

¹) „belooft” K² heeft „belieft”. ²) „affectie” Kist heeft „intention”.

was ontboden, heeft rondelick bekend, dat hij de Canones des sijnodi nationalis niet en oordeelde den worde Godts conform te zijn. De sijnodus, dit verstaen hebbende ende vorder lettende op zijne proceduyren, in voorleden tijden gehouden, nae vermaninge aen hem vergeeffs¹⁾ gedaen, dat hij hem beter bedencken zoude ende de gaven, die hem de Heer verleent hadde, ghebruijcken tot stichtinge van Godes kereke, heeft hem van synen dienst affgeset ende voorgedraghen de acte van hare Ho. Mo., die hij geweygert heeft te onderteykenen, alhoewel hem tijt van bedencinghe bij den sijnodo was vergunt.

XXXI.

[NICOLAUS JACOBI.] — NICOLAUS JACOBI, predikant tot Sevenhove in de classe van Woerden, die hem nu eenen tijt hadde gehouden by de vergaderinge der Remonstranten, was onder andere op den synodum verschenen om hem te verclaren over de Canones des sijnodi nationalis. Verschenen zijnde, heeft hij getoont een attestatie van zijn kereke, bij verscheyde zoo tegenwoordighe als ghewese ouderlingen ende diaconen onderschreven, waerbij hem getuijchnisse gegeven wijerde van zijn gesontheyt in de leere ende stichtelick leven, welck getuijchnisse hij hem meijnde zooverre te coonen dienen, dat men hem tot nader verclaringe van zijn gevoelen niet en zoude porren. Maer verstaende, de sijnodus hiermede niet tevreden was, heeft hij zijn beswaringe over den 6^{en} ende 15^{en} canones van den eersten artijcul ende den 8^{en} canon van den tweeden²⁾ articul schriftelick den sijnodo voorgelesen, daerbij doende dat hij hem altijt stille gedragen hadde, niemant sijn gevoelen ingeplant, maer dat hij schuldich was in dese vergaderinghe sijn gevoelen rondelick te verklaren. De sijnodus op alles lettende ende verstaen hebbende wt JAN CORNELISSZ ende PIETER PIETERSZ, ouderlingen van de kereke van Sevenhoven, dat NICOLAUS JACOBI bij haer wert gehouden voor een Contraremonstrant, dat hij oock verscheijden nabuerige kercken raet gegeven hadde om geen Arminiaensche predicanten, soo sij spraken, te crygen, dat sij mede ernstich versochten hem te houden, dat tegenwoordich geen ongerustheijt off verdeeltheijt in hare kereke was, maer soo NICOLAUS JACOBI gedeporteert wijert, dat daeruijt verdeeltheijt ende schueringhe zoude ontstaen; mede in consideratie nemende, dat NICOLAUS JACOBIJ verclaerde, tgeen hij schriftelick overgelevert hadde aen den sijnodus, niet en was sijn eijntlicke meninghe, ende dat hij hem wilde leersaem aenstellen ende geerne bij sijne ghemeijnte blijven; heeft eijndelick besloten, om te thoonen hoe ongeerne dat se comt tot deportement van de geciteerde, dat NICOLAUS JACOBI ses maenden sal gesuspendeert worden van zijnen dienst, die middelertijt bij die van de classe van Woerden sal

¹⁾ „vergeeffs” ontbr. in Q. ²⁾ „tweeden” R en Kist hebben „3e”.

waergenomen worden, nae welcke tijt, bijaldien NICOLAUS JACOBI niet in alles en conformeert met de Canones synodi nationalis ende deselve onderschrijft, sullen hem de ghedeputeerde deses synodi uijten name desselven datelick sonder eenighe exceptie off delaj van sijnen dienst deporteren. Dese sententie is NICOLAUS JACOBI aengeseijt, dewelcke bekende dat hij stricto jure hadde mogen gedeporteert worden ende derhalven den synodo voor dese sententie hadde te bedancken, daerbij voegende dat hij vreesde, dat de onderrichtinge, aen hem te doen ¹⁾, vruchteloos zoude zijn, bij sooverre de suspentie aen hem int werck ghestelt wijerde. De synodus heeft geantwoort, dat se voor ditmael niet anders in zijn saecke doen conde, ende dat hij door geen menschelike insichten behoorde beweecht te worden om der waarheyt geen plaetse te geven, ende dat hij volgens gedane beloften hem leersaem zoude stellen. De ouderlinghen is oock acnghesecht, dat se alle hare actie tot rust der gemeijnte zouden dirigeren, verhopende een goede uytoemste door den seggen des Heeren. Na desen hebben die van Sevenhoven aen den synodus een request overgelevert, versoeckende mitigatie van de sententie des synodi ende affdoeninghe van de suspentie, daerop de beraetslagingh uijtgesteld is, totdat het getal der broederen zoude compleet zijn. Daerna de sententie geresumeert zijnde, heeft de synodus ongeraden gevonden het oordeel, eens ghegeven, te wederroepen, te meer dewijle zij in de requeste geen suffisante redenen en vont, die haer tot veranderinge zouden connen bewegen, welcke resolutie den kerekenraet van Sevenhove zal bekent ghemaect worden bij de eerste gelegentheit ²⁾.

XXXII.

[NICOLAUS TYCKMAKERS.] — NICOLAUS TYCKMAKERS, predicant tot Geervliet in de classe van Voorn en Putten, is in dese vergaderinghe verschenen, van deselve ontboden zijnde om te onderschrijven de Canones synodi nationalis, alsoo hij een ruijmen tijdt bij de Remonstranten hem verwoecht hadde. Gevraecht zijnde, off hij deselvighe met goeder conscientie gheresolveert was te onderteijkenen, heeft gheantwoort: jae; ende dat hy altijd in het gevoelen gheweest was, dat in de Canonibus uytgedrukt wort, noijt een ander gevoelen gepredickt noch in sijn herte toegestaen, noyt hem oock anders bij ijemant ter contrarije verelaert hadde. Die van de classe hebben ter contrarije verscheyden dinghen tegen dese verclaringhe NICOLAUS TYCKMAKER ingebracht, daeruyt bleeck dat hy hemselven in verscheijden saecken hadde laten misbruijcken ende specialick deputeren, die hoochlick streecten tot nadeel niet alleen van de gesonde kercke van den Briele, maer oock van de kercken int gemeen. De tegenwoordige synodus, alles wel overwe-

¹⁾ „te doen” de andere codd. en Kist hebben „gedaen”. ²⁾ „bij de eerste gelegentheit” ontbr. in R en bij Kist.

gende, bevint, dat NICOLAUS TIJCKMAKER in zijn beleijt zijne voeten niet recht gedraghen heeft, maer al te verre door de becommertheit der tijden verruckt is gheworden; heeft daeromme geoordeelt, dat hij behoorde een jaer van zijnen dienst gesuspendeert te worden, ende eerst alhier in desen synodo met oprecht ghemoet zijn schult, in desen begaen, te bekennen ende aff te bidden ende daerna oock in de classe ende ten derden in de kercke van Geervliet volgende de acte, daarvan bij desen sijnodus te maecken. Doch door speciale intercessie van de achtbare heeren commissarisen is de sententie ten deele¹⁾ versacht ende de suspentie by den sijnodus NICOLAUS TIJCKMAKER geremitteert²⁾, midts conditie dat hy verclaren zoude (gelijck oock dese tegenwoordighe synodus verclaert, dat hij sulcke suspensie³⁾ van den dienst waerdich is) ende beloven vortaan gestadigher te zijn ende aff te laten van die van de classe te beschuldigen, dat zij qualick hebben geprocedeert ende buyten noot gheschuert zijn, ende wat diergelycke dingen meer souden mogen bedacht worden, ende in alle modestie hem te draghen zoo in leere als in proceduren. Des volgenden daechs heeft hij syne schultbekenentisse gedaen in manieren als volcht:

TIJCKMAKERS schultbekenentisse. Ick ondergeschreven bekenne midts desen voor Godt ende dese eerwaardighe vergaderinge, dat ick, mijnselven binnen eenighe jaren bij de classicale vergaderinghe der Remonstranten des classis van Voorn en Putten begeben hebbende, verscheijden saecken hebbe helpen besluyten ende executeeren, streckende aen d'een zijde om de valsche leere ende onbehoorlicke proceduren der Remonstranten te stijven ende de rechtsinnighe leere ende proceduren der⁴⁾ Contraremonstranten, die bij de oude, ware Gereformeerde religie zijn ghebleven, te becladden, odieus te maecken, tegen te staen⁵⁾ ende zooveel mogelick was te verdrukken, oock zooverre dat ick mij hebbe laten gebruycken om de luyden van de rechtsinnighe leere ende leeraers⁶⁾ aff te trecken, waerinne ick bekenne voor Godt Almachtich ende dese eerwaardighe vergaderinghe mijnselven swaerlick ende menichvudelick vergrepen⁷⁾ te hebben, versoekende ende begerende, dat Godt Almachtich ende dese eerwaardighe vergaderinge⁸⁾ de voorsz. fouten ende ergernisse om Christi wille gelieve mij⁹⁾ te vergeven ende te goede te houden. Belove oock voortaan mijselven in mynen dienst alsoo te dragen, dat ick¹⁰⁾ de gemeijnte de suijsere waarheijt volgens Godts woordt ende na de formulieren van eenicheijt midtsgaders de verclaringhen des nationalen sijnodi zal voordragen ende degene, die door mij verleijt ofte twyffelmoedich zouden zijn ghemaect, te onderrichten,

¹⁾ „deele” Kist heeft „dezen”. ²⁾ „geremitteert” Kist heeft „gelimiteert”. ³⁾ „suspensie” Kist heeft „sententie”. ⁴⁾ „Remonstranten — der” ontbr. bij Kist. ⁵⁾ „tegen te staen” ontbr. bij Kist. ⁶⁾ „leeraers” Kist heeft „leerwijs”. ⁷⁾ „vergrepen” K² heeft „verloopen”. ⁸⁾ „mijnselven — vergaderinge” ontbr. bij Kist. ⁹⁾ „gelieve mij” Kist heeft „biddende mij die”. ¹⁰⁾ „ick” Kist heeft „in”.

stichten ende wederom tot de eenicheijt der kercke te brengen, biddende Godt, den Vader der lichten, dat hij mij daertoe zijnen zegen verlene. In kennisse der waerheijt hebbe ick dit opten derden Augustij XVI^eXVIII ghewillichlick onderteijckent.

Onder stont: NICOLAUS NICOLAI ¹⁾ TYCKMAKERS.

XXXIII.

[HENRICUS GREGORII.] — HENRICUS GREGORII BLIJVENBURCH, predikant tot Soetermeer in de classe van Delff, heeft verclaert, dat hij de Canones synodi nationaelis geexamineert hadde na den tyt, die hem daertoe vergunt was, maer dat hij tselve niet scherp genoeg hadde connen doen ende dat hij, ten ware hij beter onderricht wijert, voor dese tyt deselvighe niet en conde onderschrijven, dat hij tegenwoordich noch was in het ghevoelen der Remonstranten. De synodus heeft oock met droeffheijt verstaen, dat HENRICUS voornoemt een besonder belijdenisse des ghelooffs, die een recht chaos was, uijtgegeven hadde ende oproerich gepredickt op den biddach, dat hij geseijt hadde, dat wij onse toehoorders de leer van de predestinatie gesuijckert ingaven, gelyck men de kinderen het wormcruijt ingeeft, dat wij waren sectarisen, dat de colecten, die voor de dolerende kercken gedaen wijerden, waren een hoerenloon, ende dat hij den doleanten gaff te bedencken, off sij niet en waren lantverraders. Sijn vader heeft gebeden, dat men doen soude tot beste van zijn soon alle tgene ghevoechlijcker wijze gheschieden conde. Het synodus heeft sulckx belooft ende heeft HENRYCO GREGORII tijt gegeven om hem te bedencken. Maer is daernae wederom verschenen, seggende dat hij alsnoch persisterde bij de weijgeringhe van de verclaringhe des synodi nationalis te teyckenen, daerbij doende, als hij conde verstaen, dat de Canones in redenen ghefondeert waren, wel wilde de rede plaetsche geven. De synodus, op alles lettende, heeft hem volgens de gemeijne forme van zijnen dienst ontsct. Daernae is hem de acte van hare Ho. Mo. voor-gelesen, waerop hij sijn beraet begeert heeft, twelck hem vergunt is. Heeft daernae verclaert, dat hij hem over dese saecke met Godt ende zijn conscientie ende naeste vrienden hadde beraden ende wat gestelt in gheschrifte tot verclaringe van zijn gevoelen over dese acte, dewijle hij vele dingen in die acte niet en verstont. De somme was, dat hij belooft van de bedieninghe, die tpredijkampt eygen zijn, sich te onthouden, maer van de broederen beter onderricht zijnde, heeft hij ten laetsten ²⁾ de acte gheteijckent.

XXXIII.

[SAMUEL DE PRINCE.] — Is verschenen SAMUEL DE PRINCE, ghewesene kerckendienaer tot Baertwijck in de classe van Gorichum, dewelcke naedat

¹⁾ „Nicolai” ontbr. in K² en R, alsmede bij Kist. ²⁾ „laetsten” Kist heeft „eerste”.

hem is gevraecht, off hij de verclaringe des nationalen sijnodi over de vijf questionneuse poincten in conformite van de acte in den voorsz. sijnodo nationali zoude ¹⁾ onderteyckenen ende hem int oeffenen zijnes dienstes, zoo hij t'eeniger tijt wederom tot denselven mochte ghebruyckt worden, zoude connen daernaer reguleren, heeft geantwoort, dat hij sulckx in goeder conscientie niet en zoude connen doen, waerop de synodus in Godts vrese lettende, alsoock op tgene de gedeputeerde des particulieren synodi rapporteerden, hoe hij van sijnen dienst tot Baertwijck om zijn ongeregelt leven is ghesuspendeert, heeft goetgevonden ende besloten hem alhier solemnelick van zijnen dienst te ontsetten volgens de gemeyne sententie, waerin dese woorden sullen geinsereert worden, dat hij van den dienst des woorts binnen Baertwijck om zijn ongeregelt leven door het oordeel des classis ende der gedeputeerde des sijnodi was gesuspendeert ende noch niet met de kercke was versoent. D'acte van hare Ho. Mo. heeft hij geweygert te teijckenen.

XXXV.

[FRANCISCUS LANSBERGIUS. CHRISTOPHORUS HELLERUS.] — Syn verschenen D. FRANCISCUS LANSBERGIUS ende CHRISTOPHORUS HELLERUS ²⁾, bejide predikanten tot Rotterdam [in de classe van Schielandt]. D. praeses heeft haer voorghehouden, off sij de verclaringe des nationalen sijnodi bereyt waren te onderteijckenen. D. LANSBERGIUS heeft verhaelt, dat schoutet, burgemeesteren ende schepenen van Rotterdam haer beyde van de kerckendienst hadden gedeporteert, dat zij oock bereijt zijn haer als affghesette ende private persoonen te dragen ende volgens dien, dat zij niet gehouden waren over de verclaringe des sijnodi nationalis haer gevoelen te openbaren. LANSBERGIUS zijde mede, dat syn swackheijt ende ouderdom niet toe en leijt zodanige lasten langer te dragen, dat hij verhoopt hadde, dat de sijnodus nationalis een modderatie over de vijf poincten zoude ghevonden hebben, maer nu zij daerover definitie ghemaect hadde, dat hij nu de Canones niet onderschrijven conde. Haer is oock voorgelesen de acte van hare Hooch Mo. om die te teijckenen, waerop zij zeijden, dat zij diergelijcke acte door last van den E. magistraet van Rotterdam geteijckent hadden, alleen dat onderscheijt bemerckende, dat de acte van den magistraet alleen verbiet alle kerckelicke diensten binnen de stat Rotterdam, ende de acte van hare Ho. Mo. zulckx verbiet in alle plaetsen van de Geunieerde Provincien. De sijnodus gelet hebbende, dat se van de E. magistraet van Rotterdam alleen zijn ontzet van haren dienst binnen Rotterdam, ende dat se derhalven noch predikanten zijn, heeft instanelick begeert, dat se de Canones sijnodi nationalis wilden teijckenen, doch nadien zij weygerich bleven, heeft de sijnodus den voornoemden FRANCISCUM LANSBERGIUM ende

¹⁾ „zoude” K², R en Kist hebben „soude connen”. ²⁾ „Hellerus” Kist heeft „Hillegerus”.

CHRISTOPHORUM HELLERUM ¹⁾ ontslagen ende ontzet van den dienst, welke sententie in de gemeijnte tot Rotterdam opentlick van den predijckstoel zal affgelesen worden. D. preses heeft haer voorgehouden te willen teijckenen de acte van hare Ho. Mo. waerop zij swaricheijt maeckten, seggende dat se hare E. magistraet daarvan hebben contentement gedaen, ende indien hare E. Mo. daarmede niet tevreden waren, hoopten zij aen deselve contentement te geven. Zijn van D. presidi vermaent, dat se haer van de kerckelicke vergaderinghe niet en zouden afscheyden maer Gods woort hooren.

[*De kerckenraedt van Rotterdam gedepoorteert.*] — Is mede beslooten, dat de kerckenraet der Remonstranten binnen Rotterdam affgeset zal worden, ende dat hetselve mede aldaer in de kercke zal affgelesen worden.

XXXVI.

[CORNELIUS BURCHVLIET.] — Is oock verschenen CORNELIUS BURCHVLIET, predicant in den Briel, welke van de gedeputeerde des sijnnodi verclaert wort noijt gheweest te zijn noch oock tegenwoordich te mogen gehouden worden voor ²⁾ een wettich predicant in den Briel ende tot het eijnde des nationalen sijnnodi van haer gesuspendeert te zijn, welke sententie de voorsz. BURCHVLIET heeft verclaert van waerden te houden. Gevraecht, off hij de Canones wilde teijckenen, heeft sulckx geweyjgert, ende is daernae gedepoorteert. Is hem daerna vorgehouden de acte van hare Ho. Mo., dewelcke hij weijgerde alhier te teijckenen, daerbij seggende wel voor de heeren Staten daerover te willen verschijnen om deselve contentement te geven.

XXXVII.

[SAMUEL PYTHIUS.] — Is verschenen SAMUEL PYTHIUS, predicant tot Waerder in de classe van Woerden, welke zejde, dat hij, na rijpe deliberatie ende overlesinghe ³⁾, de verclaringe des nationalen sijnnodi niet en conde met goeder conscientie onderteijckenen ende approberen, waerover de sijnnodus hem heeft ontset van zijnen dienst volgens het gemeijne formulijer. Daerna is hem oock voorgehouden de acte van hare Ho. Mo., waerop hij antwoorde deselve alsnoch niet te connen teijckenen, versoecende copye ende beraet tot den sesten Augustij, twelck hem is gheconsenteert. Heeft daerna, verschenen zijnde, de acte geteijckent, midts conditie dat de onderschryvinghe niet geduijt en werde, evenalsoff hij hem hierdoor des dienst onwaerdich verclaerde te zijn, maer alleen om hare E. Mo. te ghehoorsamen ende te bethonen, dat hij hemselven vrij kende van alle comploterijen.

---

¹⁾ „Hellerum” Kist heeft „Hillegerus.” ²⁾ „mogen — voor” Kist heeft „zijn.”
³⁾ „overlesinghe” de andere codd. en Kist hebben „overlegginghe.”

XXXVIII.

[DIRICK BACX.] — DIRICK BACX, predicant tot Moordrecht in de classe van der Goude, is mede ghecompareert, welke zeyde de Canones noch niet alle gelesen te hebben, doch zooveel dat hij se met goeder conscientie noch niet zoude connen ondertejkenen, dat hij oock staet int gevoelen der Remonstranten. Is hem tijt gegeven tot den derden dach, op welke hij verclaert heeft, dat hij noch de Canones synodi nationalis noch de acte van hare Ho. Mo. conde aennemen. Ende is daerom van zijnen dienst gedeporteert.

XXXIX.

[CHRISTIANUS SOPINGIUS.] — Is daernaee oock verschenen CHRISTIANUS SOPINGIUS, predikant tot Warmont in de classe van Leijden, welke verclaerde, dat hij de Canones met goeder conscientie niet en conde ondertejkenen. Waerop ende tgene in zijn zaecke van de gedeputeerde des sijnode was ghedaen, te weten dat hij was ghesuspendeert ende, soo hij binnen seeckeren tijt niet versoende, zich soude houden voor gedeporteert, de synodus lettende, heeft de voornoemde SOPINGIUM van zijnen dienst ontsiet, ratificerende tgene de gedeputeerden voorsz. in zijne zaecken hadden ghedaen. Hem is oock voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., dewelcke hij gheweijgert heeft te teykenen.

XL.

[FRANCISCUS JUNIUS.] — Is ingestaen FRANCISCUS JUNIUS, predekant tot Hillegonsberch in de classe van Schielant, dewelcke gevraecht zijnde, off hij de Canones sijnode nationalis toestont, heeft gheantwoort, dat hij de Canones niet gelesen hadde ende deselve hem oock niet aen en gingen, alsoo hij, den kerckendienst verlaten hebbende, hem tot een ander studium hadde begeven ende t'enemael geresolveert was den kerckendienst niet meer te betreden. De synodus heeft goetgevonden hem aen te seggen, hoewel hij niet vermochte zijnen dienst uijt eiggener autoriteit te verlaten, dat se nochtans aenneemt de resignatie zijnes dienstes ¹⁾ ende dat hij vermaent zal worden sich stille te houden ende de saecke nader te overleggen. Hem is oock de acte van hare Ho. Mo. voorgelesen om die te teijkenen, welke hij geteijkent heeft.

XLI.

[PETRUS DE BRICQUIGII.] — Is oock verschenen PETRUS DE BRICQUIGNII, gewesen ²⁾ predikant tot Woerden, van denwelcken de gedeputeerde des sijnode rapport deden hem bevonden te hebben weerdich om gedeporteert te worden, naerdatt men uijt singulier goetgunsticheijt hem vercregen hadde vijerhondert

¹⁾ „dienstes” de andere codd. en Kist hebben „dienstes ende hem van synen dienst op syn versoock ontslaet.” ²⁾ „gewesen” ontbr. in K².

guldens jaerlickx, nadat hij vrijwillich zijnen dienst in handen van de gedeputeerde des sijnodi hadde geresigneert, doch dat hij, van andere opgemaeckt zijnde, dese mildicheijt hadde verworpen ende daernae bij de heeren magistraten van Woerden van zijn dienst aldaer was gedeporteert met advijs van de gedeputeerde des sijnodi. Derhalven heeft de sijnodus, alsoo BRICQUIGNII voor desen was gedeporteert, onnodich gheacht hem de Canones sijnodi nationalis voor te dragen, maer heeft hem alleen voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., twelck geschiet zynde heeft hij geweyjgert deselve te onderteyckenen, omdat hij niet soude schijnen zijn gelove versaect te hebben, item omdat zijn mont, daermede hij belooft hadde van den kerckendienst te willen supercederen, zoo edel ¹⁾ was als zijn penne, dat oock de missive van hare E. Mo. hem niet aen en gingh, alsoo sij volgens zijn gevoelen spreekken van de gedeporteerde off die noch zouden gedeporteert worden, daer hij ter contrarije niet gedeporteert was, maer vrijwillich zijn dienst hadde verlaten, concludeerende dat hij hem beswaert vont de voornoemde acte te onderteyckenen. Is hem aengezeijt, dat de sijnodus zijne resignatie ende deportement aenneemt ende hem hout voor gedeporteert.

XLII.

[WOUTER CORNELISZ.] — WOUTER CORNELISZ, predicant tot Nieucoop in de classe van Woerden, was by de gedeputeerde des sijnodi ghesuspendeert van zynen dienst ende hadde in zijn missive aen den sijnodus gheschreven, dat hij de Canones nationalis sijnodi hadde doorlesen ende rijpelic in de vrese des Heeren op alles gelet ende gevonden deselve sodanich te zijn, dat se strydich waren tegen zijn gemoet. Is verschenen zijnde ghevraecht, off hij in die meninghe persisteerde. Heeft geantwoort: jae. Is daerom, uijtgestaen zijnde, weder ingeroepen ende van zijnen dienst ontsiet. De acte van hare Ho. Mo. zeyt hij voor desen gesijen te hebben ende deselvighenoch niet te connen teyckenen.

XLIII.

[CASPARUS CELCAERT.] — CASPARUS SELCART, predikant gheweest in Abbenbroeck in de classe van Voorn ende Putten, is affgeset geweest bij de gedeputeerde des sijnodi om verscheyden ende ghewichtighe reden, als dat hij onwettelic in den dienst was inghecome, hem onbehoorlic daerin hadde ghedraghen met lasteringe der Gereformeerde leere ende hadde derven seggen, dat hij twijffelde, off de Schriftuere Godes h. woort was, niet uyt ingeven des H. Geest maer uyt eijgen redenen bij hemselven door zijn eygen oordeel daarvan was verseeckert gheworden, beschuldigende diegene, die seggen dat se door ingevinge des H. Geestes daarvan verseeckert worden,

---

¹⁾ „edel” Kist heeft „wel.”

van geestdrijverije; van gelijk oock heeft durven seggen, dat hij getwyfelt hebbende, off Christus was Godts Zoone, hemzelven daarvan verseeckert heeft door zijn eygen oordeel, dat hij bij hemselven hadde gedacht, twelck wij sonder lasteringe ghesproocken hier insereren moeten, dat Christus off de Soone Godts ofte eenen grooten sot moste geweest zijn, maer dat uijt zijn leere ende miraculen bleeck, dat hij geen sot en was, ende dat hij daerom hadde geoordeelt, dat hij de Zoone Godts was; insgelyckx oock heeft durven seggen, dat hij om hemselven te verseeckeren, dat Jesus Christus de Sone Godts is, hem hadde gebalancheert ¹⁾ tegen eenen grooten sot, versoeckende wije zijns bedunckens soude swaerder wegghen. Heeft oock in het oproerich voornemen HADRIJANI ROMANI binnen Goereede hemselven laten vinden ende mede laten gebruyjcken, opentlick int aenhooren des volckx roepende tot de Contraremonstranten, die daer tegenwoordich waren, dat hare leere zoo grouwelick ende afschuwelick was, dat se haer schaemden deselve te openbaren, welck alles streckte tot meerder beroerte.

De voornoemde SELCART van desen sijnodo ontboden zijnde om hem voor te houden de acte van hare Ho. Mo., heeft daerop geantwoort, dat hij van de Gereformeerde kercke affgescheijden zijnde, in deselvige niet en gedacht te prediken, dat het vreemt is een acte voor te leggen yemant, die se noch niet en heeft overtreden, ende daertoe sulcken acte, die haer verhinderde de waerheijt, die nu onderdruckt wert, volgens haer gevoelen voor te staen, dat hij daerom de acte niet en conde ondertejkenen. Ende alsoo SELCART voornoemt onder andere dinghen seijde, dat hij in zyne richters, die hem gedeporteert hadden, vereijschte conscientie, soo is hem gevraecht, off hij appelleerde van de sententie aen desen tegenwoordigen vergaderinge, waerop hij antwoorde: neen. De sijnodus daerop lettende, dat zijn deportement hadde zijn volle leden ende geaprobeert was by hare E. Mo., ende dat hij voor desen niet gheappelleert hadde ad sijnodum nationalem, gelijk hem belast was, heeft niet geraden gevonden dese saecke te resumeren, alhoewel de ghedeputeerde des synodi gewillich waren van haer doen rekenschap te geven, maer oordeelt, dat men SELCART alhier sal ontbieden ende weder inroepen ende bestraffen van zijn stout spreekken ende oock hare E. Mo. van dese saecken rappoort doen om daerover te disponeren tot meeste ruste der kercke ende montstoppingh van SELCARTS lasteringhe tegen de sententie, over hem uijtgesproken ten overstaen van hare E. Mo. gedeputeerde.

XLIIII.

[ADRIANUS ROMANUS.] — ADRIANUS ROMIANUS, gewesen predicant tot

¹⁾ Achter dit woord staat in Q „(o blasphemie).”

Goerede in de classe van Voorn ende Putten, van den laestleden sijnodo particulari, binnen Delff gehouden, gedeporteert zijnde, is uijt last van de missive, van hare E. Mo. aen desen sijnodus ghesonden, ontboden om de acte, den synodo toegesonden, t'onderschrijven. Verschenen zijnde, heeft hij begeert copije van de voornoemde acte ende tijt om hem te beraden. Beijde hem toeghestaen zijnde, heeft hij de voornoemde acte ten huijse D. praesidis in tegenwoordicheijt D. MUIJSSHOLII geteyckent.

XLV.

[PASCHIER DE FYN.] — PASSCHIER DE FIJNE, predikant tot Jaersvelt, is nae veele citatien op den sijnodum gecompareert. De gedeputeerde des sijnodi hebben van hem verhaelt, dat hij gheseijt hadde, dat hij onder geen classe en stont, oock niet en wiste van eenige kerekenordeninghe, dat hij bij TAURINUM ende SPEENHOVIUM ende vyer andere Remonstrantsche predikanten uijt Suydhollant tot den dienst was toegelaten ende door SCOTENUM ¹⁾ bevesticht. Hij heeft gezeijt, dat hij verscheijden ongerijmheden vont in de Confessie ende Catechismo ende, zoo hij die naeder ondersocht, misschien meerder ongerijmheden vinden zoude. Is oock bij die van Bueren verhaelt, dat hij zoude geseijt hebben: waer hij paeps, hij zoude geen gues worden, dat CALVIJNUS leere van de predestinatie noch Godt noch den duijvel en behaechde, omdat se voor Godt te oneerlick was ende voor den duijvel te goet. De synodus, dit passerende, heeft hem alleen gevraecht, off hij de Canones sijnodi nationalis met goeder conscientie conde onderschrijden, waerop hij antwoorde, dat hij menschelicke schriften niet en wilde ondertejkenen om deselve als godtlick te leeren. Als men hem seyde, dat sulckx op hem niet versocht wert, maer dat hij gevraecht wiert, off hij de Canones voornoemt schriftmachtich achtet te wesen, heeft geseijt deselvige niet te connen onderschrijven, als met Godts Woort niet overeencomende. Is daernae van zynen dienst affgeset geworden ende heeft geweyjert de acte van hare Ho. Mo. te ondertejkenen, omdat het niet geoorloft is de gaven, die men van den Heer ontfanghen heeft, te verberghen, hetwelck hem bij dese acte, zoo hij meijnde, geboden ²⁾ wijert.

XLVI.

[DANIEL WITTIUS.] — DANIEL WITTIUS, eertyts predicant tot Schoonhoven in de classe van der Goude, is verschenen voor den sijnodo. De gedeputeerden des sijnodi hebben van hem verclaert, dat hij ongesont bevonden is in eenighe pointen, gaende boven de vijff articulen, bij exempel in de leere van de volmaecktheijt des menschen in dit leven, van de salicheijt der menschen buijten de kennisse Christi, dat hij oock het famues

---

¹⁾ „Scotenum” Kist heeft „Scholtenius.” ²⁾ „geboden” K², R en Kist hebben „verboden.”

libel SLATHI aengeslaghen, gedistribueert ende tot Schoonhoven verdedicht hadde, wenschende dat sijn name stont in de plaetse van den name SLATHI, dat hij oock een acte in het kerckenboeck ontroulick verandert hadde ende de heeren magistraten tegen de Gereformeerde kercke opgehitst, alst blijet uijt de praefatie, van hem gestelt voor de translatie van het boeck doctoris ARMINII, dat hem oock met politijcke saecken ende met de waerdegelders gemojt hadde, daerenboven noch een ergerlick leven eertijts geleijt, soo te Geneven als te Lions, somma hem alsoo hadde gedraghen, dat hij bij de gedeputeerde was ghedeporteert. Is hem derhalven alleen voorgedraghen de acte van hare Ho. Mo., daerop hij tijt begeert heeft om hem nader te bedenken, twelck hem is toegelaten. Is daernaë DANIEL WITTIUS wederom in den sijnodo gecomen, verclarende dat hij mischijen de voornoemde acte soude onderschrijven, bijaldien hij alsdan ghelijck een ander burger soude getrackteert worden; claechde oock zeer over de E. heeren magistraeten van Rotterdam, die hem in sijne ¹⁾ stat de woninge opgeseijt hadden; zeyde bij haer wel menschelicke aengesichte gesijen maer geen menschelicke bewegingen gevonden te hebben. Is derhalven van de tegenwoordighe vergaderinge ernstich berispt ende vermaent de voornamentlicke machten niet te lasteren, maer behoorlick respect toe te draghen ende eerlick van deselvighe te spreekken, gelyck alle Christenen ende vornamentlick een kerckendienaer betaemt.

XLVII.

[HENRICUS SPUDAEUS.] — HENRICUS SPUDAEUS, predikant gheweest tot Arkel in de classe van Gorichem, out zijnde, zoo hij zeyde, ontrent tachtentich jaren, hadde vrijwillich sijn dienst geresigneert in handen van de classe van Gorichem. Is hem daerom alleen voorgedragen de acte van hare Ho. Mo., daerover hij eerst swaricheijt maeckte om deselve in de vergaderinge te teijckenen, willende liever hetselvighe doen in sGravenhaghe. Maer ten laesten anders van zin gheworden zijnde, heeft hij deselve onderschreven.

XLVIII.

[JEREMIAS TYCKMAKERS.] — JEREMIAS TYCKMAECKERS, predikant in de Nieupoort in de classe van der Goude, die sijn belofte aen Godt, in de classe van Dordrecht ghedaen (van hem te houden aen de leere, in de formulieren van eenicheijt uijt Godes h. woort tesamenghestelt), overtreden hadde ende den Remonstranten in de leere ende proceduren was toeghevallen, is voor desen door de gedeputeerden des synodi van zijnen dienst ghesuspendeert ende is hem aengeseijt geweest, dat de suspensie zoo lange zoude dueren, totdat hij mette classe ende sijn kercke was versoent, hetwelcke

---

¹⁾ „sijne” K² en R hebben „hare,” Kist heeft „hunne,” Q „de.”

van hem noch niet en is ghedaen. Gevraecht zijnde, off hij de Canones synodi nationalis gesint was te teijckenen, zeyde die zoo ample niet gelesen te hebben, maer uijt hetgene dat hij daerin gelesen hadde beswaert te zijn om deselve aen te nemen. Is alsoo van sijnen dienst affgheset. Over de teyckeninghe van de acte heeft hij tijt begeert om hem te bedencken, vragende, alzoo hij nu maer een burger was, waerom men hem meer dese acte voorleijdt als een ander gemeijn burger. Hem is geantwoort, dat hij kerckendienaer geweest was, dat hij daeromme hem soude connen tegen den inhoud van de acte verlopen, twelck in de ander burgers niet en was te vresen. Den volgenden daechs voor de vergaderinghe verschijnende, heeft hij de voornoemde acte onderteyckent. Ende alsoo hij geresolveert was, zoo hij zeyde, ernstich te overwegen de Canones synodi nationalis ende middelertijt moste leven, heeft hij begeert, dat door intercessie des synodi voor hem eenich tractement zoude versocht worden, daerop de synodus belooft heeft te zullen letten¹⁾.

XLIX.

[THEODORUS HERBERTS.] — THEODORUS HERBERS, predikant binnen der Goude, is voor de vergaderinghe verschenen ende heeft zijne excuse ghedaen van zijn langh uijtbleyven, seggende dat zijne coomst hem eerst van den E. magistraet ter Goude was verhindert, die over zijne saecken eerst wilden spreekken met zijn Pr. Excellentie, dat hij nu quam om te hooren, wat de synodus hem soude willen voordragen. D. praeses heeft hem aengezeijt, dat hij ontboden was om van hem te verstaen, off hij de Canones synodi nationalis, aen hem ghesonden, gewillich was te onderschrijven ende in syne predikationen hem daerna te reguleren, waerop THEODORUS gheantwoort heeft, dat den broeders wel bekennt was de staet van de kercke ter Goude, maer dat hij die saecke beval den E. magistraet derselver stat; belangende zijn gevoelen, dat hij bleeff int gevoelen der Remonstranten, dat hij int synodo Delphensi belooft hadde hem te willen het oordeel des synodi nationalis onderwerpen, welverstaende indien hij tselvighe den worde Godts bevont conform te zijn, daervan hij tcontrarije hadde bevonden, ende dat hij liever affstant soude doen van alle kerckelicke diensten als hem teghen het oordeel des synodi stellen, dat hij oock verhoopt hadde, dat in de voornoemde synodo nationali geen condemnatie maer een accommodatie²⁾ in de vyff artyckelen zoude zijn ghesancieert, maer alsoo de saecke anders uytgevallen was, dat hij nu verwachte, wat de synodus over hem zoude besluijten. De vergaderinghe op alles lettende ende bijsonder daerop, dat THEODORUS niet alleen voor desen verscheijden boecken tegen de leere der Gereformeerde kercken hadde uijtgegeven, maer alsnoch verclaerde ons

¹⁾ „daerop de — letten” ontbr. in K². ²⁾ „maer een accomodatie” ontbr. bij Kist.

ghevoelen in de vijf gecontroverteerde artikelen niet te connen toestaen, heeft hem volgens de sententie des synodus nationalis, gheapprobeert bij hare Ho. Mo., van zijnen dienst affgeset. Is hem daernaee voorgehouden de acte van hare Ho. Mo., daerop hij antwoorde, dat hij hare E. Mo. ¹⁾ daerin zoude contentement doen ende niet en ²⁾ meynde, dat wij laste hadden om hem sulckx voor te draghen. De synodus heeft hem haer last, die zij hadde, verthoont. Diesniettegenstaende heeft hij geweyjgert tselvige te doen in dese tegenwoordige vergaderinghe, dewijle hij naer sijn seggen last ofte ten minsten verloff hadde om sulckx te weijgeren.

L.

[*Van den handel ter Gouda, ende vooreerst de conferentie van JOHAN VLACK met de synode, om aldaer de predicatie ordenlicken ende met sekerheyte te beginnen in de Grootte kercke.*] — Is ter selvigher tijt voorgelesen eenen brief van hare E. Mo., gheschreven aen den achtbaren heer mr. ADRIAEN JUNIUS, commissaris van hare E. Mo., daerbij den synodo ghelast wort ordre te stellen, dat GEDEON SONNEVELT Sondaechs ter Goude predike, dat oock ordre gestelt werde op het verlaten van den tegenwoordighe kerekenraet ende die van de Gasthuijskercke van desen te doen hebben kennisse om haer op Sondach naestcomende in de Grootte kercke te vinden; dat de directie van dese sake den synodo bleeff bevolen, dewelcke daerover met den heere JOHAN VLACK, burgemeester der stat Goude etc., zoude confereeren om des te ordentelicker in alles met seeckerheijt te handelen, waerop de synodus lettende metten heere JOHAN VLACK over dese saecke is ghetreden in communicatie. Ende heeft de heer burgemeester verclaert, als zijne E. aengezeijt was het deportement THEODORI HERBERTS, dat de magistraet van der Goude wel verstonden, dat hare kercke tegenwoordich vaceerde, dat hij hoopte, dat degene, die na der Goude sullen van wegen desen synodo ghesonden worden, de stat souden vinden in stilte, dat die van der Goude haer van langer handt hijertoe geprepareert hadden, ende dat se wel storven, die van langer handt storven, dat men de burgerije volgende haere gewoonlycke sachticheijt soude vinden alsoo gedisponeert, dat soo men tot haer seijde: staet, dat sij souden staen, dat soo men seijde: sit, dat se zouden sitten, dat hij geraden vont, dat men aen de h. burgemeesteren van der Goude van het ghebesoigneerde ende wat vorder stont te doen, soude een vriendelicke advertissement doen, dat hij oock tot dien eijnde een missijve aen de h. magistraet schrijven wilde.

Ende alsoo op Woensdach ende Vrijdach toecomende plach in de Grootte kercke ter Goude gepredickt te worden, is goetgevonden ten overstaen ende

¹⁾ „daerop hij — E. Mo.” ontbr. bij Kist. ²⁾ „niet en” ontbr. bij Kist.

door raet ¹⁾ van heer VLACK, dat deselve predicatien sullen opgeschort worden om niet door dese subijte veranderinghe een alteratie binnen der Goude te causeeren.

Dewijl oock nu metten eersten binnen der Goude andere kerkendienaeren sullen moeten beroepen worden, soo is de h. JOHAN VLACK van wegen dese vergaderinghe gebeden, dat de beroepinge geschieden mochte volgende de gemeene kerckeorderinghe, onlaegs geresumeert, namelick by de kerckenraet, daerover communicatie houdende met haer magistraet, waerop sijne Achtbaerheijt gheantwoort heeft, dat de magistraten van sin waren aen de kercke een voorslach te doen, off misschien ter goeder uijre deselve den kerckenraet mochte aengenaem zijn. Waarmede hij, de vergaderinge bedanckende ende sijn dienst presenteerende ²⁾, wederom nae sGravenhage is getrocken.

Articul 51.

[*Besendinghe uyt den synodo nae der Gouda om met de E. magistraet aldaer te delibereren over de leeninghe van een kerkendienaer voor een tydt.*] — Ende alsoo men nae desen verstaen heeft, dat de kercke van Delff ende oock SONNEVELDIUS selve in ³⁾ de leeninghe van syn persoon tot dienst van de kercke van der Goude swaricheijt ⁴⁾ maecte, soo is gheresolveert, dewijle dat die van der Goude alrede kennisse hebben van dese leeninghe, die by de H. Ghecommitteerde Raden met advijs van sijn Princelieke Excellentie goetgevonden was, dat D. SONNEVELDUS Sondach naestcomende ter Goude den dienst sal bewaren, ende dat twee uijt dese vergaderinghe, namelick ELIAZERUS SWALMIUS ende GIBBERTUS VOETIUS, nae der Goude sullen reijsen om met den kerckenraet ende magistraet van der Goude voorder te delibereren van een bequaen ende haer aengenaem persoon, die voor een tijt aldaer by leeninge sal worden versocht. Ende sullen die van sGravenhage middelertijt in absentie SONNEVELDI de kercke van Delff, die nu verlegen is door afwesen SWALMI, assisteeren ende hant bieden.

Articul 52.

[*Rapport van haer wedervaren ter Gouda.*] — De gecomitteerde deses tegenwoordighen sijnodi, die gheweest sijn ter Goude, hebben rappoort gedaen van hare wedervaren, alsdat sij, Saterdagh lestleden gecomen sijnde binnen der Goude, strackx incomen ⁵⁾ in de stat gemerckt hebben, dat de gemoederen aldaer vrij wat ontstelt waren ende dat sij niet als quade geruchten gehooft hadden, alsdat daer getumultueert ende geroepen was geweest voor de Gasthujskercke, dat eenige de hare uijt de stat gesonden

---

¹⁾ „ende door raet” ontbr. bij Kist. ²⁾ „ende sijn dienst presenteerende” ontbr. in K² en R en bij Kist. ³⁾ „in” ontbr. bij Kist. ⁴⁾ „swaricheijt” ontbr. bij Kist. ⁵⁾ „incomen” de andere codd. en Kist hebben „tot haer incomen.”

hadden om het aenstaende tumult te ontgaen, dat sij, met GEDEONE SONNEVELDIO vergeselschaft zijnde, versocht hadden vergaderinghe van de H. magistraet ende voor deselve verschenen sijnde, vertoonende hare credentie, versocht hadden, dat de ordre bij hare E. soude ghestelt worden, opdat alles in stilte sonder tumult soude mogen toegaen, dat de H. magistraeten op de broeders begeert hadden, dat in beijde de kercken, namentlick in de Groote kerck ende in de Gasthuijs, tegelijck soude ghepredickt worden, int Gasthuijs door BARTHOLOMEUM NICOLAI ende in de Groote kerck bij SONNEVELDUM, ende dat men twee dijaconen, sijnde borgeren ende, soo sij mejnden te behooren, geen Vlamingen, bij provisie soude lenen uijt de de Gasthuyskercke om de aellossen te collecteren. Hetwelcke de broederen, merckende waertoe het streckt, hebben affgeslagen ende meteenen den H. aengedient, dat bij de ordre deses sijnodi de tegenwoordighe kerckenraet van de Gasthuyskercke wijert gheauthoriseert in de dienst ende de andere gedeporteert, gelyck oock van de predickstoel soude moeten affgelesen worden dit deportement van THEODORO HERBERDTS ende sijns kerckenraet, ghelijck dat in verscheijdene ander kercken gheschiet was. Dat daerop hare Eersaemheden hebben gheantwoort ende het eerste ¹⁾ geaccordeert ende belooft ordre te stellen, versoekende dat ten minsten voor dien dach het deportement, om alles tumult te vermijden, niet en zoude affgelesen worden ende dat dit bij de broederen voor dien Sondach gewillicht was op te schorten.

Dat sy des Sondaechs morgens met SONNEVELDIO uijt haer herberge opt derde geluijt gegaen waren na de kercke, siende langs de straet groot gewoel van menschen, ende de kercke bevonden vervult met menschen, die sij wel merkten, dat niet en quamen om Godts woort te hooren, alsoo sij door haer geberden ende woorden de broeders bespotteden ende een gelach maeckten ende met steenen ten deel wel versien waren, dan evenwel gegaen waren om te sitten ter behoorlicker plaetse int heck ende dat haer gevolcht waren de broeders des kerckenraet, sooveel als doen daerontrent waren, dat de psalm opgeheven ²⁾ sijnde een gelach ende vreeselick geroep is gehoort geworden ende onder tgebet noch veel meer geschreeus gemaect was ende per intervale nu ende dan vreeselick was geroepen, met stenen opt portael was gesmeten, de messen geslepen, de bancken verset, op ende nedergeworpen, ende onder de predicatie de honden by de staerten opgenomen ende onder het volck geworpen waren, ende in het singen na de predicatie ijselick tegengescreut ende gesonghen was, oock met oneerlicke liedekens.

Dat dit alles niettegenstaende bij D. SONNEVELDUM de predicatie wt

---

¹⁾ „eerste” ontbr. in K. ²⁾ „opgeheven” Kist heeft „opgelezen” K² „ghesongen”.

Math. 9, vs. 37 ende 38 omtrent een groote uijre voldaeen ende voltrocken was, dat nae de predicatie de broeders haer ondert volck begeven hadden om alsoo te gevoechlicker uijt de kerck te raecken, maer dat nietemin desen woelenden hoop, dit vernoemen hebbende, op de broeders aengedronghen was, stotende haer op het lijff, werpende met steenen ende haer int portael geheel overloopen souden hebben, ten ware de officier, hem voegende aen de binnendeure, tvolck gestuijt hadde.

Dat sy aldus wt de kercke geraeckt sijnde, alwaer noch een steen na haer wyert geworpen, na de markt ende voorts na haer herberge haer hadden begeven, alwaer sij den secretarius, van de H. magistraet tot de broeders gesonden sijnde, voorgedragen hadden, dat sij van sins waren volgens haren last na den middach wederom te predicken, indien de H. magistraet beter ordre wilde stellen, maer voor antwoord gegregen hadden, dat de ¹⁾ magistraten versochten ende begeerden, dat men van de middaechsche predicatie souden supersedeeren, alsoo buyten twijffel alsdan erger soude zijn, als het voor de middach geweest was, ende sij geen ordre voor desen tijt costen ofte wisten te stellen.

Dat hierop de broeders van der Goude des Sondaechs nae de middach ten 2 uijren waren vertrocken ende des Maendaechs haer hadden geadresseert aen mijnheer de Prince van Orangien ende de E. Mo. Gecommitteerde Raden ende denselven verhaelt, tgeene hem wedervaren was, die belooft hadden op de saecke te sullen letten ende ordre op alles te stellen.

Dit aengehoort sijnde van den sijnodo, sijn de H. commissarissen gebeden, dat haere Achtbaerheden soude believen nae sGravenhage te schrijven om te vernemen, wanneer de ordre gestelt soude sijn, opdat men wederomme de predicatie binnen der Goude beginnen mochte, alsoock meteenen te bevorderen, dat de kercken ende classis-boucken van over de 38 jaren aen de H. commissarissen, die tegenwoordich binnen der Goude sijn, mochten overgelevert ende door deselvige den classe ende kercke van der Goude in handen gestelt worden.

Is daerna, voorgelesen synde de missiven van sijn Princelicke Exellentie ende Gecommitteerde Raden van tegen naestcomenden Sondach ordre te stellen op den dienst in de Grote kercke binnen der Goude, goetgevonden derwaerts weder te seijnden met last ende instructie als voordesen GEDONEM SONNEVELT, ELIASERUM SWALMIUM ende GIJSBERTUM VOETIUM. Ende indien de kercke van Delft beswaert is SONNEVELDIUM weder daerheen te senden, sullen SWALMIUS ende VOETIUS voor desen Sondach den dienst binnen der Goude waernemen.

---

¹⁾ „indien - de” Kist heeft „tenzij de Heeren”.

Articul 53.

[CORNELIUS DRONGELENIS.] — CORNELIUS DRONGELENIS, gewesen predicant tot Veen in de classe van Gorichum, voor desen sijnen dienst aen de classe van Gorichum geresigneert hebbende, wert gehouden voor een privé persoon. Is hem daerom voorgehouden de acte van hare Ho. Mo., die hij sonder eenich tegenspreecken geteeckent heeft, midts dat hij door deselve niet verhindert soude werden school te houden. Waerop hem geantwoort is, dat onses bedunckens de voornoemde acte hem dat niet en verboot, midts dat hij niemant het ghevoelen der Remonstranten inscherpte, twelek hij belooft heeft, daerbij doende dat hij noijt de Remonstrantsche leere toegestaen hadde. Ende alsoo men verstaet, dat hij geen sorge en draecht om syn schulden te betalen, wert de classe van Gorichum belast de penningen, die hij ontfangen sal, aen hem ende sijne crediteurs te dispenseeren.

Articul 54.

[HENRICUS TAMERUS.] — HENRICUS TAMERUS, predicant tot Doveren ende Genderen in de classe van Gorichum, out 79 jaren, was ontboden om te onderteijkenen de acte van hare Ho. Mo. Heeft sijn absentie om sijn lijffs swackheijt door JOHANNEM CLOPPENBURGUM doen excuseeren ende met eenen gesonden sijn onderteykeninge van de voernoemde acte, die neven andere aen hare E. Mo. sal gesonden worden.

Articul 55.

[ALBERTUS HUTTENUS.] — Alsoo ALBERTUS HUTTENUS, gewesen predicant tot Buijren ende onwettelijk aldaer in den dienst gecomen, in plaetse van voor dese eerwaardige vergaderinghe te verschijnen ende aen te hooren, wat deselve uijten name van hare E. Mo. hem hadde aen te seggen, heeft gesonden een brieff, heel met galle overgoten, daerinne hij verclaert noijt eenighe gemeenschap gehadt te hebben met degene, die de opinien, in de sijnodo nationali gearresteert, houden te sijn tgevoelen van de Gereformeerde kercken, ende dat hij hem noijt mede soude begeven hebben tot den dienst van de kercken noch oock met ons ten avontmale gegaen hebben, indien het syn minste gedachte geweest was, dat dit de leere der Ghereformeerde kercke ware, dat hij alleen door onwetentheijt ende doolinge in onse kercken gheweest is ende dat hem niet vrij en staet langer te blijven in de kercke, die andere geloofsartijculen heeft aengenomen boven degene, die duslange aengenomen sijn gheweest, dat hij oock niet can verstaen, dat hij zalich soude mogen worden, indien hij die leere, die in de Dordrechtsche Canonibus is uijtgedrukt, geloofde ende hielp voortplanten, dat hij de kercke ontseijt sijnen dienst ende gemeenschap, hem houdende alsoo onberoupelek voor eenighe van hare vergaderingen, sijnoden, classen, consistorijen, als Luyttersche, Mennoniten ofte van eenighe andere

gesinthen, soo ist dat de sijnodus, merckende dese sijne ongestuimicheijt ende dat hij ons geheel alle broederschap ende cristelicke gemeenschap opseijt, goetvint dat hij niet alleen van sijnen dienst sal worden gedeporteert, maer dat daerenboven de kercke van Buijren aen HUTTONUM sal gebruycken de kerckelicke censuren ende nae gedane vermaninge, soo hij hartneckich blijft, volgens de ordre der kercke comen sal tot excommunicatie ende deselfde in de plaetse van sijne residentie de christelicke vergaderinge bekend maecken.

Articul 56.

[GERARDUS VELSIVS.] — GERRARDUS VELSIVS, predicant tot Re kangie in de classe van Voorn en Putten, heeft insgelijckx in plaetse van te compareren een brieff aen den sijnodo gesonden, geschreven met groote bitterheijt ende oneerbiedicheijt, daerin hij onder andere dinghen verhaelt, dat hij, merckende onse onchristelicke procedueren in het deporteren soo van andere sijne medebroederen alsoock van syn eijgen persoon, geen kerckelicke gemeenschap met ons can houden, dat wij niet alleen aen de scheuringhe maer oock aen een kettersche ende grouwelicke leere ende aen tijrannije ende bittere vervolginge ons schuldich ghemaect hebben, dat hij hem tegenwoordich hout voor een kerckendienaer, dat ghelijck als Jannes ende Janbres Mosi tegenstonden, alsoo wij oock de waarheijt in den Remonstranten tegenstaen ende menschen zijn van verdorven sinne ende noch stedes tot allen quade geneijcht, dat hij heden ende¹⁾ morghen in weerwil van de voschen wandelen²⁾ sal totter tijt toe, dat sijn uijre gecomen ende een eynde nemen sal. De sijnodus dit alles overwegende ende vooral daerop lettende, dat sulcke bittere scheltwoorden te kennen geven een gemoet, heel van de Gereformeerde kercke hier te lande vervreemt, heeft neffens het deportement die van de classe van Voorn ende Putten belast ende geautoriseert midts desen om GERRARDUM VELTIUM, indien hij de vermaninghen, die aen hem gedaen sullen weiden, veracht ende in sulcke choleere verhart, van de gemeijnschap der kercken aff te snijden, twelck gheschieden sal in die kercke, daer hij voor desen heeft gestaen, ende daarna sal bekend gemaect worden ter plaetse van sijn residentie.

Articul 57.

[JOANNES GREVIUS.] — JOHANNES GREVIUS, eertijts predikant tot Heusden ende van de kerckenraet aldaer met consent van de magistraet gedeporteert, welcke deportement daarna bij den laetsten ghehouden sijnodum Delphensem es geratificeert, es ontboden om hem voor te houden de acte van hare Ho. Mo. Verschijnende heeft hij copie van de acte geeijst ende tyt begeert van bedencken, die hem vergunt is. Heeft evenwel bij anticipatie verclaert, dat hij hem noch hielt voor een kerckendienaer, dewijl het kerckamp was

1) „ende” Kist heeft „noch”. 2) „wandelen” Kist heeft „veranderen”.

een character indelebilis, item dat een goet kerkendienaer noch door belofte noch door de drijegementen hem behoort te laten bewegen om sijn dienst te versuijmen. Des volgenden daechs wedercomende heeft hij gezeijt vooralsnoech niet gedispooneert te syn om de voornoemde acte te teyckenen, dat hij dit oock niet eer doen en zoude, voordat hij overtuijcht was, dat hij van conscientie wegen schuldich was sulckx te doen, dat hem cracht ende geweld geschiedt was in syn deportement, dat hy ad sijnodum nationalem niet en hadde geappelleert, omdat hij uijt sommige verstaen hadde, dat de partijkuliere saecken aldaer niet en souden verhandelt worden, daer nochtans het contrarije waer is, want de saecke WELSINGII, predicant tot Hoorn, door appel ad synodum nationalem was gecomen ende van nieuws op de begeerte WELSINGII geoordeelt is geworden, dat hij hem noch niet en hielt voor ontslagen van de kercke, alsoo hij degene voor de kercke hielt, die syn dienst begeerden ende tot hem wel geneghen waren. Is vermaent alsoo niet te opiniatieren, maer de reden een plaetse te geven, opdat hij hemselven in geen meerder swaricheijt en brocht.

Articul 58.

[JOANNES SCHOTENUS.] — JOHANNES SCHOTENUS, predikant tot Haserwoude in de classe van Leijden, is voor desen van de gedeputeerde des sijnodus om sijn meriten van de kerkendienst gesuspendeert, ende nu geciteert sijnde, heeft hij een missive gesonden, daerbij hij rondelijck verclaert, noch de Canones sijnodi nationalis te connen aennemen noch oock de acte van hare Ho. Mo. te onderschrijven. In de stat sijnde, geciteert om te compareeren, en is hij niet verschenen. De sijnodus verstaet, dat, alsoo dese vergaderinghe vast ten eijnde loopt, dat het onnoodich is SCHOTTENUM voornoemt wederom te ontbieden ende, dewijle hij hem rondelick genoeg heeft verclaert, alsoo dat hij tegenwoordich sijnde geen naerder openinge soude connen doen, midtsdesen dadelick van sijnen dienste sal worden gedeporteert, ende dat men sijn missive aen hare E. Mo. als een notoire weygeringe van de onderteyckennige der acte sal oversenden.

Articul 59.

[SIMON HUGIUS.] — SIMON HUGIUS, predicant tot Oestgeest in de classe van Leijden, is verschenen ende de gedeputeerde des sijnodi hebben van hem verclaert, dat hij in den kerkendienst tot Oestgeest was ingedrongen ende oock in sijn examen onwetende van de gesonde leere ende notoirlick Pelagiaens bevonden, alsoo dat de rechtsinnige broeders des classis doen haer hebben gestelt tegen sijn beroupinghe, maer hun evenwel met de meeste stemmen der Remonstranten over den hals gedrongen was. Heeft oock de missive van Ho. H. Staten Generael van den biddach punctueelyck gesocht in sijn kercke te beantwoorden ende te wederleggen. Gevraecht zijnde, off hij de Canones sijnodi nationalis wilde onderschrijven, seijde

haestelijk deselve gelesen te hebben ende daerin bij hem aengemerckt te sijn eenige dingen, die hij niet en can onderschrijven, alsoo in deselve het gevoelen van seer treffelicke lichten in de kercke des Heeren wederproecken wert. De sijnodus, siende dat hij bij sijn quaet ¹⁾ ghevoelen was blyvende, heeft hem de sententie van syn afsettinge voorgelesen ende daerna voorgedraghen de acte van hare Ho. Mo., die hij met sijne hantteekeninge belooft heeft te gehoorsamen.

Articul 60.

[PETRUS ENGELRAVEN.] — PETRUS ENGELRAVIUS, predikant tot Boscoop in de classe van Leyden, was van de gedeputeerde des sijnodi van sijnen dienst gesuspendeert tot het eijnde synodi nationalis ende is voor desen onsuiver bevonden in de leere van de erfsonde, van de volmaecte onderhoudinge der wet in dit leven. Heeft in desen sijnodo verclaert, dat hij niet en can menschelike geschriften onderschrijven, insonderheijt wanneer die strijden tegen de h. schriftuere, ghelijck hij meijnt, dat de Canones synodi nationalis doen. Is van desen sijnodo van sijn dienst verlaten. Aengaende de acte van hare Ho. Mo. verclaert hij, dat hare Ho. Mo. dan eerst actie tegen hem sullen hebben, wanneer hij deselve overtredet, ende heeft geweygert deselve te onderschrijven.

Articul 61.

[ANDRIES FOLKERTSZ.] — ANDRIES VOLCKERTSSZ, predicant tot Benthuijsen in de classe van Leijden, meermaels geciteert sijnde, alsoo hij hem onder andere reden van weygeringhe mede excuseerde door sijn indispositie, is ten laesten ²⁾ door een missive der sijnodi vermaent om schriftelijk syn mening van de onderschrijvinge van de Canones synodi nationalis ende de acte van hare Ho. Mo. te verclaren. Heeft derhalven sijn schriftelijk antwoord aen den synodo overghesonden, daerin hij onder andere dingen seijt, dat hij de Canones heijt oversien ³⁾ ende onnodich geacht deselve te teijckenen, dewijle hij hem alleen aen Godts hejlige woort hout verbonden te sijn ende niet aen menschelijke schriften. Ende wat aengaet de acte van hare Ho. Mo., deselve heeft hij gearbeijt punctuelijk te censuereren, schryft dat daerin sijn veele ⁴⁾ onnuttelicke beswachtelingen ende limitatien, ende dat het een snode waerheyt mach sijn, die niet en mach lijden, dat men haer tegenspreect, daer men nochtans volgens onse leere niet behoeft te vresen, dat het getal van de kinderen Godts sal vermindert worden. De gedeputeerde des sijnodi hebben mede opgelesen, wat sij den 8^{en} Februarij deses jaers met hem hadden gehandelt ende dat haer gebleecken was, dat hij onwettelijk was beroepen ende ⁵⁾ de gemeente van Benthuijsen tegen

---

¹⁾ „quaet” ontbr. bij Kist. ²⁾ „laesten” Kist heeft „eerste.” ³⁾ „oversien” Kist en R hebben „overwogen”. ⁴⁾ „veele” Kist heeft „zeer”, R „heel”. ⁵⁾ „ende” Kist heeft „in.”

haer gemoet over den hals gedronghen ende aldaer gecomen sonder attestatie van syne kerckenraet, dat hij oock de gemeente niet was voorgesteld noch in den kerkendienst aldaer bevesticht, ende dat de classe van Leijden in syn beroep niet en was gekent. Daerom de gedeputeerde geoordeelt hadden, dat hij tot Benthuijsen niet en mochte voor een kerkendienaer bekent worden, dat hij derhalven niet als minister loci maer alleen als bij leeninghe in sijn beurte nevens andere soude prediken ende hem stil draghen, den Catechismus na ghewoonlicke ordre aldaer prediken, doch dat hij sulckx geweygert hadde na te coomen. De sijnodus alles overwegende heeft geoordeelt, dat ANDRIES VOLKERTSSZ behoorde van synen dienst afgeset te worden, gelyck sij hem oock affsetten bij desen, ende dat dese sententie, tegen hem uijtgesproocken, hem toegesonden ende van den predickstoel sal afgelesen worden.

Artikel 62.

[ASSUERUS VAN DE POL.] — ASSUERUS VAN DER POL, predicant ¹⁾ tot Sluijpwijck in de classe van Woerden, is voor den sijnodo verschenen. Ende hebben de gedeputeerde des synodi opgelesen tgene bij haer in de saecke ASSUERUS was gebesoingeert, als dat uijt ²⁾ certificaten van beeedichde ³⁾ personen was gebleecken, dat ASSUERUS voornoemt de leere ende leeraers der Gereformeerde kercke seer hadde gelastert, dat hij den 28^{en} Octobris des voorleden jaers binnen Woerden gepredickt hadde, dat volgens het gevoelen der Contraremonstranten Godt een oorsaecke was van sonde, de mensche daertoe dreef ende nootsaeckte, dat hij oock verscheijde dingen vant onheijl, dat uijt ⁴⁾ de sijnodo nationael soude ontstaen, geseyt hadde, dat hij van haer was tot het eynde des sijnodi nationalis gesuspendeert ende, soo hij hem binnen dien tijt met sijn kercke niet versoende, soude ghehouden worden voor gedeporteert, hetwelcke alsoo het noch niet bij hem was gedaen, heeft de tegenwoordige vergaderinge hem gehouden voor gedeporteert ⁵⁾. Nochtans om een prove te nemen, off hij noch eenige meninge ⁶⁾ hadde tot de reconciliatie, is hij gevraecht, off hij de Canones synodi nationalis soude willen onderteekenen. Antwoorde eerst op gisteren deselvige gelesen te hebben ende daerin alrede gevonden te hebben verscheyden artijckelen, die daer streden met de waerheijt, die hij voor deser beleden hadde ende alsnoch toestont. In de acte van hare Ho Mo. maeckte hij swaricheijt om deselvige, soo als hij seyt ⁷⁾, in dese vergaderinge te onderteyckenen om verscheijden redenen, die hij bij geschrift gestelt

---

¹⁾ „predicant” de andere codd. hebben „gewesen predicant.” ²⁾ „uijt” Kist heeft „uit vijf.” ³⁾ „beeedichde” Kist heeft „beleedigde.” ⁴⁾ „uijt” Kist heeft „in.” ⁵⁾ „hetwelcke — gedeporteert” ontbr. in Q. ⁶⁾ „meninge” K² en Q hebben „nejjginghe.” ⁷⁾ „hij seyt” de andere codd. hebben „sy leijt.” Evenzoo Kist.

hadde, als dat sij bevestigde het placcaet van de Ho. Mo. Staten Generael, in dewelcke de sijnodus nationalis wort geapprobeert, item dat hij van toecomende dinghen, die uijt hare natuere onbepaelt sijn, door de voornoemde acte genootsaecht wiert ijert seeckers te beloven. Seijde ooc, dat hij vooralsnoch gesint was als predicant hem te onthouden van de vergaderinge der Remonstranten, sooals die nu aengesteld wierden met perijckel van bloetstorten, maer dat hij niet wiste, off hij soo altijd soude gesint blijven, dat hij hemselven noch hielt voor een predikant, wel niet tot Sluijpwijck maer in genere, alsoo hij in dese noch gedeputeerden des sijnodus noch nationalem sijnodum en kende. Hem is aengeseijt, dat men van alles aen haere E. Mo. getroulicken soude rappoort doen. Is daernaen aen desen sijnodum van ASSUERO voornoemt gesonden een seecker brieff, die qualick heeft connen gelesen worden, daerin hij verclaert, dat hij hem niet en hout voor ghedepoort, welcken brieff onder andere monumenten des sijnodi goetgevonden is om te bewaren.

Articul 63.

[ABRAHAMUS LA FAILLE.] — ABRAHAMUS LA FAILLE, ghewesen ¹⁾ predikant in de Nieuwetonghe onder de classe van Voorn ende Putten, van de gedeputeerde des sijnodi eerst van sijne dienst gesuspendeert ende daernaen van de plaetse in de Nieuwetonghe geheel ontset, heeft verschenen sijnde gheantwoort, dat hij de Canones sijnodi nationalis hadde gelesen, doch dat hij niet in conscientie alles conde voor waerheyt aennemem ende derhalven die niet en soude connen teijckenen ende in het leeren sich daernaen reguleeren. Is daerom volgens het oordeel synodi nationalis van synen dienst gedeporteert. Gevraecht sijnde, off hij de acte van hare Ho. Mo. wilde teijckenen, heeft geantwoort, dat hij vooralsnoch deselvige niet en conde teijckenen ende dat hij sich moste bedencken ende, dewijl de missive haer refereerde aen hare E. Mo., dat hij aldaer ontboden sijnde ten principale ²⁾ soude antwoorden.

Articul 64.

[ARNOLDUS NEOMAGUS.] — ARNOLDUS NEOMAGUS, predicant tot Bergambacht ³⁾ in de classe van der Goude, was bij de gedeputeerde des sijnodi bevonden onsuiver in de leere buijten de vijf gecontroverteerde poincten, als bij exempel ⁴⁾ in de leere van de volmaecte onderhoudinghe der geboden Godts in dit leven, item dat heijdenen door de onderhoudinghe van de wet der natueren connen zalich worden. Was oock den voornoemde ARNOLDUS voor de gedeputeerden verticht, alhoewel niet overtuicht, van oneerlickeijde ende heel onrustich bevonden in sijn predicatien, in welke hij CALVINUM menichmael nominatim doorstreeck. Om welcke ende diergelijcke

¹⁾ „ghewesen” ontbr. in Q. ²⁾ „ten principale” ontbr. in Q. ³⁾ „Bergambacht” Q heeft „Bergambacht ende Ammerstol.” ⁴⁾ „in de leere — exempel” ontbrekt bij Kist.

manieren van doen den voornoemde **ARNOLDUS** bij hare Waerde van den dienst was gesuspendeert tot het eynde des synodi nationalis. Meermaels ontboden voor desen synodum om te teijkenen de Canones ofte de acte van hare Ho. Mo., is niet gecompareert. Doch alsoo hij in sijne missive aen den synodum verclaert de Canones synodi nationalis niet te connen aenemen ende daerenboven sijne contumatie door sijn uijtblijven ghe-toont, soo ist dat de tegenwoordighe synodus **ARNOLDUM** voornoemt midts desen van sijnen dienst deportteert, totdat hij den kerck sal hebben satisfactie gedaen. Ende sal hem dese sentencie door de classe van der Goude aenge-seijt ende in de kercke van Berghambacht publijckelick affgelesen worden. Sal oock hare E. Mo. de wete gedaen worden, dat hij bij ons niet en is verschenen om de acte van hare Ho. Mo. te teijkenen.

Articul 65.

[**LUCAS MOLANUS.**] — **LUCAS MOLANUS**, predicant tot Woubrugge in de classe van Leijden, is bevonden by de gedeputeerde des synodi noijt wet-telick aldaer ¹⁾ beroepen ende sonder consent van de kercke in den dienst ingedronghen te sijn. Is op desen synodum, alhoewel meermaels verschre-ven sijnde, niet verschenen. Wert midtsdesen van sijne gepretendeerden ende gheusurpeerden kerckendienst ontset. Ende alsoo hij de acte van hare Ho. Mo. niet en heeft geteijkent, sal sulecx hare E. Mo. uijt den name des synodi aengeschreven worden.

Articul 66.

[**JOANNES STANGERUS.**] — **JOHANNES STANGERUS**, gewesen predikant tot Schipluij in de classe van Delff, is onwettelick aldaer tot den kerckendienst beroupen, selfs tegen de ordeninge des jaers 1591. Hadde de kercke van Schipluij verseeckert, dat hij was vant ghevoelen der Contraremonstranten, sonder welcke verclaringe hij niet en soude bij haerluijden beroepen sijn gheweest. Heeft daernae heel anders hem verthoont ende onsuijver bewesen te syn in de leere, heeft oock in lasteren ende schelden hem seer onbe-hoorlick gedragen, noemende de kerckendienaren binnen Delff wolven, seggende dat de Remonstranten liever den koninck van Spangien te hulpe souden nemen als die van Amsterdam laten souvereijnen worden. Is van de gedeputeerde des synodi gesuspendeert van sijnen dienst tot 1^{en} ²⁾ Meij deses jaers ende heeft noijt ernstelick gepoocht met de kercke te versoenen, alhoewel hem in synen suspensie was aengezeijt, dat men hem, soo hij sulecx niet en dede, soude houden voor gedeporteert. Ontboden synde van den synodo, is niet verschenen, hem met de siecte van sijn huijsvrouw excuseerende. Doch alsoo men verstaet, dat sulcke excuse cesseerde ende dat hij in sGravenhage gesien is, soo ist dat de synodus sijn uijtblijven

1) „aldaer” ontbr. bij Kist. 2) „1^{en}” Kist heeft „13de.”

hout te sijn een wederspannicheyt, ende niet alleen om dit maer om sijn voorgaende comportement hem hout ende verclaert te sijn van syne kerckelijke diensten ende bedieninge gedeporteert. Ende alsoo men verstaet, dat STANGERUS voornoemt tot Schipluij school houdet, sijn die van de classe van Delff vermaent hierop te letten ende hem uijte schole te weijren, tenzij dat hij, gelijk alle andere schoolmeesteren gehouden syn te doen, volgens het formulier ¹⁾, daervan in synodo nationael gemaect, den Nederlantsche Confessie ende Catechismum onderschrijve.

Articul 67.

[MATTHAEUS BURGIIUS.] — MATTHEUS BURGIIUS, gewesen predicant tot Sevenhuijsen in de classe van Schielant, is by de gedeputeerde des sijnodi uijt sijn eygen bekentenisse, schriften ende getuygenissen bevonden ongesont in de leere ende lasterlijk in syne propoosten, noemende den Catechismum een vleeschelicken arm, waerdoor men souckt de predicanten de tonghe uijt ²⁾ te halen om te sien, off daer gort ³⁾ op leijt. Heeft geseijt, dat de kerckendienaren van Amsterdam niet waerdich sijn christenen genaemt te worden, item dat veele, die int martelaersbouck staen, niet waerdich sijn martelaren genoemt te worden. ⁴⁾ Heeft neffens HENRICUM SLATIUM ende JACOBUM BONTEBAL ⁵⁾ gemaect het schandelijk ende lasterlijk schrift van de tijranie CALVINI, twelck zij van Antwerpen als een monsterken hebben herdrukt.

Heeft oock geseyt, dat hij liever wilde syn onder tjoek van Spangien als CALVINI leere aennemem, dat hij hem oock eerder tegen de Nederlantsche Belijdenisse der kercke soude gestelt hebben, indien hij se eer te recht verstaen hadde.

Op welcke saecken ende schandelicke handelinghe de gedeputeerde des sijnodi MATTHEUM BURGIIUM van syn kerckendienst hebben affgeset ende het h. avontmael verboden. Ende de tegenwoordige synodus, op alles lettende, als specialick mede op syn hartneckich wtbliven, verelaert dat hij niet alleen sal gehouden worden voor een gedeporteert kerckendienaer maer dat men oock, soo hij hertneckich blijft, aen hem sal oeffenen de kerckelicke censure ende comen tot de excommunicatie, twelck die doen sullen van de classe van Schielant met kennisse ende ten overstaen van de gedeputeerde des sijnodi.

Articul 68.

[HENRICUS SLATIUS.] — HENRICUS SLATIUS, eertijts predicant tot Bleywijck in de classe van Schielant, is voor een jaer in sijnodo Delphensi van de kerckediens om gewichtige ⁶⁾ redenen gedeporteert, is van der

---

¹⁾ „het formulier” Kist heeft „de Acte.” ²⁾ „uijt” K², R en Kist hebben „uyt de neck.” ³⁾ „gort” Kist heeft „goud.” ⁴⁾ „item — worden” ontbr. in Q. ⁵⁾ „Bontebal” Kist heeft „Bonteval.” ⁶⁾ „gewichtige” Kist heeft „hebzuchtige.”

jeucht aen geweest van een seer schandelick leven ende daerenboven, als blijkt uijt sijne schriften ende propoosten, die hij gevoert heeft, het gevoelen der Socinianen genoehsaem toegedaen. Was van den synodo ontboden om te teecken de acte van hare Ho. Mo., doch en is niet verschenen. Ende heeft de tegenwoordighe sijnodus geoordeelt, dat van wegen syne lasterlycke leere met SLATIO sal gehandelt worden als met MATTHEO BURGIO, dewyle haer verloop verrewech swaerder is als dergener, die alleen de Canones sijnodi nationalis ende de acte van hare Ho. Mo. weijgerden te teykenen.

Articul 69.

[THEODORUS BOMIUS.] — THEODORUS BOMIUS, gewesen predicant tot Beusechom in de classe van Buijren, heeft tegen gedaen beloften een andere leere gepredickt als die, op welke hij totten kerckendienst was toegelaten, heeft overgeset een bouck CASTALIONIS, alhoewel hij tgevoelen, daerin begrepen, soo hij seyde, in alles niet toe en stont, heeft oock geschreven een schandelick bouck, genaemt de Postbode, daerin hij veel vrome kerckendienaers schandelick overhaelt, schrijvende dat sij ondert deksel der conscientie rechtsom slincksom meesterlick weten te speelen. Is bij de gedeputeerde des sijnodi soodanigh bevonden, dat sij hem hebben van synen dienst afgeset. Ende alsoo men verstaet, dat hij noch tegenwoordich dienst doet in de schuere ende andere plaetse, seggende spottelick dat dit geen kerckendienst is, ende ontboden sijnde om de acte van hare H. Mo. te teykenen, niet en is verschenen, soo is goetgevonden van alles hare E. Mo. rappoort te doen, te meer dewijle hij een is van de Rotterdamsche ligueurs.

Articul 70.

[ARNOLDUS GENIUS.] — Is oock mede goetgevonden, dat die van Schielant ARNOLDO GENIO, die voor eenigen tijt van wegen syn ouderdom van den dienst is gelicentieert, de acte van hare Ho. Mo. sullen voorleggen ende doen teijkenen, opdat syn dienst niet ergens by de quaetwillige misbruyckt werde. Ende soo hij weygert de acte te teijkenen, sal sijn naem hare E. Mo. bekent gemaect worden.

Articul 71.

[*Besluit des synodi om P. BERTIUM, VOSSIUM ende BARLAEUM voor haer te ontbieden.*] — Alsoo D. PETRUS BERTIUS ende D. GERRARDUS VOSSIUS, gewesen regenten des collegii theologiei, ende CASPARUS BARLEUS, onlanckx subregent desselvigen collegii, met verscheyden boucken ende procedueren de kercke des Heeren soo binnen als buijten tslands groote argenisse gegeven hebben, ende dese tegenwoordige sijnodus vergadert is om volgende de resolutie des sijnodi nationalis te letten op alle de personen, die ghe-

duerende dese swaricheden in leere ende schrijven ende andere ¹⁾ proceduren haer hebben vergrepen, is goetgevonden de voornoemde persoonen voor dese vergaderinge te ontbieden om met haer te spreekken, off sij gesint souden sijn de kercke van dese dingen satisfactie te doen ende wederomme met deselve te versoenen. Sijn derhalven de voornoemde persoonen door een uijt de classe van Dordrecht ende een uijt de classe van Delft versocht om voor den sijnodum te verschijnen. D. PETRUS BERTIUS seyde, dat hij eerst met de heeren ²⁾ curatoren soude spreekken ende soo sij tegen sijn comparitie niet en hadden, gelijk hij meende neen, dat hij alsdan verschijnen soude. D. VOSSIUS seyde verwondert te sijn, dat, daer hij geen predicant en was ende oock van sijn regentschap verlaten, evenwel voor dese vergaderinge wiert ontboden, nam in advijs, off hij comen soude, maer heeft niet sekens willen belooven. BARLEUS beloofde te sullen comen.

Namiddach heeft D. preses de vergaderinge aengedient, dat hij bij de heeren burgemeesteren als curatoren der academie tot Leijden ontboden was ende dat hare Achtt. hem geseijt hebben, dat D. BERTIUS ende D. VOSSIUS noyt kerckendienaren waren geweest, maer dat sij BARLEI saecken stelden in discretie des sijnodi, midts dat niet verder tegen hem geprocedeert wert als tegen een kerckendienaer, latende het professorschap ongeroert, ende dat hare Eersa. het werck van reformatie der universiteit bij de handt genomen hadden, dat derhalven bij de sijnodum niet en diende gedaen te worden, hetwelcke hare E. recht mochte vercoren ofte hare actie eenichsins mochte prejudiceeren. Dat hare Eersame insgelijckx beswaert waren, tgene daerin tgeheele collegium curatorum behoorde gekent te werden (gelijk daer was het toelaten van comparitie der geciteerde op den sijnodum, leden sijnde van de academie tot Leijden), op haer alleen te nemen, dat sij oock begeerden van dese tegenwoordige vergaderinge, dat men het uijtbleyven van de voornoemden persoonen niet en wilde duijden te sijn een hertneckicheijt maer een raet, den geciteerde van de heeren burgemeesteren gegeven.

VAN BERLEO heeft de praeses oock verhaelt, dat hij selve bij hem gheweest was ende verclaert hadde, soo men hem ontboot om de Canones sijnodi nationaelis te onderschrijven, dat hij tselvige niet en soude connen doen, ende aengaende de acte van hare Ho. Mo. dat hij daerin hare E. Mo. soude contentement geven. Soo men hem wilde aanspreekken over sijn boucken ³⁾, dat men hem dan aen den senatum academicum moste aenclagen, dewijle hij een professor was.

De sijnodus, alles in de vrese des Heeren overwogen hebbende, heeft goet-

¹⁾ „ende andere” Kist heeft „van deze.” ²⁾ „heeren” Q heeft „burgmeesters als.”

³⁾ „over sijn boucken” ontbr. bij Kist.

gevonden twee uijt dese vergaderinge te seijnden aen de heeren burgemeesteren om hare Achtbare uijt den name deses sijnodi aen te dienen, dat bij dese tegenwoordige vergaderinge ernstich daerop sal werden gelet, dat niet het minste hier gedaen werde, als tgene geheel kerckelick is ende derhalven geensins derogeren can de autoriteyt van de curatoren ofte hare actie praejudiceren.

Is daernaes ghesproocken geworden, wat vorder in dese saecke te doen stont. Ende heeft de tegenwoordighe sijnodus verstaen, dat men in vorder handelinghe met de voornoemde persoonen diende te treden, ende dat tot breeder onderrichtinghe van de heeren curateurs tot nader kennisse van de geciteerde persoonen, daer anders hare Achtb. schier ¹⁾ ofte morghen soude mogen claghen, dat noch door classe noch ²⁾ door den sijnodus haer eenighe onderrichtinghe gedaen was ofte clachte voorgecomen, daerop int aennemen ofte verlaten van de voornoemde persoonen tot het professoorschap diende gelet te werden. Syn ook twee genomineert, die van nieuus de voornoemde persoonen souden citeren. Dees hebben des volgenden daghe rapport gedaen van hare wedervaren, alsdat D. BERTIUS geseijt hadde bereyt te sijn om te verschijnen, bijaldien de H. burgemeesteren sulckx toelieten, dat hij met de H. burgemeesteren van nieuus wilde spreekken, dat D. VOSIUS verelaert hadde, soo de H. burgemeesteren hem toelieten te comen, dat hij alsdan noch eerst met D. rectore magnifico wilde spreekken.

Dat BARLEUS geantwoort hadde, dat hij geen kerckendienaer was, ende dat de H. burgemeester DEIJMAN ³⁾ hem gheraden hadde, dat hij tegen de citatie des sijnodi hem soude daermede behelpen, dat hij een lit was van de universiteijt. Insgelyckx hebben degene, die gedeputeert waren om met den H. burgemeesteren te spreekken, gerapporteert, dat sy de H. burgemeesteren uijt den name deses sijnodi hadden aengedient, dat hare Achtb. dat soude believe te verstaen, dat dese sijnodus ⁴⁾ geensins en dachte het recht van de H. curateurs te vercorten ofte te treden in saecken, die eenich vooroordeel souden mogen geven in de handelinghe van hare Achtbare, maer alleen souden verhandelen kerckelicke saecken onvermindert de autoriteijt van hare Achtb. ⁵⁾, dat daerop de H. burgemeesteren geantwoort hadden, dat sy den geciteerden niet en hadden verboden hier te verschijnen maer alleen vermaent thuys te blijven tot naeder advijs, dat sy oock deselvighe geensins begeerden alle kerckelicke oordeel te ontrecken maer alleen ⁶⁾ wenschten, dat dese saecke van de geciteerde voor

---

¹⁾ „schier” Kist heeft „schier van daag.” ²⁾ „noch” K² en R hebben „noch ghedeputeerde des synodi, noch.” Zoo ook Kist. ³⁾ „de H. burgemeester Deijman” Kist heeft „de Heeren Burgemeesteren dus aan.” ⁴⁾ „hare Achtb. — sijnodus” Kist heeft „die”. ⁵⁾ „maer alleen — Achtb.” outbr. in K² en bij Kist. ⁶⁾ „alleen” K² en Kist hebben „evenwel.”

desen tijd mochte berusten ende in handen gegeven worden van de gedeputeerde des synodi, opdat die nae tscheyden des synodi over 14 dagen dese saecke mochten by der hant nemen, ende dat sy daerop gerepliceert hadden, dat tegenwoordich de saecke diende bij der handt genomen te worden om den H. curateuren te dienen als een goet advijs in hare tegenwoordighe besoignien, ende dat hare Achtb. schier off morgen een swaren last op haer souden halen, indien sij de tegenwoordige handelinghe verhinderden, waerop hare Achtb. geseyt hadden, dat sij haer niet formeelick en wilden stellen tegens onse actie maer alleen begeerden dilaj van dese saecke, opdat se door de classen ofte de gedeputeerde des synodi mochte verhandelt worden. De synodus alles overwegende ende daerop lettende, dat bij de H. burgemeesteren haer geen expres gebodt gedaen was om niet in naerder handelinghe met den synodo te treden, ende dat Vossius geen professor en was, dat PETRI BERTII schriften ende actien alhier judiciabel waren, ende dat geen oppositie gemaect wiert om BARLEI saecke naeder te ondersoecken ende dat de saecken heel ecclesiastijc sijn, dat se alle drie lidmaten waren van de Gereformeerde kercke, heeft goetgevonden met de voornoemde persoonen in voorder handelinghe te treden.

Articul 72.

[CASPARUS BARLAEUS.] — CASPAR BARLEUS, certyts predicant in de Nieuwetonghe, is voor de vergaderinge verschenen ende is hem aengeseijt, alsoo hij voor desen kerckendienaer gheweest was ende de saecke der Remonstranten heftich hadde gedreven ende seer spijtelick tractaten ten eijnde voornoemt int licht gegeven, daeruijt groote argenisse binnen ende buyten tlant ontstaen was, dat de synodus hem vraechde, off hij de Canones synodi nationalis hielt den worde Godts conform te sijn, ende off hij gesint was syne begane fauten te repareeren ende de kercke satisfactie te doen. Hierop heeft hij geantwoort, dat sommige Canones goet waren ende van hem conden onderteijckent werden, maer andere niet. Aengaende sijn boucken ende ergernissen, daeruijt geresen ¹⁾, seijde hij, dat de H. burgemeesteren, alhoewel hij maer een gesproocken hadde, soo men meent, hem geraden hadden, dat hij in die materie voor dese vergaderinge niet en soude treden, maer evenwel dit begeerde aengemerckt te worden, dat in sijn boucken op twee dingen te letten stont, eerstelick op de materie, daarna op de maniere van schrijven. Wat aenging de materie, dat die streckte tot defensie vant gevoelen der Remonstranten ende dat hij de saecke alnoch gesint was te maintaineren, onvermindert de authorijteijt van de H. Staten. Ende belangende den stijl, dat denselven wel scherp ende satijrisch maer dat die

---

¹⁾ „daeruijt geresen” ontbr. bij Kist.

was *stilus litteratorum*, ende dat hij niet gesint was daervan schultbeken-
tenisse te doen. De *sijnodus*, alles wel overwogen hebbende, heeft verclaert,
dat *BARLEUS* onwaardich was des kerckendienst, ende dat hem door oordeel
des *sijnodi* soude ontseyt worden de tafel des Heeren, gelyckx oock met-
eenen gheschiet is, dat oock ten overstaen van de gedeputeerde des *sijnodi*
de kercke van Leijden tegen hem soude procederen tot de excommuni-
catie, bij sooverre hij hem niet beter en droech, ende dat de gedeputeerde
des *sijnodi* belast soude worden alle dese saecken den *H. curateuren* te
remonstreren. De sententie van sijn deportement is hem daernae voorge-
lesen, waervan hij begeert heeft copie, die hem metten eersten ter hande
sal gestelt worden. Is hem daarna voorgelesen de acte van hare *Ho. Mo.*,
die hij strackx geteijckent heeft, int uijtgaen allen ende een ijder in de ver-
gaderinge wenschende een gemoet, dat na waerheijt ende vrede trachtete.

Articul 73.

[*PETRUS BERTIUS.*] — Is daarna gecompareert *D. PETRUS BERTIUS* ende is
hem aengeseijt, dat, alsoo de tegenwoordighe *sijnode* vergadert was om
volgens de resolutien des *sijnodi* nationalis te letten op alle de persoonen,
die geduerende dese swaricheden in de leere ende schrijven ende andere
procedures haer tegen de kercke hadden vergrepen ende dat bevonden
wier, dat hij boven andere in verscheijden schriften: de *Apostasia sanc-*
torum, *Hijperaspis*, in *Diatribes* de *fide justificante apologetica contra*
Piscatorem, *Thesibus de theologia occulta et revelata* ende andere, hem
daerin swaerlickx verlopen hadde tegen de leere der Gereformeerde kercke
tot groot schandael van veele duijssenden soo bujten als binnen tlant, dat
hij oock was afgewecken van de Confessie der Nederlantsche kercke, daer
syn ampt medebracht de jeucht, hem vertrouwt, in deselvege leere te onder-
wijzen, dat daerom de *sijnodus* sonder int minste te willen quetsen het
recht der *H. curateuren*, maer alleen oeffenende de christelicke tucht ¹⁾
aen den lidmaeten der kercke, goetgevonden hadde hem te ontbieden om
te vernemen ²⁾, off hij gesint soude sijn met de kercke te versoenen ende
door openbare revocatie der gemelder schriften ende behoorlicke schult-
bekenissen de gemeente Christi te voldoen ende volgens als een Gere-
formeerde christen hem te conformeren naet oordeel des nationalen *sijnodi*,
ende dat ³⁾ sijne *E.* als een lidmaat der Gereformeerde kercke hemselven
dit oordeel niet conde onttrecken. ⁴⁾ Hierop heeft hij geantwoort, alsoo
hij een suppoost was van de universiteijt tot Leijden, staende ter judicature
van de *H. curatoren* ende burgemeesters, tegen dewelcke hij niet en wist

---

¹⁾ „tucht” Kist heeft „pligt.” ²⁾ „om te vernemen” Kist heeft „en te vermanen.”
³⁾ „dat” Kist heeft „of.” ⁴⁾ „onttrecken” Kist heeft „onderwerpen.”

sich vergrepen te hebben, tot noch toe bij deselve was opgehouden om niet te verschijnen, dat deselve begeerden, dat voor dese reijse dese saecke onverhandelt bleeff. De heer commissaris GERRIT LEENDERTZ dit hoorende seyde tot D. BERTIUM, dat hij niet en was by de H. curatores opgehouden, maer dat sy hem gheseyt hadden, dat hij hem soude beraden, off hij gaen wilde, soo nijet by den sijnodum gedaen wyert tegen het recht der academie, dat hij daertegen soude mogen excipieeren. D. BERTIUS achtete, dat dit met sijne voorgaende redenen niet en street, bekende dat hij naer het uijterste recht voor dese vergaderinge judiciabel was, heeft daerom op de voorgestelde vrage begonnen te antwoorden: 1^e dat hij een lidt was van die kercke, in dewelcke hij gedoopt was ¹⁾, sooals die van Christo was ingestelt, ende niet van eenige scheurkercke, dat hij noch Arriaen ²⁾ noch Sociniaen noch Mahomoetist was maer een Christen. Wat de staet der kercken in desen lande aenginck, dat daerin teaf conde de overhant nemen, dat hy geen caff voor koren wilde aennemen. Heeft ten laetsten ³⁾ noch bekent, dat hij een lidtmaet was van de tegenwoordige kercke tot Leyden. Als hem geseyt wiert, dat hij syne beloften, aen Godt ende de kercke gedaen van de jeucht in de christelicke religie te onderwijsen volgens de formulieren der eenicheyt, niet en hadde gehouden, heeft hij vooreerst geseijt, dat hem sulckx maer int grosse ende niet soo particulierlijk was voorgeleyt, ende heeft daarna de volgende antwoorde den scribae deses synodi gedicteert:

PETRUS BERTIUS, werdende regent in collegio, seijt, dat hij de wetten vant collegie, die hem bij de H. curatores ende burgemeesters tot Leijden syn ter hant gegeven met last om deselvige te onderhouden ende te doen onderhouden, met goede conscientie heeft gesocht selfs ende onder de jonge jeucht te hanthavenen menschelicke swackheijt wtgesondert, dewelcke hij Godt Almachtich dagelickx is afbiddende.

Seyde daarna veele dingen buyten propoost, als dat hij niet veele dertele dagen int collegie gehadt hadde, dat als andere haer vermaeckten ⁴⁾, dat hij dan ⁵⁾ studeerde, vastede ende badt, ende dat hem niet vrolicker in sijn leven gebeurt was als de ontslaginge vant regentschap. Daarna comende tot de antwoord op de vrage, off hij gebleven was bij de leere der Gereformeerde kercke, in de Confessie ende Catechismo begrepen, ende de jeucht daerin onderricht hadde off ter contrarie daarvan was afgewecken ende de jeucht qualic hadde bericht, seyde hij bemerckt te hebben, dat in onse Confessie eenige dingen niet soo naeck uijtgedrukt wierden, ende dat

---

¹⁾ „was” K², R en Kist hebben „was in den name des Vaders etc”, Q heeft „was in de naeme des Vaders, des Soons ende des H. Geests. ²⁾ „Arriaen” Kist heeft „Arminiaans.” ³⁾ „laetsten” Kist heeft „eerste.” ⁴⁾ „dat als andere haer vermaeckten” ontbr. bij Kist. ⁵⁾ „dan” ontbr. bij Kist.

hij in die dingen voor sich selven decisie gemaect hadde , maer de jeucht vrijheijt gelaten om anders te gevoelen. Gevraecht sijnde , wat dat het voor dingen waren , die in de Confessie niet soo naect wijerden uijtgedruckt , seyde nu sulckx niet te weten , maer versocht te hujs te gaen om eenige papieren te halen. Quam ten laetsten ¹⁾ tot de materie van de mogelicheijt van de afval der heijligen , daerin seyde hij , dat syne decisie accordeerde met de geheele outheyt. Op de vrage , off hij geen nader correspondentie met de Remonstranten gehouden hadde , heeft hij geantwoort , dat hij de remonstrantie hadde geteykent , maer dat hij niet en was geweest in andere vergaderinge ende ²⁾ handelinghe der Remonstranten. Wederom ghevraecht sijnde , off hij noch bleeff int gevoelen der vijff artyckelen van de Remonstranten , sooals sij die verclaert hadden in de conferentie van sGravenhage , seyde die aen te nemen , soo alsoe lagen , dat hij se misschien anders soude uijtleggen als de Remonstranten , dat veellicht geen twee van de Remonstranten de voornoemde 5 artijckelen op een manier uijtleyden.

Voorder gevraecht sijnde , off hij geene twijffelingen off nader bedenckinge over sijn leere gecregen hadde , antwoorde hij , hoe hij meerder bedacht aen d'een sijde de nature Godts , aen d'ander sijde de nature van menschen , dat hij sooveel te meer in sijn vorighe gevoelen bevesticht wiert , maer dat hij in sijn voorreden , gestelt voor sijn Hijmijnaeo Desertore ghenoechsaem verclaert hadde , dat hij beter onderrichtinge altyt wilde plaetse geven. Is hem oock aengeseijt , dat hij vorder ginck als de vijff artikelen , twelek bleek in materie van de rechtveerdichmaeckinge , bij hem gedreven in sijn ³⁾ Diatribe , waerop hij seyde , dat in het uijtgeven van dat bouck ⁴⁾ ter quader trouwe was gehandelt.

Als men hem antwoorde , dat het met sijn verloff gedruckt was , bekende hij sulckx warachtich te zijn , maer seyde sulckx toegestaen te hebben , dewijle het anders evenwel sonder syn consent gedruckt soude geweest zijn , bekennde nietemin dat hij alsnoch int gevoelen stont , int voorgenoemde bouck wtgedruckt. Ten laetsten gevraecht sijnde , off hij niet soude gesint sijn sijn fouten te repareren ende de kercke satisfactie te geven , seyde dat hij eerst beter moste onderricht sijn , dat hij niet en verstont ergens in hem verlopen te hebben.

De sijnodus met groot leetwesen verstaende , dat D. PETRUS BERTIUS blijft bij sijn voorgaende gevoelen , niet alleen in de vijf artijckelen maer oock in materien , die verder gaen , ende dat hij geen reparatie begeert te doen , siende op tgene , dat dient gedaen te worden tot stichtinge ende bevredinge der kercken , heeft verclaert , dat D. BERTIO soude ontseijt werden het

---

¹⁾ „laetsten” Kist heeft „eerste.” ²⁾ „vergaderinge ende” ontbr. in Q. ³⁾ „bij hem gedreven in sijn” R en Kist hebben „in.” ⁴⁾ „van dat bouck” ontbr. bij Kist.

gebruijck vant h. avontmael, ende dat de kercke van Leijden ten overstaen van de gedeputeerde des synodi arbeijden sal om hem beter te onderrichten, ende soo hij deselve onderrichtinge niet aenneemt, dat alsdan de kerckelicke censure voorder ende bij trappen aen hem sullen geoeffent worden tot de excommunicatie toe, die uijtgesteld sal worden tot den naesten synodum particularem. Ende alsoo aen dese saecke veel gelegen is, dewijle D. BERTIUS in een publyck persoon, noch in den dienst van de academie tot Leijden, soo is goetgevonden de voorverhaelde saecke de H. curatores der academie te communicereen.

De sententie is hem daernaë mondelick aengeseijt, dewelcke hij gehoord hebbende, vragede off de synodus verder sach als op sijn persoon. Hem is gheantwoort: neen ¹⁾, dat de synodus haer voorder sijner niet en moeijde. Ende alsoo D. BERTIUS vraechde, off de meninge des synodi was alle, die de vyf artikelen der Remonstranten toestonden, vant avontmael aff te houden, is hem geantwoort, dat de sententie, tegen hem uijtgesproocken, gefondeert was op zijne proceduren ende actien als oock opijnien, gaende boven de 5 gecontroverteerde artikelen. Evenwel zejide D. BERTIUS, persisterende bij sijn gevoelen, dat hij nu seggen mocht dien dach geleeft te hebben, dat ijemant afgehouden wiert van de tafel des Heeren om een gevoelen, twelcke van de geheele oude kercke, twelck nochtans onwarachtich is, voor goet bekend wiert, item dat hij niet verstaen conde, dat de macht der sleutelen haer sooveere uijtstreckte. Besloot sijn redene hiermede, dat hij tot noch toe in dese vergaderinge cortelijck ende ongeprepareert sijnde, sijne saecke verdedicht hadde, ende is alsoo uijt de vergaderinge gescheijden.

Articul 74.

[GERARDUS VOSSIUS.] — D. GERARDUS VOSSIUS, onlangs regens collegii theologici, is voor dese vergaderinge verschenen, alhoewel hij eerst veel exceptien daertegens gemaect hadde. Hem is aengeseyt, dat alsoo hij hem tot noch toe als een lidtmaet van de Ghereformeerde kercke gehouden hadde ende in sijne praefatie voor sijn bouck van de Historie Pelagii betuijcht hadde alle syne schriften het oordeel der Ghereformeerde kercken gewillichlijck te onderwerpen, dat de synodus geerne van hem soude verstaen, off hij alsnoch syne schriften hetselve oordeel ende oversulekx deser vergaderinge, die den Gereformeerde kercken in Suijdihollant repraesenteert, begeert te ²⁾ onderwerpen. Waerop hij heeft geantwoort, dat hij den name van de Gereformeerde kercken wijder uijtstreckte als sommige ende daeronder niet alleen begreep dese kercken maer oock die van d'Augsburchsche Confessie. Ghevraecht zijnde nae sijn gevoelen van de 5 artikelen seijde, dat hij se verwierp in sulcken verstant, als hij se bij som-

¹⁾ „neen” ontbr. bij Kist. ²⁾ „begeert te” Kist heeft „bij eede wilde.”

mige jonge gasten wel hadde hooren uijtleggen, dewijl sij in sulcken sin Pelegiaens waren, maer soo zij verclaert wierden, gelijk PHILIPPUS MELANTHON in syne laeste schriften gevoelt hadde, dat hy se dan niet en dorste verwerpen, alhoewel hij noch niet en seijde¹⁾, of hij se in sulcken sin toestont. Op de vrage, off hij sijn schriften wilde verbeteren, soo se streden met het oordeel des nationalis sijnodi, heeft hij geantwoort meer plaetse te willen geven de Schriftuere als de outheijt, soo de Canones streden met het eendrachtich gevoelen der outvaderen, dat sij hem dan souden verdacht sijn, maer dewijl hij oock het oordeel van sooveel treffelicke mannen, als in de sijnodo nationali geweest waren, veel toeschreef, dat hij derhalven Canones, aldaer gestelt, soo sij tegen syn gevoelen streden neerstich ende meermaels overwegen wilde, waertoe hij alsnoch geen tijt gehad hadde, daerbij doende, dat hij veele dinghen geleert hadde tegen het gevoelen der Remonstranten ende dat sijn gevoelen nader quam met het gevoelen der Contraremonstranten als der Remonstranten, dat hij bekende tgelove niet te sijn een voorgaende conditie maer een vrucht uijt de verkiesinge volgende, dat de uijtvercorene niet uijt en vallen wt de genade, dat eenige verseeckert waren van hare salicheijt.

Gevraecht sijnde, wat poincten hij in de Remonstranten niet verwerpen en conde, heeft genoemt dese navolgende dingen: datter een algemeijne genade is, alhoewel niet der verkiesinge, door welckers kracht²⁾ de menscen verworpen worden, item datter is een wederstandelicke genade, dat sommige oock crijgen een onwederstandelicke genade, dat eenige genade verlooren wort, dat het gelove, dat gewortelt is, niet en vergaet.

Op³⁾ tgene van sijn twyffelachtige maniere van leere hem voorgehouden wiert, daerdoor hij de jongeluyden als op een glat ijs settede, alsoo dat sij claechden van hem niet te connen verstaen, wat hij van sulcke poincten gevoelde⁴⁾, antwoorde hij alsoo, evenalsoff de questie niet en ware geweest van leerpointen selve maer alleen van de verclaringe van eenige particuliere schriftuerplaetsen.

Gevraecht sijnde, off hij gearbeyt hadde sijn discipelen wel te onderrichten tegen tgevoelen der Remonstanten volgens sijn ampt, daertoe hij ghe-roepen was, seyde rondelick sich verclaert te hebben tegens eenige poincten in de leere⁵⁾ der Remonstranten, dat hij sijne discipelen tegent pausdom gewapent hadde om haer te diverteeren van de disputen over de vijf artikelen, dat hij geen Remonstranten gemaect ofte uijtgebroet hadde, maer in het collegio gevonden hadde, ende dat men moste bedencken,

¹⁾ „seijde” Q heeft „wiste.” ²⁾ „kracht” K², R en Kist hebben „verachtinghe.” ³⁾ „op” Q heeft „of.” ⁴⁾ „gevoelde” Q heeft „gevoelde, waerachtig was.” ⁵⁾ „leere” Kist heeft „zaak.”

wat de conditien van de steden voor desen geweest waren, dat nu tegenwoordich meer Contraremonstranten int collegie waren als doen hy daer eerst in quam. Alles gehoort hebbende is hem aengeseijt, dat hij de broederen niet voldaan hadde, dat hem soude believen morgen tegen negen ¹⁾ uijren syn gevoelen ²⁾ in geschrift te stellen, twelck hij ten laetsten ³⁾ nae gedaene clachte over ⁴⁾ de cortheyt des tijts heeft aengenomen.

Des volgenden daechs verschenen sijnde heeft hij vooreerst geseijt, dat hij des vorigen daechs niet verschenen was, omdat hij daertoe gehouden was ofte genootsaeckt, maer vrijwillich, omdat hij geerne bij de broederen verschijnen wilde, anders daer niet in gehouden sijnde, ende dat hij dit seijde om de vrijheijt, die de academie meent te hebben, niet te praecjudiceeren.

Hem is geantwoort, dat de sijnodus ter contrarie verclaerde, dat hij als een lidtmaat der gemeente schuldich was voor den sijnodo te verschijnen, ende dat geen academische privelegie hem oft eenich lidtmaat der kerkce daarvan conde excipieeren. Daernaes is voorgelesen sijn verclaringe over de vijff artikelen, daerin hij de broederen wederom niet en heeft voldaan doch veel minder contentement gegeven op de plaetse, uijt sijn Hijstorie pag. 140 hem voorgelesen, daerin hij stelt, dat de gehoorsaemheijt Jesu Christi onse wort door naevolginge.

Is hem derhalven aangeseijt, dat hij den sijnodo noch mondelick noch schriftelijck contentement gegeven hadde, dat men wel merckte, dat hij in veele dinghen seer naer quam by het gevoelen der Remonstranten, dat men oock, benefens tgeene hem aangeseyt was, noch over verscheijden andere dinghen met hem hadde te spreekken, maer alsoo de sijnodus vast ten eijnde liep ende dat tot sulcke collatie meerder tijt behoefde, dat de gedeputeerde des sijnodi bij de eerste gelegentheijt naerder met hem soudens spreekken. Is oock hem voorgehouden, dat hij qualick gedaen hadde, des eenen daechs communiqueerende met de Contraremonstranten, des anderen daechs met de Remonstranten. Ende alsoo dese saecken sijn van grooten insichte, is goetgevonden, dat dese collatie met D. VOSSIUS geschieden sal bij de gedeputeerde des sijnodi ende de theologisce facultejt tot Leijden, waertoe oock JOHANNES LATIUS sal versocht werden.

Is meteenen goetgevonden, dat metten eersten de H. curatores door de gedeputeerde des sijnodi van wegen dese vergaderinge sullen versocht worden, dat hare Achtb. gelieve de dispositie van VOSSII professie soolange te laten berusten, totdat hij de kercken, die over sijn schriften ongerust ⁵⁾ sijn, sal behoorlicke satisfactie gedaen hebben.

---

¹⁾ „negen” de andere codd. en Kist hebben „10.” ²⁾ „gevoelen” Kist heeft „bedenkingen” R „bedencken.” ³⁾ „laetsten” Kist heeft „eerste.” ⁴⁾ „gedaene clachte over” ontr. bij Kist. ⁵⁾ „ongrust” Kist heeft „onthutst” R „ontrust.”

Articul 75.

[PETRUS CUNAEUS.] — Dewyle de tegenwoordige vergaderinge verstaet, dat PETRUS CUNAEUS, professor juris ende politices, groote ergernisse gegeven heeft soo door sijn satijren als door eenige plaetsen van syn bouck de *Repub. Hebraeorum* ende de praefatie voor sijn *Juliano*, soo is goetgevonden, dat de gedeputeerden des sijnodi hem sullen vermanen om van dese dingen by de eene ofte andere gelegentheit schriftelicke reparatie te doen, dewijl de satisfactie, die hij de kercke van Leijden hierover gedaen heeft, niet soo publijck is, dat se de ergernisse, door sync gedruckte boucken gegeven, geheel can wechnemen.

Articul 76.

[*Van de predicanten, die als ligeurs van hare Hoogh Mogh. gheboden zijn uyt dese Vereenighde Landen te vertrecken.* — JACOBUS WATELIER.] — Alsoo HERBOLDUS TOMBERGIUS, ADRIANUS VAN DEN BORRE, SAMUEL LANDSBERGIUS, JOHANNES VAN GALEN, WILHELMUS LOMANNUS, ADRIAEN SIMONISZ ende PETRUS CUPUS, geweest synde kerckendienaren ter Goude, Leijden, Rotterdam, Schoonhoven, Noortwijck, Cherloos ende Woerden respective, niet alleen de vijff bekende art. scherpelijck ende met groote onstumicheijt hebben gedreven, maer oock sommige van de voornoemde persoonen boven de vijff art. met andere dwalinge behipt sijn geweest ¹⁾ ende noch daerenboven door haren antisijnodum ende schadelicke ende schandelicke liguen, te Rotterdam gemaect, swaerlick haer tegen de republijcke ende kercke deser landen verlopen hebben, alsoo dat sy door de last van de Ho. overicheijt buijten de Vereenichde Provintien ende het souvereijne resort van dien geboden syn te vertrecken ²⁾, ende dat JACOBUS JOHANNES ³⁾ WATELIER, predicant geweest zijnde tot Cralingen, boven sijn ongesontheit in de leere trouwlooslyc synen dienst heeft verlaten ende alsnoch voortvluchtich is, buijten twijffel door wroginge in de conscientie van tegen de republijcke hem verlopen te hebben, soo ist dat de tegenwoordige sijnodus haer midtsdesen van alle kerckelicke diensten ende bedieninge afset ende haer niet anders kent als prijve persoonen, verclarende daerenboven, dat sij tegen sodanige ter gelegender tijt kerckelijck sal procederen ende haer geheelick van de kercke sal afsnijden, tenzij dat se haer leven beteren ende de kercke Christi, die sij opt hoogste bedrouft ⁴⁾ ende geargert hebben, behoorlicke satisfactie doen.

Articul 77.

[JASON BYLAND.] — Alsoo JASON BIJLANDT, predicant van de heere VAN LANGERACK, ordinaris ambassadeur der Ho. Mo. Staten Generael by sijn

¹⁾ „behipt sijn geweest” Kist heeft „bezig zijn.” ²⁾ „vertrecken” Q heeft „vertrecken ende dadelyc wtgevoert.” ³⁾ „Jacobus Johannes” Kist heeft „Johannes Jacobus.” ⁴⁾ „bedrouft” Kist heeft „beroerd.”

Majestejt van Vranckrijk, binnen Parijs den kerckendienst betredet ende men verstaet, dat hij by de ¹⁾ Remonstranten in de classe van der Goude is geexamineert, oock te vreesen staet, dewijle hij dickwils int lant coomt, dat hij eenighe kerckelicke diensten onder de Remonstrantsgesinde soude mogen oeffenen, soo is goetgevonden te versoucken by de H. Staten Generael, dat met hare Ho. Mo. permissie ende bevel, aen Jason gedaen, hij van de professoren in de theologie ten overstaen van de gedeputeerde des sijnodi sal mogen werden geexamineert ende, indien hij onsuijver in de leere bevonden wort, hem van den kerckendienst te mogen deporteren ende de acte van hare Ho. Mo. voor te leggen om die te onderteijckenen ende van alles de Gereformeerde kercke van Parijs de wete te doen, opdat hij, daer sijnde, geen kerckendienst met haer toestaen en betreede.

Volgen de resolutien over de gravamina, bij de respective classe aen desen synodum ghesonden.

Articul 78 ²⁾.

Op het eerste gravamen, off het niet nodich en sij in alle kercken een eenparigen voet te volgen soo over de predicanten als gemene litmaten, die geduerende dese oneenigheden gevolcht ende voorgestaen hebben het gevoelen ende de proceduijren der Remonstranten, soo sij metten kercke willen versoenen off ter contrarie hartnackichlick in hare opinien willen persisteren, hoe men met deselvige tot stichtinge ende eenichejt der kercken sal handelen, oordeelt de sijnodus, lettende op de vrede der kercken ende behoudinge der gesunde leere in deselvige, dat een groot onderscheijt moet gemaect worden tusschen de hertneckige ende tusschen de geseggelicke, dat de hartneckelijke leeraren sullen volgens het decreet des naesten sijnodi nationalis datelick van hare diensten gedeporteert ende, de trappen der vermaninghe aen haer waergenomen sijnde, geexcommunicert worden. Belangende de andere leeraeren, die haer geseggelick ende leersaem sullen betoonen, alsoo haer verloop niet even swaer en is, wert goetgevonden, dat degene die voor desen tegen de ware leere hebben geschreven, deselvige schriftelijcken ofte mondelijck, hetsij in publijcke predicatien hetsij in particuliere tsamenspreekinghe hebben gelastert, twee jaren eerst sullen beprooft worden, eer men se wederom tot de kerckendienst opneemt, tweck geschieden sal na publijcke ³⁾ wederroepinghe van hare voorgaende gevoelen ende satisfactie aen de kercke over haer proceduijren, opdat de kercke wederomme niet door haer werde ontrust, wanneer men se al te

¹⁾ „de” de andere codd. hebben „de zyde der.” ²⁾ In K² en R komen bij dit artikel marginalia voor, die wij hier niet opgeven, omdat zij zoo uitgebreid en talrijk zijn, dat zij soms weinig van de acta zelve verschillen. ³⁾ „publijcke” de andere codd. hebben „ghedaene publycke”, Kist heeft „gedane.”

haestich wederomme aenneme. Wert oock verstaen, dat men soodanige niet anders als met weten ende goetvinden van de gedeputeerden des sijnodi tot den predickstoel sal toelaten, welverstaende dat sulckx niet stichtelick sal connen geschieden in deselvige kercke, daer sij te voren gestaen ende de gemoederen van de toehoorders door hare onsuijvere leere ontrust ende van haer vervreemt hebben.

Belangende de andere leeraren, die haer sediger gedragen ende tegen de gesonde leere niet gheschreven noch deselvige op eenigerleij manieren gelastert hebben, soodanige sullen na publijke gedaene schultbekentenisse voor de gemeente, die sij te voren ontsticht hebben, een jaer lanck eerst beprouft sijnde, soo sij haer daerna wel gedragen hebben, op het gevoechlickste als sulckx sal connen geschieden, verplaetst ende wederom tot den kerkendienst toegelaten werden, midts conditie dat sij gelyck als de voorgaende, daarvan int vorige lidt is gesproocken, de Confessie ende Catechismus alsoock de Canones des naesten sijnodi nationalis volgens het formulier, by den voornoemden sijnodum gestelt, gelyck oock andere kerckendienaren hier te lande sincere onderschrijven ende in de practijcke waerenemen sullen.

Aengaende de litmaten, deselvige sijn ofte in kerckelicke bedieningen geweest ofte niet. Aengaende de eerste soorte, die ouderlinghen ofte diaconen geweest sijn van de sijde der Remonstranten ende by hare opinien persisteeren, oordeelt de sijnodus, dat de hartneckighe dadelick van haren diensten sullen afgeset worden, maer dat men geen excommunicatie aen deselvige gebruijcken sal ende een jaer lanck insien, hoe sij haer draghen, ende in de naeste sijnodo particulari beraden, wat voorder met hen sal dienen ghedaen te worden tot meeste stichtinge der kercken.

Wat aengaet degene, die met de kercke soecken te versoenen, wert goetgevonden, dat soodanighe met schultbekentenisse, voor den kerckenraet gedaen, sullen volstaen mogen. Maer bijaldien in sommige plaetsen geoordeelt wiert, dat de publycke schultbekentenisse meerder stichtinge soude inbrengen, sal tselvige aldaer mogen geschieden, doch met advijs des classis ofte haren gecommiteerde.

Belangende de gemene litmaten, die in geene kerckelicke diensten syn geweest, dewijl deselvighe sijn ofte hertneckich ofte geseggelijck, wat de eerste aengaet, deselvige sullen van de kerckenrade, onder welcke sij resorteeren, neerstelick vermaent worden tot afstand van hare gevoelens, doch sal de voordere procedure tegen haer uijtgesteld worden tot de naeste sijnodum partijcularem om daerover alsdan te disponeren naer behooren.

Maer degene, die uijt eenvoudicheijt, misverstant ofte swackheyt de leere der Gereformeerde kercken aengaende het een ofte ander artyckel der 5 verschillende pointen noch volcomentlijck niet en connen ofte begrypen

ofte toestaen ofte tgevoelen der Remonstranten in deselvege stucken volcomentlijk verwerpen, doch haerselven leersaem betoonen ende beginnen haer te laten onderrichten, blyvende bij tgene sij alreets goet hebben aengenomen ende wenschen noch vorder in de waerheyt toe te nemen, die sal men oock vorder naerstich onderwijsen ende ondertusschen tot de gemeijnschap der kercken toelaten, midts dat se sullen beloven haerselven stil te houden ende te willen arbeijden, dat se in de kennisse der waerheijt meer ende meer mogen toenemen ende meteen verclaren de leere der Gereformeerde kercke te houden voor de rechte ende volcomene leere der salicheijt ende des voornemens te zijn door de genade Godts bij deselvege te blijven.

Nopende de gemene lidtmaten, die in hare proceduijren de Remonstranten toegevallen sijn ende daerover ergernisse gegeven hebben, wiert goetgevonden, dat in saecke van minder ghewichte een amnestia ofte vergezetheyt sal gebruijckt worden. Maer in eenige uijtstekende daden, die de kercken hebben bedroeft, sal by diegene, die haer eertijts daerin vergrepen hebben ende wederom begeren met de kercke te versoenen, int partijkulier voor de kerckenraet de schultbekentnisse geschieden. Ende sal voor de bedieninge des h. avontmael [de ghemeynte] ¹⁾ vermaent worden in generalibus terminis, sonder eenige namen wt te drucken, dat niemant hem en ergere aen die persooene, die voor desen door hare proceduijren de kercke des Heeren bedrouft hebben ende nu wederom tot het h. avontmael toegelaten worden, dewyl sij van hare faute schultbekentnisse den kerckonraet hebben gedaen, maer dat men veelmeer den Heere voor haer dancke ende haren val gebruijcke tot een geestelijke voorsichticheijt om sich voor diergelijck verloop neerstich te wachten.

Ende alsoo geduerende dese swaricheden veele bij den Remonstranten tot lidtmaten der kercken syn opgenomen, soo eenige van deselvege berou hebbende met ons begeren te communicereen, sal datselvege hem niet geweygert worden, maer sullen in de visitatie van de lidtmaten ²⁾ der kercken bij een predicant ende ouderling mogen tot lidtmaten der Gereformeerde kercke aengenomen werden, midts dat dit niet in consequentie en werde getrocken om alle andere lidtmaten in sulcke maniere aen te nemen.

Dewyle oock de staet ende conditie van sodanighe persooenen verscheyden es, heeft de tegenwoordige vergaderinge geacht tot meeste stichtinge te dienen, dat de gequalificeerde persooenen, van de Remonstranten tot ons comende, niet formelijck noch punctelijck van nieuws sullen geexamineert werden, maer dat men met haer in de visitatie over de verschillende pointen tot hare onderrichtinge ende gerustheyt des gemoets in eenige

---

¹⁾ Het tusschen [ ] geplaatste aangevuld uit de andere codd. ²⁾ „van de lidtmaten” ontbr. bij Kist.

minnelicke conferentie sal treden ende , indien bevonden wort , dat eenijge bij de Remonstranten sijn aengenomen met publijcke wederroepinge van hare voorgaende gevoelens , sullen sij om de gegeven argernisse te reparceeren publijcke wederom hiervan haer schult moeten bekennen.

Diegene die bij de Remonstranten sonder belijdenisse van haer gelooff te doen , alleen om haer getal te vervullen , tot de gemeenschap des h. avontmaels toegelaten sijn , sullen van nieuws in de hoofdsomme der christelicke leere , alsoff sij noijt litmaten geweest waren , ondervraecht ende onderrecht¹⁾ worden.

Belangende diegeene , die altyt bij onslujden zyn ghebleven ende alsnoch met ons communiceeren , evenwel niet naerlaten soo van onse leere als van de procednijre , bij ons gebruijckt , lasterlick te spreekken , deselve sullen ernstichlick hierover wt den name des kerckenraets bestraft werden ende , indien sij in haer doen continueeren , sal men vorder beraden , wat met haer dient gedaen te werden tot meeste ruste ende²⁾ stichtinge der kercken.

Articul 79.

[*Van het jus patronatus.*] — Op het tweede gravamen , spreekende de jure patronatus , of het niet dienstich en ware bij de E. Mo. H. Staten van Hollant ende Westvrieslant te remonstrereen ende versoucken , dat hetselve geheelijck uijt de kercke geweert ende gehouden mochte worden , nadien rappoort gedaen was van tgene daervan in synodo nationali was voorgevallen , is eijndelick goetgevonden , alsoo in verscheijde kercken van Suijdthollant verscheyden swaricheden , onstichtinge ende drovige beroerte der kercken daeruijt ontstaen ende apparentelijck geen minder swaricheden in toccoemende tyden daeruijt te verwachten waren , dat de beswaringe wt den name deses sijnodi aen hare Ed. Mo. soude werden geremonstreert met ootmoedighe smeeckinge daerop te letten tot ruste [ende welstand]³⁾ deser kercken. Waervan breeder gesproocken is art. 5.

Articul 80.

[*Van den doop der ghedeporteerde Remonstrantsche predicanten.*] — Op het derde gravamen , wat te houden sij van den doop , welcke van Remonstrantsche predicanten na haer deportement bedient wort , wert geantwoort , dat deselve in veele omstandicheden berispelijck is ende dat men bij alle gelegentheden de toehoorders vermanen sal , dat sy hare kinderen bij de Remonstranten niet en laten doopen , opdat hierdoor geene disputen over de oprechticheyt desselvigen doops den conscientie verweckt worden. Ende alsoo noch geene exempelen van sulcke gedoopten den sijnodo voorgecomen

¹⁾ „ende onderricht” ontbr. in R en bij Kist. ²⁾ „ruste ende” ontbr. bij Kist. ³⁾ Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd.

sijn, is goetgevonden over dese vragen geen voorder decisie te maecken. Middelerdyt sullen allen kerckendienaren haer onthouden van eenige bij den Remonstranten gedoopt synde wederomme te doopen, maar sullen, soo haer desen aengaende eenighe swaricheden voortcomen, deselve, met alle hare omstandigheden becleet sijnde, brengen aen den naesten sijnodum particularem om alsdan daerop te letten nae behooren.

Articul 81.

[*Van een eenparighen voet te houden in het proclameren ende confirmeren der predicanten, die te vooren ghedient hebben.*] — Op het vierde gravamen, datter een eenparige voet gehouden mochte worden in Suijd holland om te proclameeren ende te confirmeeren soodanighe predikanten, die te vooren gedient hebben, is geresolveert, dat sulcx behoorde te gheschieden ende dat de kercken, die hiervan tot noch toe in gebreecke sijn geweest, voortaan haer na de kerckenordeninge art. 5 sullen hebben te reguleeren.

Articul 82.

[*Van de jaerlicksche visitatie der professoren theologiae ende collegii theologici.*] — Op het vyfde gravamen, off het niet goet en ware, dat de gedeputeerde van de sijnode¹⁾ in tegenwoordigheyt der H. curatoren jaerlickx visitatie deden tot Leyden over de professoors theologiae ende oock overt collegium theologicum, is verstaen, dat sulckx tot gerustheijt der kercke hoochnodich is, ende sijn eenige personen gedeputeert om ijet te bewerpen van de maniere derselver visitatie om sulckx den H. curatoren der academies te verthoonen, opdat niet en gheschiede sonder hare Achtb. kennisse ende goetvindinge. tFormulier is eenige daghen daerna desen sijnodus voorgeleesen ende bij deselvige geapprobeert, ende luyt aldus:

De gedeputeerde van bejide de sijnoden, jaerlickx visiteerende de theologische faculteijt, sullen bij provisie tot naerder last in de voorgemelde visitatie na dese instructie haer reguleeren:

Ten eersten, sij sullen in de voorgemelde visitatien de tyt ende gelegenhijt waernemen, op denwelcken sij sullen verstaen, dat de H. curatoren der academie tot Leijden sijn vergaerdert.

Ten tweeden, tot Leyden aengecomen sijnde, sullen eerst de voorsz. curatores aansprecken ende aen hem hare last ende het eynde van hare coomste aldaer openen.

Ten derden, sij sullen met alle vlijt ende discretie vernemen, hoe de voorsz. professores ende regenten hem comorteeren in leere ende leven, ende off sij oock de gesonde leere der waerheijt den studenten inscherpen, ende off een iegelijk van hen sijn dienst getrouwelijck ende met behoorlicke devoor ende neersticheyt volbrengen.

¹⁾ „de synode” de andere codd. hebben „van beyde de synoden.”

Ten vierden, alles wel ghevonden hebbende, sullen van wegen de kercke van Suijd ende Noorthollant een ijegelijk van hem voor hare getrouwicheyt ende goet devoor bedancken ende vermanen met gelycke neersticheijt daerin te willen continueeren.

Ten vijfden, indien sij by de een off de ander in de voorgemelde saecke enich mangel ofte gebreek vonden, twelck zij verstonden van sulcke gewichte niet te wesen, dat het behoufde de curatoren aangeweesen te worden, daervan sullen sij denselven na gelegentheynt der saecken met alle behoorlike discretien vermanen. Maer fauten van grooten gewichten sullen sij de curatores bekent maecken ende aenhouden, dat deselve met den eerste mogen gebetert worden.

Ten sesten, sij sullen vooral mede letten ende acht nemen op de studenten int collegio theologico, op hare comportementen van leven ende neersticheyt in hare studie, hare exercitien ende propositien altemets, voor sooveele doenlick is, hooren ende een yegelicke van hem een spore geven om wel te leven ende neerstich te studeren.

Ten sevenden, sullen alle jaren een ijder in syn respective sijnodo van hare wedervaren oock rappoort doen.

Articul 83.

[*Van het schrijven van een kerckelike historie.*] — Op het seste gravamen, off het niet geraden en ware yemant te deputeeren tot het schrijven van een kerckelike historie, beginnende van den tyt der Reformatie tot noch toe, is beslooten, dat sulckx wel te wenschen ware, maer dat dit seer opereus ende moeilijck soude vallen, ende dat men derhalven diende te beginnen van het jaer 1600, dewyle die dinghen noch vers in de memorie hanghen, ende dat de stucken daertoe dienende beter connen ghevonden werden. Om tselvige bijeen te stellen is bij den sijnodum ernstelijck ¹⁾ daertoe versocht D. JOHANNES LATIUS, ende syn de classen belast hare monumenten van tgene binnen dien tyt, den stant der kercken int gemeen betreffende, voorgevallen is, hem toe te senden ende daervan in geen gebreecke te blijven.

[*Van de historie van EMANUEL VAN METEREN.*] — Door dese oocasic is gesproocken geworden van de historie van EMANUEL VAN METEREN, die seer verscheydentlijck ende in de saecke [derkercken] ²⁾ tegen malcander strijdich tot nadeel van de Gereformeerde leere ³⁾ gedruickt is. Wert goetgevonden, dat hetselve door hare Ed. Mog. gedeputeerde ad hanc sijnodum den H. Staten Generael geremonstreert worde, opdat daerin bij

¹⁾ „ernstelijck” ontbr. in de andere codd. en bij Kist. ²⁾ Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd. ³⁾ „leere” I, K² en R hebben „kercke.”

deselvige werde versien ende dat de gedeputeerde des synodi aenhouden bij hare Ho. Mog., dat hetgene qualick in die historie verhaelt wort, wat verbeteret moghe worden.

Articul 84.

[*Eenparicheyt in de Catechismuspredicatie.*] — Op het sevende gravamen, dat eenparicheijt gehouden werde in den aenvanck van de Catechismuspredicatie tsij int voorleesen van den text der h. Schriftuere ofte andersins, is besloten, dat men een eenparigen voet alomme in Suydhollant sal houden ende dat eerst een bequaem text der h. Schriftuijre, waerop de vrage ende antwoorde passen, sal voorgeleesen worden ende daernaee eerst de vrage ende antwoorde, die verclaert sullen worden.

Articul 85.

[*Van het predicken in de gasthuysen ende armhuysen.*] — Opt achtste gravamen, lujdende aldus: Alsoo men bevint, dat in sommige gasthuysen ende armhuysen noch gepleecht worden eenig superstitione ende affgoderije, doordien datter weijnich opsicht wort genomen, is de vrage oft niet nodich en ware, datter een generale ordre gestelt werde, dat in alle de voorsz. huysen eenige oeffeninge van Godts woort ten minsten alle Sondaghen gedaen werde, tsij door een predicant ofte sieckenbesoecker; vint de synodus goet, dat het geschieden sal door een sieckenbesoecker door vermaninghe, ende dat de kerckenraden in alle steden met malcanderen spreecken sullen, hoe de abuysen, in desen voorvallende, op het gevoechlicste souden mogen verbeteret ende wechgenomen worden.

Articul 86.

[*Van het trouwen ende doopen des naemiddaghs.*] — Op het negenste gravamen, van de bevestinge der houwelicken des Sondachs voor de middach ende kinderdoop, waerop de bruijlofts ende doopmalen¹⁾ volgende, de namiddachsche predicatien seer verhindert worden, off het niet goet en ware door ordre daerin te voorsien ende dese dingen tot de namiddachsche predicatien te stellen, wert goetgevonden, dat men hierin syn alderbeste doen sal, opdat alle prophanatien van de rustdach des Heeren vermiedet worden, ende sal op de beste forme om dit int werck te stellen bij de partijculiere kercken gelet worden. Doch sal ten aensien van de dorpen, daer men maer des Sondaechs voormiddach predickt, hierin met discretie gehandelt werden, opdat den doop van de kinderen, die cranck sijn, door dese constitutie niet verhindert en worde.

Articul 87.

[*Van het weeren der pauselicke exercitien.*] — Op het thienste gravamen, dat neerstich gelet werde op het weeren van alle pauselijke oeffeninge ende incruipen van papen ende monnicken ende andere geestelicke persoo-

¹⁾ „ende doopmalen” ontbr. in Q.

nen niet alleen in de steden maer oock in partijekuliere heerenhuijsen ten platten lande, is geresolveert, dat de gedeputeerde des sijnodi van Suydhollant met de gedeputeerde des sijnodi nationalis arbeijden sullen om dit te effectueeren ende insonderheijt te remonstreeren de abuijsen, die ter contrarie voorvallen in de baronie van Breda, binnen Culeburg, Lexmonde, Cappelle, Rhoon ende in de Veenen, om dewelcken te verbeteren het nodich sijn sal, dat aengehouden werde op de executie van de goede placaten, die voor desen tegen suleke misbruycken sijn gheemaneert.

Articul 88.

[*Van de profanatie des sabbaths ende andere ongheregeltheden meer te weeren.*] — Opt elffte gravamen, dat de oude gravamina van de prophanatie des sabbaths soo onder als bujten de predicatie met clootschieten, balslaen, kaetsen ende danssen, op instrumenten speelen, dronckedrincken, boelhuijs houden, gerechtsaecken plegen, alsoock van de bacchusfeesten, vastenavonden, Meijdagen, kermisse ¹⁾, gildedaghen, midsgaders alderleij superstition over de begravinghe der dooden, eenmael ernstich bij der hant genomen ende soodanige abuijsen ende ongeregeltheden behoorlijk geremedieert mogen worden, vint de sijnodus noodich, dat op alle dese dinghen punctuelijk sal gelet worden ende dat de gedeputeerde des sijnodi op het afschaffen van dese misuijsen sullen aenhouden ende by de voorgaende abuijsen sullen voegen: visschen, paepegaeyschieten, doelschieten, teeren van de schutterije, retorijspeelders, camerspeelders, openbare markt-daghen, open winkelhouden, gansentrecken, konijntrecken etc., opdat deselvighe mede mogen geweert worden.

Articul 89.

[*Van een geauthorizeerde kerckenordeninghe. — Advijsen op verscheyden casus, voorvallende in den kerckendienst.*] — Opt twaelfste gravamen, datter een geauthoriseerde kerckenordeninge moghe vercregen worden om ten minsten in de kercke van Hollant ende Westvrieslant in de regieringe der kercken een eenparige voet te houden, ende dat in de kerckenordeninge mede gelet worde opt verschijnen van de vaderen voor de predickstoel als hare kinderen gedoopt worden, alsoock op de kerckelicke cencuren tegen degene, die van de ware leere der Gereformeerde kercken afwijcken tot de Wederdoopers, Papisten ende andere seckten, off men niet eijndeljk en behoort tegen deselvighe te procedeeren tot excommunicatie, item hoe men procederen sal tegen degene, die dicmael jaren lanck absenteeren van de gemeenschap der kercke int gebruijk des h. avontmaels sonder reden te geven van hare absentie.

Het eerste acht de sijnodus hoochnodich, ende is met vreuchden ver-

¹⁾ „kermisse” ontbr. in K².

staen, dat de kerkenordeninge, int sijnode nationali geresumeert ende overgelevert aen de Staten Generael, is bij de heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant, soosals hij leijt, aengenomen.

Op tweede sal men volgen tgene art. 57 van de Gereformeerde¹⁾ kerkenordeninghe besloten is.

Belangende het derde is goetgevonden, dat men geen generalen regel hierop maecken sal, alsoo de omstandicheden verscheijden sijn. Wort nietemin geraden gevonden, dat men sulcke sal vermanen ende soecken te onderrichten, maer niet connen afsnidinge doen, voor ende aleer de casus, met al syn omstandicheden becleet, aen de pertijckeliere sijnodum sal wesen gebracht ende daerover gehoort sal sijn het oordeel desselvigen sijnode.

Aengaende het vierde sal dienen daerop gelet te werden, off sulckx absenteeren geschiet uijt verachtinge van de instellinge Christi ofte uijt andere swackheden ende geestelicke aenvechtinghe, dewijl men heel anders met de swacke als met de halstarcke moet handelen.

Artycul 90.

[*Van een houwelicke ordonantie. — Verscheyden casus, die daerinne te insereren sijn.*] — Op het 13 en 14^e gravamen, om te versoecken bij de Ed. Mog. H. Staten een goede houwelicke ordonantie, is gerapporteert, dat in sijnode nationali in dese saecke wat is gedaen ende aen hare Ho. Mo. geremonstreert, dat het hoochdienstich ware een goede houwelijke ordonantie te maecken bij politieke ende kerkelijke persoonen. Ende sullen de gedeputeerde des sijnode naest de ghedeputeerden des sijnode nationaelis arbeyden, dat in de voornoemde houwelicke ordonantie over de tijt ende plaetse van aenteeckeninge van de houwelicke geboden ende de formulieren van ondertrouwen, op de echtmijsinghe der Wederdoperen, op het trouwen bij de papen ende het wechloopen der jongeluyden met malcanderen om alsoo de ouders het consent aff te persen, ijetwas beraemt ende besloten wort. Middeltijt sullen de lidtmaten der kercken, die de ouders consent afpersen, vermaent ende na bevint van saecken kerkelijk gecensureert worden.

Articul 91.

[*Van een schoolordeninghe.*] — Op de 15^{en} gravamen, luydende aldus: datter een goede schoolordeninghe gemaect ende bij publike autoriteit bevesticht worde om alle ongeregelde schoolmeesters te weeren ende off de [predicanten ende]²⁾ kerckenraden int aennemen der schoolmeesteren niet mede en behooren te stemmen, dat oock deselve schoolmeesters van nootwendich onderhout versien worden om alleen van denselven dienst te mogen leven, ende dat de schoolmeesters, voorsangers ende sieckentroos-

¹⁾ „Gereformeerde” de andere codd. hebben „geresumeerde.” ²⁾ Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd..

ters de *Cathechismum*, *Confessie* ende *Canones* *sijnodi nationalis* onder-teijckenen, is verclaert, dat op de eerste leden *gravaminis* yet is gedispo-neert in *synodo nationali*, te weten dat versocht soude worden een generale welgestelde schoolordeninghe, ende dat tot dien eijnde hare *Ho. Mo.* eenige geleerde personen de last soude believen te geven om desel-vige wel te stellen.

Op het laetste, te weten van de teeckeninge van de *Confessie*, *Cathechis-mum* ende *Canones* bij de *rectoren* ende *schoolmeesteren*, wert goetgevonden, dat sij volgens het formulier, daarvan gemaect ende hierachter gestelt, deselvige schriften behooren te teijckenen, dewijle sy van meerder verstant ende kennisse behooren te sijn als de ghemeene lidmaten ende dat sy, onsuijver in de leere synde, de jonge ¹⁾ jeucht lichtelijck connen infecteeren. Ende alsoo in veele plaetsen de schoolmeesteren seer ²⁾ sober tractement hebben, sullen de gedeputeerde des *sijnodi* bij hare *Ho.* ³⁾ *Mo.* aenhouden, dat de magistraten van de dorpen de schoolmeesteren van noodich onderhout te besorghen belast wiert, alsoo bij gebreck van dien geen bequame persoo-nen connen gevonden werden ⁴⁾ tot de dienst der schoolen insonderheijt ten platten lande, alwaer de schoolen genoegsaem verlooren gaen, omdat de schoolmeesters niet sooveel tractement en hebben, dat sij bij deselvige alleen, sonder eenighe diensten daerneffens te doen, eerlick connen leven.

Articul 92.

[*Van sectorische byscholen ende der Remonstrantsche predicanten.*] — Op het 16^{en} *gravamen*, dat tot weringe van alle sectarische bijschoolen ende der ⁵⁾ *Remonstrantscher* *predicanten* ordre gestelt worde, dat se sullen subjeckt wesen deselvige geauthoriseerde schoolordinge, ende middel beraemt werde, hoe men ondertussen met soodanighe sal handelen, eer de voorsz. schoolordeninge int licht coemt, acht de *sijnodus*, dat een welgestelde schoolordeninge vercregen sijnde, het eerste lit deses *gravaminis* sal ophou-den. Aengaende het tweede lit wert goetgevonden, dat men aen de magis-traten sal aenhouden, dat na de resolutie des *sijnodi nationalis* soodanighe van hare diensten sullen werden ontslaghen.

Articul 93.

[*Van particuliere kerckenordeninghen.*] — Opt 17^{en} *gravamen*, off de kere-ken, die tot noch toe particuliere kerckenordeninge hebben gehad, gecon-senteert ende onderteekent bij magistraet ende kercken, deselve heel sullen moeten nalaten ende haer behouden alleen aen de ordre, in *sijnodo nationali* ghestelt, dan off sij de voorgaende particuliere ordre, daer se

¹⁾ „jonge” de andere codd. hebben „bloeyende”. ²⁾ „seer” ontbr. in I, K² en R. ³⁾ „Ho.” de andere codd. hebben „Ed.” ⁴⁾ „alsoo bij — werden” ontbr. in K². ⁵⁾ „ende der” Kist heeft „onder”.

spreecken van saecken in de generale ordre niet begrepen, sullen mogen behouden in substantie, de generale niet contrarieerende, wert goetgevonden, dat men preciejs sal blijven bij de ordre des nationalis sijnodi in de substantieele saecken, maer dat in eenige omstandigheden, die niet en strijden tegen de generale kerckenordeninghe maer alleen specificceeren eenige dingen, die in de generale ordre niet en sijn uijtgedrukt, bij exempel wanneer ende hoe menichmael binnen tjaer het avontmael des Heeren sal gehouden werden, elcke kereke hare vryheijt sal onverhindert blyven.

Articul 94.

[*Van de armversorghers ende diaconen int ontfanghen ende administreren van hare penninghen.*] — Opt 18^{en} gravamen, alsoo in sommige kercken de armvoechden, anders genoemt de Heylige Geestmeesters, de aelmissen in de kereke, door den diaconen versamelt, halff wilden deelen, ende in sommige kercken den diaconen geen administratie van penningen wordt toegelaten, off daerin niet behoort versien te werden, is goetgevonden, dat in dese bij de voorsz. armbesorgers, die men ongerijmt noemt Heijlige Geestmeesters, niet gedaen worde, daerdoor het recht van de diaconen int minste soude connen vercoert worden. Ende om alle inconvenienten desen aengaende sooveel te bequamer te verbeteren¹⁾ is goetgevonden, dat de particuliere classen alle abuijsen, die sij aengemerckt hebben, schriftelick aen de gedeputeerde des sijnodi sullen oversenden, opdat door deselvige ordonantie op de verbeteringe van dese gebreecken bij hare Ed. Mog. ofte hare gedeputeerde versocht ende vercregen soude mogen werden.

Articul 95.

[*Van de rekeninghe der armenbesorghers ende hare qualiteijt.*] — Opte 19^{en} gravamen, dat oock ordre moge gestelt worden op de reeckeninge van de armbesorgers ten platten lande, dat deselvige jaerlicx geschiede ter behoerlijcker plaetse in de tegenwoordicheijt des kerckenraets ofte ten minsten des predicants, ende off soodanige armbesorgers niet en behooren professie te doen van de Gereformeerde religie, vint de synodus goet, dat alle leeden deses gravaminis geobserveert werden, ende ordoneert midtsdesen hare gedeputeerde, dat sij gelijckerwijs als int voorgaende gravamen bij hare Ed. Mog. ofte hare Gecommitteerde Raden sullen aenhouden, dat deselvige gelieve door goede ordonnantie in dese swaricheeden alsoo te versien, ghelijck hare Ed. Mog. tot meeste versekeringhe der armen sullen vinden te behooren.

Articul 96.

[*Van de qualiteyt der officiers in de steden ende dorpen.*] — Opt 20^{en} gravamen, oft niet nodich is te versoecken van de Ed. Ho. Mo. Staten,

1) „verbeteren” K² heeft „verhoeden.”

datter alomme, soowel ten platten lande als in de steden, soodanighen officiers mogen gestelt worden, die de Gereformeerde religie toegedaen off immers deselve niet partijdich en sijn, ten eijnde de goede ordonnantien van de Ed. Mog. te beter moghen gehanthaeft ende int werck gestelt worden, oordeelt de sijnodus dienstich te sijn, alsoo de kercke dickwils groote schade door de qualijck tot de kercken geaffectioneerde officieren ende oock secretarissen lijt, dat de gedeputeerde des sijnodi hare Ed. Mog. sullen remonstreeren, hoeveel de kercke aen dese saecke is geleghen. Ende sullen de classen midtsdesen vermaent sijn metten eersten bij malcanderen te coomen om particulierlijk hare swaricheden, die sijn in desen hebben, schriftelijck aen de gedeputeerde des sijnodi over te senden, opdat hare Ed. Mog. door deselve des te beter van alles werden onderricht ende alsoo bewogen om alle inconvenienten, die uijt sulcke officieren ende secretarissen ontstaen, door hare goede ordonantien te remedieeren. Ende alsoo in de baronie van Breda ende in de classe van Bueren ende in eenige plaetsen, daer particuliere heeren sijn, oock soodanighe reformatie dient te gheschieden, sullen de gedeputeerde des sijnodi met sijne Princ. Exellentie ende de particuliere heeren van dese saecke spreecken, opdat de kercken ¹⁾ van de voornoemde classes meteenen mogen geholpen werden.

Articul 97.

[*Van de vermeerderinghe van de tractamenten der predicanten ende karer weduwen ende dergheener, die geen dienst meer connen doen.*] — Opte 21^{en} gravamen, dat de tractementen van de predicanten bijsonder ten platten lande midtsgaders de alimentatien der kerckendienaren, die geen dienst meer connen doen tsij door ouderdom, siekten ofte andersins, dat oock de tractamenten der predicantsweduwen verbeterd mogen werden, ende dat specialijck gelet werde opt onderhout van de predicanten, die boven andere met veele kinderen sijn geseget, is beslooten, dat de gedeputeerde des sijnodi metten eersten haer devoor sullen doen om dit alles hare Ed. Mog. te remonstreeren ende arbeijden om te vercrijgen voor de kerckendienaren, die geen dienst door ouderdom meer connen doen, dat sijn voor den corten tyt hares levens hare volle tractament, gelijk in Zeelant geschiet, soudon mogen houden, dewijl sijn in haren hogen ouderdom hetselve dicwils opt hoochste van doen hebben. Sal oock bij deselve gelet worden op de weduwen der predicanten, die met veele kinderen beswaert sijn, op de verbeteringe vant tractement in de cleijne steden. tSelvige sal oock aen de Ho. Mo. Staten Generael ende sijne Princ. Exellentie ende andere particuliere heeren geremonstreert worden ten aensien van de baronie van

¹⁾ „kercken” de andere codd. hebben „broeders ende kercken.”

Breda ende graefscap¹⁾ van Bueren, dewijl in deselvige classen hierin noch geen seeckere voet is genomen, maer alles alleen geschiet bij provisie.

Articul 98.

[*Van de restitutie der classicale oncosten.*] — Opte 22^{en} gravamen, dat den predicanten gerestitueert werden hare classicale reyse ende teercosten, die sij van wegen hare reijse²⁾ doen, midtsgaders oock dat uijt der kercken middelen gevonden werden de oncosten van broot ende wijn tot de bedieninge des h. avontmaels, vint de sijnodus in alle manieren billick, dat sulcx geschiet. Ende sullen om dit te vercrijgen hare Ed. Mog. door de gedeputeerde des sijnodi versocht worden, dat hare Ed. Mog. gelieve den magistraet van de respectijve plaetsen te bevelen, dat sij uijt de middelen, daeruijt sulcx best sal connen vallen, de verschoten reijscosten den kerckendienaren restitueeren ende oock daeruijt vinden de oncosten, die in de bedieninge des h. avontmaels gedaen worden.

Articul 99.

[*Van de restitutie der oncosten, ghedaen bij de dolerende kercken.*] — Opt 23^{en} gravamen, dat bij de Ed. Mog. heeren Staten aengehouden wert, dat de oncosten, die de doleerende kercken gedaen hebben in haren noot ende tot laste opgenomen sijn off bij particulier verschooten, gerestitueert werden aen deselven, is geresolveert, dat met den eersten partenente reeckeninge sal gestelt worden, wat quade schulden daer sijn ende wat best is geresolveert³⁾, tot welcken eynde de classes de reeckeningen eerst sullen visiteren ende approberen. Ende om dese penningen bequaemelijck te vinden is geresolveert, bij hare Ed. Mo. te versoecken, dat met hare Ed. Mog. consent ofte ten minsten oochluijckinge voor soodanighe belaste kercken in de prinsipaelste steden van Hollant ende Westvrieslant gedaen werde een particuliere collecte, ende dat bij de liefhebbers alleen, niet over het geheele corpus der steden. Sal oock dien van de classe van der Goude, alwaer groote oncosten sijn gedaen in de besorginge der vacerende kercken, voorschryvene gegeven worden aen hare Ed. Mog., dat tot verval van de gedane oncosten de classe van der Goude, gelijk in andere plaetsen geschiet, soude mogen trecken de gagien van de gedeporteerde kerckendienaren, die geen gagie en trecken, ingaende van de tijt, dat sij gedeporteeert sijn, tot den tijt toe dat de kercken wederomme van ordinaris kerckendienaren sullen wesen versien.

Articul 100.

[*Van de wooninghe der gedeporteerde predicanten.*] — Opt 24^{en} gravamen, off de gedeporteerde predicanten in hare plaetsen, daer sij ghestaen hebben,

---

¹⁾ „graefscap” I, K² en R hebben „classis.” ²⁾ „reijse” de andere codd. hebben „kercken.” ³⁾ „geresolveert” I, K² en Q hebben „gefondeert.”

sullen blijven woonen , wert goetgevonden , aen hare Ho. ¹⁾ Mo. door de gedeputeerde des sijnodi te remonstreren , dat sulckx geheel ondienstich syn zal ende verhinderen den aenwas der Gereformeerde kercken , insonderheijt ten aensien van de gedepoorteerde predicanten , die weygerich vallen te kercken te comen ende te communiceren ofte andersins haer partijdich aenstellen.

Articul 101.

[*Van een formulier van cort ondersoek voor dieghene , die haer ten avondmale willen begeven.*] — Opt 25^{en} gravamen , dat een seecker formulier van cort ondersoek dergener , die ten avondmale willen gaen , in gheheel Suijdhollant moghe gebruijckt worden , tsij dat van Middelburch ofte eenich ander , is geresolveert , dat D. preses den gedeputeerden des sijnodi sal bestellen tselvige formulier , dat in sijnodo nationali was ontworpen , ende sal tselve door de gedeputeerde aen de classen op haren costen gesonden worden om tegen den naesten sijnodum daerop te letten , off tselvige diende in alle kercken van Suijdhollant gebruyckt worden. ²⁾

Articul 102.

Het 26^e gravamen is affgedaen bij occasie , artyckel 4. ³⁾

Articul 103.

[*Van de Confessie der Wederdooperen , ghestelt voor haer Martelaerboeck , 1618.*] — Opt 27^{en} gravamen , te letten op de Confessie der Wederdooperen , gestelt in den jare 1618 voor haer Martelaersbouck , om te vernemen , off sij dese Confessie altemael stant doen , alhoewel de sijnodus niet en siet , waertoe sulckx sal strecken ende hoe het sal connen vernomen werden , heeft nochtans , om de begeerte eenichsins te voldoen , goetgevonden te versoecken aen de gedeputeerden des sijnodi van Noorthollant , alsoo dat Martelaersbouck daer gedruckt is , dat hare Waerde hiernae believe te vernemen. Sullen niettemin de broeders in alle classen sien , off sij by de een ofte d'ander gelegentheyt haer op dese saecken souden connen informeeren.

Artijckel 104.

[*Van kerckmeesters , die vyanden der waerheyt zijn.*] — Opt 28^{en} gravamen , off soodanighe kerckmeesters mogen sijn , die , vijanden van de waerheijt sijnde , den kercken weijgeren een kerckenbijbel ende tgene tot de bedieninghe des h. avontmael van node is te leveren , de sijnodus acht sulcke onbehoorlijck. Sal daeromme dit abuijs door de gedeputeerden des sijnodi aen hare Ed. Mog. geremonstreert worden , opdat door hare Ed. Mog. bevel sulcke kerckmeesters gestelt wierden , die de Gereformeerde kercke niet partijdich maer goetgunstich sijn.

¹⁾ „Ho.” de andere codd. hebben „Ed.” ²⁾ „off tselvige — worden” ontbr. in K².
³⁾ „4” I, K² en R hebben „V.”

Volgen nu de particularia, desen synodo voorgekomen.

Articul 105.

[*Van de kercke van Jaersvelt onder een classe te brengen.*] — Also de kereke van Jaersvelt tegenwoordich onder geen classe resortteert, daerwt veele inconuenienten ontstaen, soo is goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi metten heere van Jaersvelt sullen treden in communicatie, off dese plaetse met syn believen onder de classe van Buijren soude mogen gerepartieert worden, daeronder men verstaet dat sij voor desen geresortteert heeft, ende sullen middelertijt die van de classe van Bueren tot haren laste nemen de voornoemde kereke te bedienen.

Articul 106.

[*Den Lutherschen predicant binnen Bodegraven te weeren.*] — Die van de classe van Woerden hebben den synodo aengedient, dat binnen Bodegraven een Luyttersche predicant woont ende syn exercitie heeft, twelek nergens in eenige andere dorpen toegelaten wort. Is goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodus bij hare Ed. Mog. ofte Gecommitteerde Raden sullen arbeiden, dat de Luyttersche predicant geboden werde vandaer te verrecken ofte ten minsten aldaer geen dienst te doen.

Art. 107.

[*De lyckpredicatie binnen Bodegraven af te schaffen.*] — Is bij ISAACO WASSENBURGIO gevraecht, hoe hij het maecken sal met de lijkpredicatie, die hij genootsaecht wert te doen, omdat de Luyttersche hem alsoo voorgaen. Wert geantwoort, dat volgens de kerckenordeninge ISAACUS voornoemt met alle gevoechlijke middelen sal soucken deselve af te schaffen.

Art. 108.

[*Die van Bueren ende Breda versoeken om elck voor een geheel classe erkent te worden.*] — Die van de classe van Bueren ende van Breda hebben versocht elckx voor een geheel classe erkent te worden. Is goetgevonden, dat hierop in den naesten synodo sal gelet werden, wanneer de gedeputeerde des synodi haer rappoort sullen doen, tgene sij besoigneert hebben in de repartitie van de classe, daarvan te vooren art. 2 is geresolveert.

Art. 109.

[*Vraghe des classis van Dordrecht.*] — Die van de classe van Dordrecht hebben verhaelt, dat de classe synodael uijtgelaten hadde een seker gravamen, daerin gevraecht wiert, of in de kereke, daer swaricheijt alrede was ofte te vresen stont, sulcke predicanten mochten beroupen werden, die te voren gehelt hadden na de zijde der Remonstranten ende de gepretendeerde resolutie der heeren Staten ofte oock het chartabel LANTSBERGIORUM onderteeckent hadden. Die van de classe van Delft hebben hierop geantwoort, dat dit gravamen daerom bij haer wtgelaten was, omdat de antwoord op dit gravamen soude connen genomen worden uijt de resolutie deses synodi

op het eerste gravamen. Ten principale is voor dese saecke besloten, dat sonder naerder de omstandigheden te weten niet en can eenige resolutie op dese vrage genomen worden, maer sijn de kercken vermaent voorsichtelijck hierin te handelen ende wel te letten op tgene in desen dient gedaen te worden tot meeste stichtinge der kercken volgens de resolutien deses sijnodi opt eerste gravamen.

Art. 110.

[*Van de proponenten, by de Remonstr. geexamineert.*] — Is mede gevraecht, wat te houden sij van de examinibus der proponenten, by de Remonstranten gedaen. Is goetghevonden by den sijnodo, dat soodanige proponenten vant proponeeren sullen onthouden, ¹⁾ totdat sy van nieus sullen geexamineert sijn ende toegelaten, ende dat men de namen van sodanige proponenten, die ongesont bevonden worden in de leere, hare Ed. Mog. sal te kennen geven, opdat hem verboden werde van hoger hant in dese lande niet meer te predicken.

Art. 111.

[*Van een Remonstrantschen sieckenbesoecker, preparatorie geexamineert.*] — De classe van Leyden heeft den sijnodo voorgesteld, dat de sieckenbesoecker tot Leijden ²⁾ WALICK MAERTENSZ bij die vant gevoelen der Remonstranten in de classe van der Goude was praeparatorie geexamineert ende op dit examen binnen Noortwijk hadde gepredickt ende gedoopt, daerhenen van LOOMANNO gesonden sijnde, ende dat hij bij de classe van Leijden van sijn propositien was gesuspendeert. De sijnodus verstaet, dat tgeen WALICK MAERTENSZ gedaen heeft, onwettelijck van hem gedaen is ende heeft hem van sijn gepretendeerden dienst afgeset ende gesuspendeert vant gebruik des h. avontmaels. Sullen oock de heeren magistraten van Leijden versocht worden hem van sijnen sieckenbesoekerampt aff te stellen, ende is vermaent hem leersaem te dragen.

Art. 112.

[*Van een schoolmeester, beroepen tot Boscoop.*] — Hebben oock die van Leijden den sijnodo verhaelt, dat die van Boschkoop gesint waren te beroupen tot den kerckendienst mr. CORNELIS MATHIJSZ, schoolmeester geweest sijnde tot Haserwoude, ende dat sij, lettende op de resolutie des sijnodi nationalis van geen schoolmeesters ende hantwerckxlieden ende andere, die niet gestudeert en hebben, tot het predickampt toe te laten sonder advijs des sijnodi provincialis, die van Boschkoop de resolutie des voornoemden sinodi hadden laten weten ende vermaent hierop te verwachten het oordeel des sijnodi. Heeft D. preses wytlopende gededuceert, hoe nodich het sij,

¹⁾ „sullen onthouden” de andere codd. hebben „stracx (Kist: thans) sullen ophouden.”
²⁾ „tot Leijden” ontbr. bij Kist.

dat ontrent de stat Leijden, daer de academie is, geen personen, die niet gestudeert hebben, tot den dienst der kercken werden toegelaten, omdat de studenten seer gediscoragieert worden, wanneer sulcke personen haer worden geprefereert. De sijnodus daerop lettende, dat de voornoemde persooone soodanige qualiteijten heeft, als het decretum sijnodi nationalis vereijst, siende oock mede daerop, dat hij bij die van Leijden tot den kerckendienst is opgequeeckt, ja gaende gemaect om hem int proponeeren te oeffenen ende alrede praeparatorie geexamineert, goede diensten den kercken in de meeste swaricheden ende hitte ¹⁾ gedaen heeft, dat oock de hooge noot der kercken vereijst, dat nu geene personen, die bequame gaven hebben, van den dienst affgehouden werden, verstaet dat die van Boschkoop met het beroup sal mogen voortgaen. Middelertijt sijn alle classen vermaent ende vooral die van de classe van Leijden, dat sij caeteris paribus ²⁾ de studenten voor andere sullen praefereeren ende toesien, dat sij niet lichtelijck iemant toestaen hem int proponeeren te oeffenen, tenzij vooreerst op de nodige qualiteijten van soodanigen in den sijnodo particulari ware gelet.

Art. 113.

[*Niemandt toe te laten om te predicken, die niet preparatorie is geexamineert.*] — Is gevraecht, of een schoolmeester, die hem eenige reijssen int proponeeren geoeffent heeft, voortaan tselfde soude mogen doen. Is geantwoort, dat de classe, die dit voorstelt, haer sal hebben te reguleeren naer tegene van dese materie in sijnodo nationali is besloten. Ende alsoo bij dese occasie gesproocken is van eenige, die hier en daer gaen prediken sonder preparatorie geexamineert te sijn, soo syn de broederen vermaent in memorie te houden ende te practiseeren, wat voor desen tegen sulcke maniere van doen is besloten.

Art. 114.

[*Casus van een, die versoect ten avondmael te gaen, wiens kinderen onghedoopt zijn.*] — Een seecker kercke heeft gevraecht, hoe sij haer sal dragen met een persoon, die versoect ten h. avontmael toegelaten te worden, wiens kinderen, doordien sijn vrouwe Wederdoops gesint is, noch ongedoopt sijn om onruste in de familie te vermijden. Wert geantwoort, dat men neerstich vernemen sal, off de schult oock niet bij de man is, ende of hij sijn beste gedaen heeft de kinderen te laten doopen. Soo jae, sal hij onder belofte van de kinderen bij gelegentheit te willen laten doopen tot het h. avontmael toegelaten worden. Ende soo men bemerckt, dat eenige onder de litmaten hierover onrustich sijn, sal men deselvege onderrichten ende doen verstaen, op wat conditie sulck een persoon tot de gemeenschap der kercke is opgenomen.

¹⁾ „hittige” Q heeft „hittige bangigheden.” ²⁾ „paribus” Q heeft „postpositis.

Art. 115.

[*Van gravamina, daerover in de kerckenordeninghe decisie ghevallen is.*] — Dewijle dickwils onder de gravamina sulcke dingen gestelt worden, daerover in de kerckenordeninghe decisie gevallen es, wort goetgevonden, om dat te verhoeden, dat voortaan int uijtschrijven van sulcke gravamina uijtgedrukt sal worden de artyckel van onse kerckenordeninge, waerop het gravamen siet ende die men versoeckt naerder verclaert te worden.

Art. 116.

[*Twee synodale schryfboecken.*] — Sijn oock den sijnode van D. preside ¹⁾ geexibeert twee groote schryfboucken, in welcke eene de acte sijndorum provincialium van het jaer 1600 af ten deele geschreven sijn, ten deele noch voorder sullen geschreven worden, int ander de rappoorten van de gedeputeerde des sijnode opgeteijckent sijn ende nog voorder opgeteijckent sullen worden. Is goetgevonden, dat de oncosten, die daerin gedaen sijn, by den sijnodum sullen gedragen worden, ende dat altijd de classe sijnodeael die boucken sal hebben in hare bewaringe ende seeckerlijck aen den naesten sijnodum door hare gedeputeerde sal bestellen om aldaer in voorvallende saecken ingesien ende gebruijckt te worden.

Art. 117.

[*Nota.*] — Alsoo in de acte van de voorgaende synodo particulaer niet uijtgedrukt is, dat de Remonstrantsche predicanten, die doen in sijnode tegenwoordich waren, bekent hadden niemant onder de onse te kennen, die gevoelt ofte geleert hadde, dat Godt niemant beslooten heeft te verdoemen sonder aensien van sonden, ende dat Godt de kinderen van de borsten haerder moederen wechwerpt in de helle, ende dat hieraen tot montstoppinge van de lasteraers veel is gelegen, soo is goetgevonden tselvige alhier te stellen pro memorie.

Art. 118.

[*De Remonstrantsche kerckenraden te casseren ende nieuwe te stellen.*] — Is goetgevonden een formulier te maecken van affsettinge der Remonstrantsgesinde kerckenraden ende hetselvige in de kereke, daer soodanige sijn, aff te leesen, alsoo het gantsch niet en dient tot ruste der kercken ende landen, dat nu nae het gestreecken oordeel over de vijf artijckelen door den sijnodum nationalem twee contrarie kerckenraden in een plaetse onder de Gereformeerde kercken souden ghetolereert worden. Ende dewijl in sommige plaetsen noch geen Ghereformeerde kerckenraden sijn, doordien de Remonstranten noch sijn in volle possessie der kercken, is goetgevonden, dat de

¹⁾ „van D. preside” ontbr. in I, K² en R.

classen metten aldereersten deselve¹⁾ casseren sullen. De acte hiervan is in appendice geannexeert.

Art. 119.

[*Resolutie syn. nat. van dat alle predicanten, rectoren ende schoolmeesters moeten onderteykenen de Confessie ende Catechismum.*] — Is mede goetgevonden den classen bekent te maecken de resolutien des nationalis synodi van de onderteykeninge van de Nederlantsche Confessie ende christelike Cathecismum, die bij de rectoren²⁾ ende schoolmeesters voortaan sal moeten gedaen worden, ende dat daeromme deselve resolutien des nationalis synodi achter dese acte sullen gestelt ende aen alle classen overgesonden worden.

Articul 120.

[*Deputati synodi.*] — Tot gedeputeerde des synodi neffens ABRAHAMUM MUIJSENHOLIUM ende HUGONEM BAIERUM sijn vercoren voor de twee volgende jaren BALTHASAR LIDIUS ende HENRICUS ARNOLDI.

Articul 121.

[*Visitatores classium.*] — Visitatores classium voor desen jare sijn by de classe vercoren dese naevolgende:

In de classe van Dordrecht: JOHANNES BOCARDUS, MICHAEL HOGIUS, JOHANNES CROON ende ABRAHAMUS SPECKSIUS, respectyve bedienaren des h. evangelii tot Dordrecht, Sevenbergen, Goudriaen ende Willemstat.

Delft: HENRICUS SWALMIUS ende GREGORIUS ADRIANI, respectyve bedienaren des h. evangelii tot Delft ende Owerschie.

Leijden: FESTUS HOMMIUS ende CAROLUS AGRICOLA, respectyve bedienaers des h. evangelii tot Leijden ende Rheijsburg.

Gouda: SAMUEL VAN DEN BORRE ende JOHANNES TAJUS, respectyve bedienaeren tot Grootammers ende Nieuwerkerek.

Rotterdam: ELIASER SWALMIUS ende SAMUEL GRUTERUS, respectyve bedienaren des h. evangelii tot Schiedam ende Delfshaven.

Gorrichom syn voor desen tyt geen bij gebreck van de middele tot verval van de oncosten, maer sijn vermaent voortaan haer den andere classen in desen te conformeereren, gelyck oock daertoe vermaent syn die van de classe van Woerden.

Brijle: WILLEM CRIJNTSZ ende JAN HEIJDRICKSZ, respectyve bedienaren des h. evangeliums in den Briele ende Swartewale, ende GOOSWIJNUS BUIJTENDIJK, bedienaer des h. evangelii in Goerede, visitor over twater.

Hage: JOHANNES LAMOTIUS ende WIJNANDUS SCHULJIUS, respectyve bedienaren des h. evangelii in den Hage ende Schevelinge.

---

¹⁾ „metten aldereersten deselve” de andere codd. hebben „hierinne metten aldereersten sullen voorsien ende deselvighe metten eersten.” Zoo ook Kist. ²⁾ „rectoren” de andere codd. hebben „predicanten, rectoren.”

Beure: JONAS ARNOLDI TIMMERMAN ende MICHAEL VAN LOOVERE, respectie bedienaren des h. evangeliï tot Benschop ende Acquoij.

Breda: WILHELMUS VERHOEVE ende JOHANNES LEMNIUS, respectie bedienaren des h. evangeliï ter Heijde ende in Princenlant.

Artijckel 122.

[*Over te leveren de namen dier predic., die tzedert tjaer 1608 in den dienst ghecomen zijn.*] — Door absentie van veele broederen heeft men niet connen pertinent register maken van de namen dergener, die sedert het jaer 1608 in den kerckendienst syn gecomen. De classen werden midtsdesen belast den naesten sijnode particulari pertenente lijste hiervan te leveren.

Art. 123.

[*Plaetse des toecomenden synodi.*] — De naeste sijnodus particularis volgens de ordre der classes sal gehouden worden binnen de stat Gouda.

Art. 124.

[*Beurten van propositien in deselve te doen.*] — De vermaninge voor den sijnodum sal gedaen worden bij een wt de classe van Dordrecht ende na den sijnodum door een van de classe van Delft.

Art. 125.

[*Persoonen genomineert om te gaen op de correspondentie.*] — Tot de correspondentie tot die van Noorthollant om op den sijnodum aldaer te verschijnen worden gecontinueert JOHANNES EPISCOPIUS ende WIJNANDUS SCHUIJLIUS, respectie bedienaren des h. evangeliï tot Geertrudenberge ende Schevelinge. Insgelijckx wert oock gecontinueert SAMUEL GRUTERUS, indien die van Gelderlant hem beschreven.

Art. 126.

Om te bedancken de h. burgemeesteren der stat Leijden voor alle goede diensten, eere ende vriendschap, den sijnode bewesen, sijn gedeputeert FESTUS HOMMIUS ende ABRAHAMUS MULJSHOLIUS.

Art. 127.

[*Censura morum ende bedanckinghen.*] — Censura morum gehouden sijnde, sijn de h. commissarissen door D. presidem uijt den name deser vergaderinge voor hare tegenwoordicheijt, directie ende goede advijse bedanckt ende gebeden onsen ootmoedigen dienst hare Ed. Mog. te presenteeren ende het gebesoigneerde te recommandeeren. Sijn oock bedanckt de gedeputeerde des synodi van Noorthollant ende daerna alle leden deses synodi ende insonderheyt de gedeputeerden des synodi van Suijthollant van wegen de extraordinare moeyte ende arbeit, het voorleden jaer int visiteeren der classen gedaen.

Articul 128.

[*Propositie tot beslyjt des synodi.*] — ABRAHAMUS MULJSHOLIUS heeft tot beslyjt deses synodi de vermaninge gedaen uijt den 134 Psalm ende is

daerover uyten name der vergaderinge bedanckt. Ende is alsoo de sijnodus met dancksegginge tot Godt gescheijden in goede vrede ende eenicheijt den 17^{en} Augustii anno 1619.

Onderstont :

FESTUS HOMMIUS, sijnode preses.

BALTHASAR LIJDIUS, sijnode actuarius.

Appendickx van eenighe stucken, daervan in voorgaende artijkulen ghewach ghemaectt wort :

1o. Copie vant formulier van de onderteijckeninge der Confessie ende Cathechismo, sooals deselve bij de kerckendienaren volgens de resolutie des sijnode nationalis gedaen sal moeten worden.

2o. Copie van de onderteijckeninge van de Confessie ende Cathechismus, sooals deselve bij de rectoren ende schoolmeesters volgende de resolutie des sijnode nationalis ghedaen sal moeten worden.

3o. Copie van de sententie, wtghesproken bij den Suijthollantschen sijnodum, gehouden binnen Leijden anno 1619 in den maenden Julio ende Augustio, tegen diegene die gheweijgert hebben de resolutie des sijnode nationalis aen te nemen.

Copie vant formulier van de affsettinghe der Remonstrantsche kerckenraden om in de kercke ¹⁾ afgheliesen te worden.

Alsoo N., dienaer des goddelicken woorts tot N., volgens de resolutien des sijnode nationalis, laest ghehouden tot Dordrecht, ende de approbatic van de Ho. Mog. heeren Staten Generael daerop ghevolgt ²⁾, door het oordeel des sijnode van Suijdhollant, vergadert binnen Leyden, van sijnen dienst is verlaten, soo ist dat deselve sijnodus van Suijdhollant tot ruste ende eenicheijt der kercke dienstich ende nodich heeft bevonden, dat de ouderlingen ende diaconen, die mette voorsz. verlatene kerckendienaer tot noch toe in de kerckenregieringe gedient hebben, mede van hare tegenwoordighe diensten sullen worden verlaten, gelijkxe oock van deselve verlaten ende ontslaghen worden midtsdesen. Ende wordt de classis van N. vermaent ende belast sorge ³⁾ te dragen, dat in deselvige gemeente metten aldereersten ander ouderlinghen ende diaconen, staende in eendrachtich gevoelen der Gereformeerde kercken, in de voorsz. sijnode nationali verclaert, volgens de ordre der kercken wederom vercoren ende ghestelt worden, waerom voor wettige ouderlingen ende diaconen der Gereformeerde kercken

¹⁾ „kercke” de andere codd. en Kist hebben „kercken, daer soodanighe zyn.” ²⁾ „daerop ghevolgt” ontbr. in K². ³⁾ „sorge” Kist heeft „zich zoo.”

hier ter plaetsen voortaan alleen ¹⁾ gehouden sullen worden de tegenwoordige ouderlingen ende diaconen, die in de openbare kercke haer ampt bedienen neffens de dienaren des goddelicken woorts, die haer met het ghevoelen der Gereformeerde kercken, in de voorsz. sijnodo nationali verclaert, conformeeren.

Onderstont:

BALTHASAR LIJDIUS, sijnodi actuarius.

Copie vant formulier van de onderteyckeninge der Confessie ende Catechismum, sooals deselve bij de kerkendienaren volgens de resolutie des sijnodi nationalis gedaen sal moeten worden.

Wij ondergheschreven dienaren des godtlicken woorts, resorteerende onder de classe van N., verclaren met ²⁾ goeder conscientie voor den Heere ³⁾, dat wij van harten ghevoelen ende geloven, dat alle de artijckelen ende stucken der leere, in dese Confessie ende Catechismo der Nederlantsche Gereformeerde kercken begrepen, midtsgaders de verclaringe over eenige pointen des voorsz. leere, in de nationale sijnodo anno 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godts woort overeencomen, belovende derhalven, dat wij de voorsz. leere neerstelick sullen leeren ende getrouwelijk voorstaen sonder ijct tegen deselvige tsij opentlick ofte int bijzonder, directelick ofte indirectelick te leeren ofte te schrijven, ghelijck oock dat wij niet alleen alle dwalinge, daertegen strijdende, ende namentlick, die in de sijnode gecondemneert sijn, verwerpen maer oock sullen tegenstaen, wederleggen ende helpen weijren. Ende indien het soude mogen gebeuren, dat wij nae desen eenigh bedencken ofte gevoelen tegen de voorsz. leere ofte eenige pointen derselve souden mogen krijgen, beloven wij, dat wij tselve noch opentlick noch heijmelick sullen voorstellen, drijven, prediken ofte schrijven, maer dat wij tselve alvooren den kerckenraet, classen ende sijnode sullen openbaren om van deselve geexamineert te worden, bereijst sijnde het oordeel desselvighen altijd gewillichlick ons te onderwerpen, op pene dat wij, hier tegen doende, ipso facto van onsen dienst sullen sijn gesuspendeert. Ende indien t'eenigen tijden de kerckenraet, classis ofte sijnodus soude mogen goetvinden om gewichtighe oorsaecken van naedencken, tot behoudinge van de eenicheijdt ende suiiverheit in de leere, van ons te vereijtschen ons naerder gevoelen ende verclaringe over eenighe artijckelen van de voorsz. Confessie, Catechismus ende sijnodale verclaringe, soo beloven wij ooc midtsdesen,

---

¹⁾ „alleen” ontbr. in I, K² en bij Kist. ²⁾ „met” de andere codd. hebben „oprechtelick ende in.” ³⁾ „Heere” de andere codd. hebben „Heere, met dese onse onderteyckeninghe.”

dat wij daertoe tot alle tijden sullen bereijt ende willich wesen , op pene als boven , behoudens trecht van appelle in casu van beswaernisse , geduerende welcken tijt van appelle wij ons na de wtspraecke ende ordre des sijnodi provincialis sullen reguleren.

Copie van de onderteijkeninge van de Confessie ende Cathechismus , soals deselve bij de rectoren ende schoolmeesters volgens de resolutie des sijnodi nationalis gedaen sal moeten worden.

Wij ondergeschreven rectoren ende schoolmeesteren van N. N. , verclaren oprechtelick ende in goede conscientie voor den Heere met dese onderteijkeninge , dat wij van harten gevoelen ende geloven , dat alle artijkelen ende stucken der leere , in dese Confessie ende Cathechismo der Nederlantsche Gereformeerde kercken begrepen , mitsgaders de verclaringe over eenige pointen der voorsz. leere , in de nationale sijnode anno 1619 tot Dordrecht gestelt , in alles met Godes woort overeencoemt. Beloven derhalven , dat wij de voorsz. leere getrouwelick sullen voorstellen ¹⁾ ende de joncheijt nae eijsch van ons beroep ende haer begrijp neerstich inscherpen , op peijne dat wij , hiertegens doende , van onsen schooldienst sullen ontset worden.

Copie van de sententie, wtgesproocken bij den Suijdhollantschen sijnodum , gehouden binnen Leijden anno 1619 in de maende Julio ende Augusto , tegen degene die geweygert hebben de resolutie des synodi nationalis aen te nemen.

Alsoo de sijnodus nationael, laest gehouden binnen Dordrecht, de respective particuliere sijnoden vermaent ende belast heeft, dat sij niemant tot den h. kerckendienst toelaten, die de leere, in desen sijnodalen besluyten verclaert, weygert te onderteijkenen ende te leeren, niemant oock in deselve diensten te behouden, door wiens merckelick verschil ofte dissentie de leere, in desen sijnodo met soo groote eenstemmicheijt bevesticht, gecenckt ende de eendrachticheijt der kerckendienaren ende de ruste der kercken wederom mochte worden verstoort, ende daerenboven de Ho. Mog. heeren Staten Generael in de approbatie van de voorsz. sijnodale verclaringe willen ende statueeren, dat gene andere leere aengaende de voorschreven leerpoincten in de kercke deser landen sal worden geleert ofte gedreven, als dewelcke het voorsz. oordeel conform is, ordoneeren ende bevelen dienvolgens alle kerkelicke vergaderingen, kerckendienaren, professoren ende

¹⁾ „voorstellen” de andere codd. hebben „voorstaen.”

doctoren in de h. theologie, regenten vant collegie ende voorts allen ende een ijegelicken, die dit eenichsins concerneren ofte aengaen mach, haer int exerceren van hare diensten ende bedieningen getrouwelick ende oprechtelick in alles hierna te reguleeren ende te dragen; soo ist dat de sijnodus van Suijdhollant, tegenwoordich vergadert binnen Leijden, om de goede resolutie des voorsz. sijnodi nationalis ende de bevelen der hoge overicheijt te voldoen, voor haer heeft geciteert den Eersamen N., dienaer des godtlicken woorts tot N. onder de classe van N., ende naedat hem een exemplae van de voorsz. sijnodale verclaringe van desen sijnodo te vooren toegesonden was, met vermaninge dat hij deselvige soude willen naerstich overlesen ende overwegen, off hij de voornoemde verclaringe met goede conscientie soude connen onderteecken ende beloven hem na deselve int leeren te conformeeren, ende de voorsz. N. in dese sijnode rondelick verclaert heeft, dat hij de voorsz. sijnodale verclaringe met goeder conscientie niet en soude connen ondertejcken noch tgene boven geseijt is beloven, waerom de sijnodus voorsz. volgens de ordre ende last, in de voorsz. sijnode nationael gegeven, ende de goede intentie van de Ho. Mog. gemelde Staten Generael heeft verclaert, gelijk sij verclaert bij desen ¹⁾, dat de voorsz. N. hem sal houden van nu aff verlaten ende ontslagen van alle kerckelicke diensten ende bedieningen, gelijk hij oock midtsdesen tegenwoordelick wort verlaten ende ontslagen, ter tijt toe dat hij door beter onderrichtinge ende bedenckinge hemselven de Gereformeerde kercken, soo in desen als in alle andere leerpoincten, sal conformeeren ende de kereke behoorlicke satisfactie sal hebben gedaen, waertoe hem de Heere de genade des H. Geestes goedertierentlick wil verlenen.